

MILAN ILINIĆ

BEOGRADSKI PROTOKOL
I HRVATI

München 1966

Na omotu: od komunista razoreni
i oskvrnjeni oltar crkve
u selu Maja.

*„Među načelima ne može biti ni nagodbe
ni kompromisa.“*

Dr. Ante Starčević

VATIKANSKO ODLIKOVANJE ZA UBOJICU DELNIČKOGA ŽUPNIKA

U broju 4. od 23. veljače 1964 objavio je „Glas kon-
cila“ vijest, da je ambasadora Jugoslavije u Rimu Ivu
Vejvodu Papa Pavao VI odlikovao ordenom „Velikoga
križa reda Sv. Silvestra.“ I tomu nadodao komentar
„da je Ivo Vejvoda prošle godine (1963) zastupao Jugo-
slaviju na sahrani Pape Ivana XXIII i na krunidbi Pavla
VI.“ Uistinu je „drug“ Vejvoda bio onaj „diplomat“
koji je u ime komunističke Jugoslavije započeo pregovore
sa Sv. Stolicom za moralnu rehabilitaciju Titovoga reži-
ma pred svjetskom javnošću i katoličkom opozicijom u
Hrvatskoj i nešto Sloveniji. Pregovora koji su doveli do
potpisivanja Beogradskoga protokola, ponovne uspostave
odnosa između Vatikana i Jugoslavije. S toga ćemo se
mi najprije pozabaviti s time tko je „drug“ Ivo Vejvoda?
Podrijetlom Hrvat, rođen 1911 godine u Karlovcu studi-
rao je Vejvoda u Pragu tehniku i tu je već 1934. i 1936.
zatvaran zbog komunizma. Vjerojatno progнан zbog nje-
ga iz Češke, sjedio je on 1936 godine zbog komunizma i
u zatvorima Karlovcu i Beogradu. Od 1937 do 1939 go-
dine borio se je Vejvoda u španjolskoj republikanskoj
vojsci u kojoj je za svoje „zasluge“ stekao čin kapetana.

Nije poznato kako i kada se je Vejvoda nakon toga
povratio u Hrvatsku. Da li je i njega preko Francuske i

Njemačke prokriumčarila Kominternu? Zna se samo da je Vejvoda u N.D.H. bio dva puta uhićen po sumnjom da je komunista ali kao „nevin“, poput mnogih drugih kasnije vodećih partizana, otpušten.

Svoju partizansku karijeru započeo je Ivo Vejvoda u jesen 1941 godine kao politkomesar „Primorsko goranskog odreda“ i kasnije neke „grupe“ istih, pod imenom Mijo Vuletić. Zapovjednik te skupine koja je haračila po Hrvatskom Primorju i Gorskom kotaru bio je španski dočasnik, Crnogorac, student iz Grahova, narodni „heroj“ i sadanji generalpukovnik Veljko Kovačević. Crnogorac Kovačević bio je ubrzo iza toga imenovan i članom „Glavnoga štaba partizanskih odreda Hrvatske“ u kojem naravno nije bio jedini stranac.

Početkom 1942 godine postavljen je Kovačević za zapovjednika tzv. Pete operative zone, a formiranjem 13. primorsko goranske divizije njezinim komandantom. *Ta divizija istaknula se je među inim i time da je 1943 godine u Ravnoj Gori ubila župnika Vjekoslava Gržanića zajedno s njegovom majkom i ocem. Gržanić koji je 1902 godine rođen u Senju, i 1925 zaređen za svećenika bio je negda upravitelj župe u Letincu. Kad je ubijen bio je navodno župnik u Vrbovskom.*

Za vrijeme revolucije, dok je na tom području haračila 13. primorsko goranska divizija pobijeni su iz senjske biskupije od nje ili drugih partizana još ovi svećenici:

Ivan Jurajić, župnik u Rakovici (1884—1942).

Juraj Matijević, župnik u Gerovu (1900—1943).

Zvonko Milinović, župnik iz Podstene (1914—1943).

Josip Pretner, župnik u Liču (1886—1943).

Vladimir Stuparić, župnik (1912—1943).

Antun Žilavec, kapelan iz Otočca (1915—1943).

Kao komesar „Primorsko goranskoga odreda“ priređivao je Ivo Vejvoda proslave „Velike oktobarske (sovjetske) revolucije i izdavao bilten „Primorsko goranskog partizana“. Kakove je on gore bio list vidi se najbolje po komunističkom materijalu koji je dijelio svojim partizanima. To su bili članci: *„Staljin: Lenjin-planinski orao, Gorki o Lenjinu, Staljinova zakletva nad Lenjinovim grobom, kao i drugi o Lenjinu, Rosi Luxemburg i Karlu Liebknechtu“*.

Jedan od zadataka partizana bio je prema Vejvodi: „Čišćenje oslobođenoga teritorija od izdajica te partizanskih jedinica od kolebljivih i nepovjerljivih elementa. (123/II).

Zatim „paliti pilane“ (144/II). Prema njima (bogati-jima) smo postupali najoštrije (neki su kažnjeni smrću), pa iako nam nisu nanjeli mnogo štete i nema izgleda da bi je mogli učiniti, mi ipak stalno upozoravamo na tu opasnost na iskustvu Like i Srbije.“

„Osim s vremena na vrijeme što uništimo kakvog izdajicu i konfiskujemo njegovu imovinu“ (143/II).

Narodni „heroj“ Ivo Marinković koji je to djelovanje imao kao instruktor nadzirati opisao ga je ovako: *„Zbog slabog političkog rada bila se pojavila tendencija da se trpaju u isti koš s ustašama svi Hrvati, te se počelo s likvidacijom nekih ljudi na osnovu vrlo mršavih dokaza“* (77/II).

— 6. studenoga 1941 zarobio je „bataljon“ Matija Gubec u Hreljinu 1 karabinjera, 1 talijanskog vojnika te jednog domobrana. Karabinijer i domobran bili su likvidirani, dok je talijanski vojnik bio pušten. —

— Dan kasnije ubijeno je iz autobusa na cesti Žuta Lokva—Senj 5 ustaša. —

— 24. studenoga upao je bribirski odred u kuću jednoga ustaše u Bribiru i ustrijelio ga. —

— 8. prosinca ubijen je ustaša cestar iz Musulinskoga Potoka. Navodno je kod njega nađenoga mnogo opljačkanih stvari. (187/II). —

— 14. prosinca uhvatio je bataljon „Marko Trbović“ ustašu Stjepana Kapojtića i osudio ga na smrt te strijeljao (303/II). —

— 15. prosinca zaustavljena su kola iz Ogulina za Jezerane i Brinje. Uhapšen je jedan uniformirani ustaša, jedan u civilu, te jedan policajac. Trojica uhapšeni su strijeljani (188/II). —

— 24. prosinca zarobljen nekakvi gonić stoke koji je u 4 dana pokušao tri puta pobjeći i posljednji puta bio uhićen i strijeljan. —

— U Drežnici „likvidiran je veći broj izdajica i narodnih neprijatelja, spaljene 3 pilane (121/II). —

Osobno je Vejvoda u historiju partizanske revolucije ušao kao ubojica lugara Ilije Vergaša. U Biltenu Glavnoga štaba br. 6. na strani 14 bio je neki četnik Ilija Vergaš optužen da je ubio trojicu partizana. Vejvoda je na to dao uhititi nekoga drugog Iliju Vergaša i 30. studenoga 1941 strijeljati, te je svoj „uspjeh“ odmah javio svo-

jem zapovjedniku. Ovaj je međutim ustanovio da je „drug“ Ivo dao smaknuti nevinu osobu. Evo što Vojvoda sam piše o tome „Glavnom štabu Hrvatske“ 30. prosinca 1941:

U vašem pismu od 27. XII. br. 31¹⁷ pišete nam da smo vas drugačije obavijestili o likvidaciji Ilije Vergaša negoli je u stvari bilo. Mi se čudimo da je drug Slavko¹⁸ mogao dati drugačiju informaciju jer je on od nas čuo kako se stvar odigrala. Osim toga, nas je naš oficir za vezu, koji vas je posjetio, informirao da vam je i on govorio opširno o tom slučaju. Slučaj je bio slijedeći: Kad smo primili Bilten br. 6 i pročitali o zlodjelima Vergaša, odmah su drugovi upozorili da se na ovom teritoriju nalazi neki Vergaš, lugar, bivši četnik, koji je po svom dolasku ovamo demoralizirao narod raznim glasinama. Odmah je bilo izdano naređenje da se uhapsi, i čim je bio doveden, ja sam ga preslušao. U njegovim dokumentima je bilo napadno mnogo raznih propusnica talijanskih i ustaških vlasti, zatim potvrda o primitku određene sume novaca poslanih od države iz Banja Luke, na dalje potvrda o prekrštenju itd. Ipak se iz preslušanja nije moglo točno ustanoviti o kome se radi, jer je on tvrdio da imađe nekoliko Ilija Vergaša na Kordunu. Mi smo radi toga odlučili da vam napišemo ili da ga sprovedemo k vama da vi izvršite daljnju istragu. To smo i njemu saopćili, sa njime postupili najpristojnije dok se ne uspostavi o kome se radi.

Isti je, preko sveg našeg osiguranja da mu se neće ništa dogoditi ako nije kriv, pokušao drugo jutro da pobjegne iz naših ruku. Radi toga kao i radi straha koji je pokazivao kad smo mu saopćili

¹⁰ Delnice

¹¹ Veljko Kovačević

¹² Moravice

¹³ Delnice

¹⁴ Bribir

¹⁵ Brinje

¹⁶ Priječka

¹⁷ Vidi dok. br. 102.

¹⁸ Narodni heroj Ivo Marinković

da ćemo ga predati vama (»Ja znam da neću izvući živu glavu« go-
vorio je on) osudili na smrt i strijeljanje. Ovo je detaljan izvještaj
o tom slučaju. Javite nam da li je potrebno da se ubuduće o tim stva-
rima tako opširno piše.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant odsutan

Polit. komesar
Mijo Vuletić¹⁹

Ova „sitnica“, *Vejevoda* je molio da mu se posebno javi, da li je „potrebno da se u buduće o tim stvarima — umorstvima nevinih — tako piše“, dio je „Operativnoga izvještaja Primorsko goranskoga odreda od 30. prosinca 1941“ upućenoga „Glavnom štabu NOP odreda Hrvatske“. Objavljena je u Tomu V, knjiga 2, „Zbornika dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda“, štampanom po „Vojno istoriskom institutu jugoslavenske narodne armije“ — Beograd 1952, str. 306—307. Mijo Vuletić bilo je partizansko ime Ive Vejevode.

Naš je utisak da je Ilija Vergaš bio zato „sumnjiv“ i ubijen jer je prešao s pravoslavne na katoličku vjeru. Takovih prelaza kod četnika nije bilo, prema tome je priča Vejevode o nekoj nehotičnoj zamjeni neistinita. Naprotiv takove su prelaznike, što je karakteristično, partizani gorje proganjali i zvjerski ubijali od ustaša. Što se pak njih tiče, to je pojam ustaše bio za sve partizane uvijek identičan s pojmom svakoga dobrog Hrvata, pripadnika bilo koje stranke.

Inače je „Primorsko goranski odred“ sabotražama i napadima provocirao akcije talijanske vojske protiv mirnih hrvatskih sela. Da bi se i Hrvati katolici prisili da se

pridruže partizanima. Vejvodini su pravoslavni partizani napadali talijanske kolone ili im postavljali zasjede u blizini hrvatskih sela, koja su odbijala pomagati komuniste. Osveta Talijana pogodila bi onda nevine i bjeguncima ispred fašističkih represalija pojačavali bi onda partizani svoje redove.

Na kojem je polju ležala Vejvodina važnost i jačina vidi se iz njegove daljnje partizanske karijere. Početkom 1942. godine postavljen je on za šefa propagandnoga odjelenja „Glavnoga štaba Hrvatske“ te kasnije za hrvatskoga člana propagandnoga odjelenja ZAVNOHa. (Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnoga oslobođenja Hrvatske). U tom „Glavnom štabu“ odnosno u Zavnohu bilo je prema tome i srpskih članova toga odjelenja.

Već 1944. bio je Vejvoda direktor „Tanjuga“ službene partizanske novinske agencije, koju je osnovao i vodio Moša Pijade. Zatim je bio načelnik, pa opunomoćeni ministar i pomoćnik ministra vanjskih poslova. Od 1952. do 1955. bio je Vejvoda jugoslavenski poslanik u Brazilu, odakle se je bavio suzbijanjem djelatnosti hrvatske emigracije u Argentini. Nakon toga postavljen je poslanikom u Čehoslovačkoj. Osim toga, prije svoga odlaska u Rim, bio je on savjetnik i član delegacija FNRJ-a kod generalnih zasjedanja Ujedinjenih Nacija 1948., 1951. i 1954. godine. Za svoje „zasluge“ odlikovan je on ordenima „bratstva i jedinstva I. reda, partizanske zvijezde II. reda i ordenom zaslugе za narod II. reda.“

Kao jedan od vodećih propovijednika najradikalnijega komunizma, onoga uvezenoga u Hrvatsku iz špa-

njolskoga građanskoga rata, bio je Vejvoda kao prv primorsko-goranski partizanski komesar i intelektualni začetnik slijedećih zločina:

Umorstva *dr. Frana Biničkoga*, pisca i župnika u Ličkom Osiku, koji je u travnju 1945 godine umro od posljedica mučenja.

Župnika i kanonika u Jelenju, *vlč. Srećka Blaževića* koji je 1946 godine umro na Sušaku otrovan od komunisti. Župnika *Mate Burića* i kapelana iz Mrkopalja *Stjepana Horžića* koji su u travnju 1945 stradali životom istoga dana. Vjeroučitelja iz Gospića *Vladimira Kargačina* koji je ubijen četvrtoga istoga mjeseca. Isti dan kad i gospićki župnik *Dragutin Kukalj*. Bez traga nestalih, kapelana iz Bribira *Jurja Mihića* i kanonika i župnika iz Slunja *Ivana Nikšića*. Od posljedica mučenja u zatvoru već 1944. preminuloga župnika iz Bribira *Stjepana Petranovića*. Te župnika iz Gornjega Kosinja *Brune Vernace* ubijenog 1945.

Koliko je drugih katoličkih svećenika iz Hrvatske poginulo zahvaljujući Vejvodinoj antiklerikalnoj i antikatoličkoj bezbožnoj propagandi nije nažalost moguće točno ustanoviti. No kao nekakav šef partizanske propagande i neke vrste hrvatski *Djilas* on za sva ta zlodjela snosi moralnu odgovornost. Za jedno od njih čak i osobnu. A to je umorstvo delničkoga župnika *Ladislava Šporera*, rođenoga 1. V. 1893 u Mrkopalju, koji je svoju pravu sv. misu služio već 12. X. 1915. O tom umorstvu napisao je sam „drug“ Ivo Vejvoda ovo:

2. bataljon. Prilike u 2. bataljonu su se mnogo popravile. Najzad vam možemo javiti da je uspostavljen, još davno raspršeni logor u Delnicama. Po svom strateškom položaju, on je vrlo važan i truditi ćemo se tu da napravimo jedan logor od većeg broja ljudi. Već nekoliko partizana iz Srp. Moravica poslali smo u nj, a namjeravamo da pošaljemo još veći broj. Ista jedinica likvidirala je 20. XII dva lugara, ustaše. 24. XII drugovi iz iste jedinice likvidirali su delničkog popa, poznatoga krvnika i našeg neprijatelja, koji je čak sa crkvene propovjedaonice govorio protiv partizana i tražio od naroda da ih ubija kada ih sretne. Njegovo ubistvo primljeno je vrlo dobro od cjelokupnog stanovništva u Gorskom Kotaru, a to je stanovništvo još odavna i tražilo.

3, 4 Brinje

47

Mi tom izvještaju štampanom po „Vojno istoriskom institutu jugoslovenske narodne armije“, Tom V, knjiga 3, na strani 47. u „Zborniku dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda“ iz kojega su uzeti i ostali podaci, nemamo mnogo toga za nadodati. Viktor Novak opravdao je u „Magnum cri-menu“ to umorstvo ovako: „*Delnički župnik Ladislav Šporer, kao istaknuti frankovac u bivšoj Jugoslaviji, u NDH postao je vatreni pristaša ustaša, pa kao takav i surađuje odmah s talijanskim okupatorom. Njegovom inicijativom uhapšene su mnoge pristalice i aktivisti NOPa u Gorskom kotaru. Kad su partizani na katolički badnjak ušli u Delnice, uhvatili su ga i osudili na smrt strijeljanjem, što je odmah i izvršeno.*“ Poglavljenik ga je posmrtno odlikovao „Redom krune kralja Zvonimira II stupnja s mačevima“ (796). Ovo posmrtno odlikovanje ujedno je i jedini dokazani zločin pokojnoga Ladislava Šporera. Drugih mi uz najbolju volju nismo mogli pro-

naći. Svakoga tko naš izvještaj pročita, molimo da sam usporedi Vejvodinu priču s onom Viktora Novaka pa da na taj način sam ustanovi, da je vlč. Ladislav Šporer ubijen samo zato jer je bio katolički župnik i Hrvat. I to iz ideoloških i šovinističkih pobuda, simbolički na sam Badnjak.

S frazom da je stanovništvo to tražilo ne da se opravdati nikakvo umorstvo. *Zato je pametniji i spretniji naučni falsifikator Viktor Novak izmislio priču da je pokojni Ladislav Šporer bio uhvaćen, osuđen na smrt i strijeljan.* Time je pravno, barem na izgled, opravdano to umorstvo nekakvim sudskim postupkom, no mi smo međutim ustanovili da je vlč. Ladislav Šporer mučki ubijen na polasku u crkvu, u koju se je uputio da čita ranu adventsku misu tzv. zornicu. Dakle da ga nitko nije uhvatio, niti mu sudio, nego da su i njega kao i mnoge druge, tu je Vejvoda bio iskren, jednostavno likvidirali. Ubili bez suda.

Ovaj zločin morao bi vatikanskim „stručnjacima“ biti poznat. Međunarodni je naime običaj da se prije odlikovanja bilo koga, ispita prošlost dotičnoga, da se kasnije ne bi otkrilo da je odlikovan kakav neprijatelj ili nedostojna osoba. Vejvoda je po našem mišljenju jedna takva. Svi naime stručnjaci za historiju komunističke revolucije u Jugoslaviji znadu da su smrtno osude izricali samo komesari. Pogotovo važne, kao što je to još 1941 godine bilo umorstvo jednoga uglednog katoličkog župnika.

SKLAPANJE UGOVORA

Sudbonosna pogriješka cijele hrvatske politike ovoga stoljeća bilo je naivno pouzdanje svih naših odgovornih političara u pomoć drugih vlada i naroda. U njihovu pravednost i druge slične bezvrijedne romantične iluzije. Nitko od svih njih nije se, nažalost, oslanjao na jedinu velesilu koja nam je uvijek stajala na raspolaganju, naime, na nas same. Historijski je ta grješka doduše razumljiva, jer smo u zadnjih 4 stoljeća samo 4 godine imali kakvu takvu vlastitu državu, no zato danas ništa manje neoprostiva. U tom pitanju šepamo mi i za zadnjim afričkim crnačkim plemenima.

Hrvatskom se narodu, mora priznati da je on u tom pravcu bio daleko realniji i dalekovidniji od svih svojih vođa koji su uvijek škiljili u inozemstvo, dok je naš narod gledao u Zagreb, Sarajevo, Split, Mostar i druge naše gradove. U tome je hrvatski narod bio uvijek zreliji od svih svojih vođa, jer se je pouzdao u se i u svoje kljuse. Naši političari, pa i oni najpopularniji premalo su se osvrtni na njegovo mišljenje. Možda zato, jer je većina njih, taj zdravi instinkt potcjenivala i svoje mandate smatrala vječnim i neograničenim. U tom smislu šepala je osjetljivo unutarnja demokracija svih naših stranaka bez razlike. To je pored ostaloga i jedan od uzroka naše današnje katastrofalne političke situacije, za koju je potrebno naglasiti da se je od 1945 godine do danas znatno popravila u našu korist, zahvaljujući požrtvovnim pojedincima, a ne strankama koje su svoje snage uglavnom trošile na međusobne borbe. I to nakon

naše najveće i najteže političke i narodne katastrofe za koju snose jednaku odgovornost svi naši političari, bez obzira kojoj stranci pripadali, svaki u odnosu prema svojoj važnosti. Jadikovanje o tom ne vodi ničemu. Izgubljeno nije moguće povratiti, ali se iz grješaka daje štošta naučiti. U prvom redu, kako je moguće izbjeći njihovo ponavljanje.

Beogradski protokol

Mi to ne ćemo tajiti, iako je to neugodna istina, da je jedan od velikih uspjeha, dosada možda čak i najveći, Titove vanjske politike tzv. „Beogradski protokol” pomoću kojega je komunistička Jugoslavija službeno uspostavila svoje prekinute veze sa Sv. Stolicom. Taj protokol glasi:

„U cilju sređivanja odnosa između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Katoličke crkve, predstavnici Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Svete Stolice vodili su razgovore u Rimu od 26. lipnja do 7. srpnja 1964 godine, u Beogradu od 15. do 23. siječnja i od 29. svibnja do 8. lipnja 1965. godine i ponovno u Rimu od 18. do 25. travnja 1966. godine.”

I

U općem okviru pitanja, koja su bila predmet razgovora, predstavnici Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iznijeli su slijedeće stavove jugoslavenske vlade:

1. Principi na kojima se zasniva u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji uređenje pravnoga položaja vjerskih zajednica i koji su zagwarantirani Ustavom i zakonima Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije jesu: sloboda savjesti i sloboda vjeroispovjesti; odvojenost crkve od države; jednakost i ravnopravnost svih vjerskih zajednica; jednakost u pravima i dužnosti svih građana bez obzira na vjeroispovijest i ispovijedanje vjere; sloboda osnivanja vjerskih zajednica; priznanje svojstva pravnoga lica vjerskim zajednicama.

U okviru ovih principa Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije garantira Katoličkoj Crkvi u Jugoslaviji slobodno vršenje vjerskih poslova i vjerskih obreda.

Nadležni organi društveno-političkih zajednica (općina, kotara, pokrajina, republika, federacije) osiguravaju svim građanima bez ikakvih razlika, dosljednu primjenu zakona i drugih propisa, kojima se osigurava poštivanje slobode savjesti i slobode ispovijesti vjere zagwarantiranih Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je spremna da uzme u razmatranja slučajeve, na koje bi sveta Stolica smatrala za potrebno, da joj ukaže u vezi s ovim pitanjima.

2. Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije uvažava kompetencije Svete Stolice u vršenju njene jurisdikcije nad Katoličkom crkvom u

Jugoslaviji u spiritualnim pitanjima i pitanjima crkvenoga i vjerskoga karaktera, ukoliko one nisu protivne unutrašnjem poretku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Biskupima Katoličke crkve u Jugoslaviji bit će i ubuduće zagarantirana mogućnost održavanja kontakata sa Svetom Stolicom, smatrajući da takvi kontakti imaju isključivo vjerski i crkveni karakter.

Sveta Stolica — ostajući pri traženjima, koja je sa svoje strane iznijela u toku razgovora u vezi s potpunim reguliranjem odnosa između Katoličke crkve i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije — primila je na znanje izjave o stavovima Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koji su izraženi u točkama 1. do 2.

II

U općem okviru pitanja koja su bila predmet razgovora, predstavnici Svete Stolice iznijeli su slijedeće stavove Svete Stolice:

1. Sveta Stolica potvrđuje principijelan stav, da djelatnost katoličkih svećenika, u vršenju njihovih svećeničkih dužnosti, treba da se odvija u vjerskim i crkvenim okvirima i da shodno tome oni ne mogu da zloupotrebe svoje vjerske i crkvene funkcije u svrhe, koje bi stvarno imale politički karakter.

Sveta Stolica je spremna da uzme u razmatranje slučajeve, na koje bi Vlada Socijalističke Federativne

Republike Jugoslavije smatrala za potrebno da joj ukaže u tom pogledu.

2. Sveta Stolica — u skladu sa principima katoličkog morala — ne odobrava i osuđuje svaki akt, ma od koga počinjen, političkoga terorizma i sličnih kriminalnih oblika nasilja.

Shodno tome u slučaju kada bi Jugoslavenska vlada ocijenila da su katolički svećenici učestvovali u nekoj akciji te vrste na štetu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, i smatrala za potrebno da Svetoj Stolici ukaže na takve slučajeve, Sveta Stolica je spremna da uzme u razmatranje ta ukazivanja, radi poduzimanja postupaka i eventualnih odgovarajućih mjera, koje Kanonsko pravo predviđa za takve slučajeve.

Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije — ostajući pri traženjima, koja je sa svoje strane iznijela u toku razgovora u vezi sa potpunim reguliranjem odnosa između Katoličke crkve i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije — primila je na znanje izjave o stavovima Svete Stolice, koji su izraženi u točkama 1. do 2.

III

Obje strane izražavaju spremnost da se i u buduće, kadgod budu smatrale za potrebno, međusobno konsultiraju o svim pitanjima, koja su od interesa za odnose između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Katoličke crkve.

U cilju olakšavanja međusobnih kontakata Vlada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je spremna da omogući boravak apostolskom delegatu u Beogradu, koji će imati ujedno i funkciju izaslanika pri istoj Vladi, s tim da ona sa svoje strane zadržava pravo da odredi svog izaslanika pri Svetoj Stolici.

Sveta Stolica je sa svoje strane spremna da primi izaslanika Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i da uputi apostolskog delegata u Beograd.

Sačinjeno u Beogradu 25. lipnja 1966. godine, u dva originalna teksta podjednako autentična.

Za Vladu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije

Milutin Morača

Za Svetu Stolicu

Agostino Casaroli

Taj iznakaženi srpski prijevod ovoga protokola takova je jezična „majstorija” da bi ga, da bude razumljiv, bilo potrebno nanovo prevesti. Mi to nismo učinili jer on samo takav, kakav je potpisan, važi u međunarodnom pravu, ako se ga Jugoslavija bude uopće držala? Očito je međutim da ga Hrvati nisu prevađali iako se on uglavnom odnosi na njih.

Tko je Milutin Morača

Ne će biti na odmet ako se najprije malo pozabavimo s time tko je „narodni heroj”, generalpukovnik Mi-

lutin Morača, gospodin, čija je brojna „odlikovanja” tako pomno nabrojio „Vjesnik hrvatske katoličke misije u Njemačkoj”.

Pravnik Milutin Morača, rođen 1914 godine u okolici Glamoča, bio je već kao student na pravnom fakultetu u Subotici član komunističke studentske organizacije „Svetlost”. Njega su 1941 godine zarobili u Subotici Mađari i odveli u neki logor, iz kojega je pobjegao i već u lipnju 1941 godine krio se je on kao partizan u okolici Drvara. U srpnju bio je Morača već član štaba drvarskih partizanskih odreda, a u studenom već zapovjednik jednoga „bataljona”. On se je naročito istaknuo u „borbama” oko Drvara 27. lipnja 1941. kojom prilikom je to mjesto spaljeno, te kod Bosanskog Petrovca i Glamoča.

Nama nije poznato čime se je Morača tom prilikom istaknuo ali mi znamo što se je tada u Drvaru i okolici dogodilo. Ujedinjeni pravoslavni četnici i partizani pobijali su tom prilikom od 400 katoličkih građana i radnika Drvara 350 njih, među njima i žena i djece. Od katolika 90 posto njih. Tom prilikom nastradala su i sva tri katolička svećenika Drvara i okolice: Waldemar Nestor u Drvaru, Krešimir Barišić u Krnjeuši kraj Bosanskog Petrovca i Juraj Gospodnetić u Bos. Grahovu. Sva tri ubijena su na zvjerski način. Za Nestora se ne zna točno kako je smaknut, ali Barišiću su najprije odrezane uši i iskopane oči, te je zatim još živ bačen u oganj svoje župne crkve. Gospodnetić je nabijen na kolac i živ pečen na vatri. Životom nastradao je i sam župnik Glamoča u kojem je Morača rođen O. fra Borivoj Mioč 1944

godine. On se je prije smrti najprije morao potkovan šetati na zapovijed partizana te je tek onda smaknut. U svibnju 1942 godine postavljen je Morača zamjenikom zapovjednika 5. krajiškoga odreda, a u kolovozu iste godine postao je zapovjednikom 4. krajiške brigade. U proljeće 1943 imenovan je Morača već zapovjednikom 5. krajiške „divizije“. Ta divizija istaknula se je u borbama u Istočnoj Bosni, te kasnije prilikom prodora u Srbiju (ožujak 1944), kod „oslobađanja“ Beograda i na srijemskoj fronti.

U ožujku 1945 godine određen je Morača za načelnika štaba tzv. I. armije, kojom je zapovijedao Peko Dapčević. S tom armijom, on je zapovijedao s njezinom sjevernom grupom, sudjelovao je i Morača u tzv. „završnim operacijama“. O njegovom udjelu pri masovnoj likvidaciji zarobljenih hrvatskih vojnika nisu nažalost poznate nikakve pobliže pojedinosti. Za pretpostaviti se da se je Morača i tom prilikom „istaknuo“. Drugačije si naime nije moguće protumačiti, kako i zašto je on tako brzo unapređen u čin generalpukovnika iako nije bio ni španjolski dobrovoljac ni visoki partijski funkcionar KP Jugoslavije.

Možda je međutim bolje da dadnemo riječ samom Morači. On je u svom „Ratnom dnevniku“ izdanom od „Vojnog dela“ u Beogradu 1962 godine, ispustio sam dva najvažnija poglavlja svoje partizanske djelatnosti. Prvo ono drvarskoga partizana, a drugo kao načelnika štaba I. Armije. Ujedno i dva najzanimljivija i najvažnija. No unatoč tomu rekao je dosta. Od rujna 1942 do 19. svibnja 1943 bio je Morača zapovjednik 4. krajiške

udarne brigade sastavljene od „bataljona” „Gavrilo Princip”, „Starac Vujadin” i „Budućnost”. Već na 15. stranici svoga dnevnika priznaje Morača strijeljanje 6 četnika koji su zajedno s nekim poginulim Miljevićem bili kuriri do Drenovića. On priznaje (29) da je njegova brigada djelomice spalila selo Golubić (29) opljačkala Vrhpolje (40), zapalila most na rijeci Sani (42), streljala dvojicu dezertera (70) te opljačkala selo Dnoluke (83). Takovih strijeljanja, rekvizicija i sličnih nedjela ima u Moračinom „Ratnom dnevniku” toliko da ih nema smisla pojedinačno nabrajati. U hrvatsku povijest ušao je Morača kao razarač Kaknja. Evo što Morača o tom sam piše (99):

29. jun (1943)

„Napad na prugu i mostove počeo je 28. VI. između 23 i 24 časa. Sve jedinice ‚dejtvovala’ su prodorno i ‚disciplinovano’ i potpuno su izvršile zadatak. Četvrta brigada je prešla mostove bez otpora. Udarne grupa je dosta brzo likvidirala neprijatelja na stanicama, dok se kod 1. brigade neprijatelj duže držao u jednoj kući u Kaknju, i kod željezničkog mosta u Doboju, gdje se je branio iz tri betonska bunkera.

„Rezultat’ akcije:

Uništeno: sva postrojenja rudnika Kakanj (poslije Trbovlja najveći rudnik uglja u zemlji) sa električnom centralom i transformatorom, kojim je pojačavana struja iz Zenice za Kakanj i Brezu, 2 gvozdena mosta na pruzi, 3 drvena i 1 betonski na Bosni, gvozdeni propust na pruzi dužine 10 metara, 6 željezničkih stanica — Jeho-

vina, Modrinje, Kakanj, Čatići, Dobrinje i Porječani; 4 željezničke kompozicije (4 lokomotive sa 80 vagona); onesposobljena pruga u dužini od 30 km. Desetine vagona sa ugljem survani su sa porušenog mosta u Kaknju u rijeku Bosnu.

Zarobljeno oko 130 neprijateljskih vojnika i 4 oficira, poginuo 21 neprijateljski vojnik.

Zaplijenjeno: 105 puška i 1 teški mitraljez, 5 puškomitraljeza, oko 94.000 metaka, 250 bombi, 3 strojnice, 6 pištolja, 1 vagon dinamita i veća količina kapsli i štapa; 1 vagon šećera, 23.000 kg brašna, 500 kg pasulja, 300 kg slanine, 1 vagon stoke, 3000 litara zejtina (ulja) i oko 1.000.000 kuna; dosta odjeće i obuće i nešto sanitetskog materijala. Od zaplijenjenih namirnica i robe izdijeljeno je radnicima rudnika i narodu iz „okoline“ preko 4 vagona.

Naši gubici su u ovoj akciji 2 mrtva, 2 teže i 7 lakše ranjenih”.

Komentar je ovomu nepotreban.

Agostino Casaroli

Prema pisanju njemačkog tjednika „Der Spiegel“ je Msgr. Agostino Casaroli državni potsekretar za izvanredna pitanja, u kongregaciji za izvanredne crkvene poslove, čija je zadaća održavati veze s vladama raznih zemalja.

Casaroli se je rodio u Piacenzi kao sin jednoga krojača i bio je pitomac papinske diplomatske škole. On govori 6

stranih jezika, među njima i ruski, a u svoje slobodno vrijeme brine se kao „Pater Agostino” za teško odgojivu djecu. Dugo godina bio je arhivar u državnom sekretarijatu i pri kraju šef odjela za Latinsku Ameriku. Pokojni Papa Ivan XXIII imenovao ga je 1961 godine državnim podtajnikom kongregacije za izvanredne crkvene poslove. Od toga vremena boravio je u raznim misijama već 20 puta iza željeznoga zastora. Prema „Spiegelu” je Casaroli prijatelj politike „malih koraka” i konzervativci mu u Vatikanu predbacuju „da je suviše popustljiv, i da komunistima pravi nepotrebne ustupke”.

„U jugoslavenskom ugovoru piše ‚Spiegel’ govori se na primjer o teroru i sličnim metodama političkog pritiska za koji su, za vrijeme drugoga svjetskoga rata, u Jugoslaviji odgovorni katolički svećenici. Casaroli: „Bez te neugodne rečenice ne bi Tito sklopio mira s crkvom.”

Sve što mi znamo o njemu je da je on vatreni pobornik koegzistencije, te da je njegov „pomoćnik” Msgr. Luigi Bongianini veliki prijatelj nekih hrvatskih pseudo-emigrantskih svećenika.

Službeno tumačenje ugovora

Prilikom potpisivanja protokola izjavio je Msgr. Casaroli ovo:

„Čin koji smo upravo obavili otvara, u svojoj svećanoj jednostavnosti, novu stranicu u historiji odnosa između Svete Stolicе i Jugoslavije i prema tome.

nadamo se, u odnosima jugoslavenske države prema Katoličkoj crkvi u Jugoslaviji.

Dokument, koji su potpisali opunomoćenici Apostolske Stolice i Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 'suštinske' je kratkoće; on sadrži, međutim, mogli bismo reći — svo bogatstvo rada, koji mu je prethodio i koji se ne nadovezuje samo na pregovore vodjene tokom posljednje dvije godine već na čitav jedan daleko duži i daleko teži period.

Tu prošlost ne možemo izbrisati, niti je želimo zaboraviti: veoma dobro znamo da je sadašnjost gotovo uvijek uvjetovana prošlošću, kao što je budućnost uvjetovana sadašnjošću. Ali upravo na sadašnjost i na budućnost želimo u ovom trenutku uprijeti oči, radije nego na prošlost, u perspektivi nade i dobre volje.

Mogu vam pružiti uvjeravanja o postojanju dobre volje što se tiče Svete Stolice, a posebno uzvišenoga Pontifeksa koji mi je dodijelio tu čast da s njegovim suverenim odobrenjem potpišem današnji Protokol.

U ime Svete Stolice prijatno mi je da također izrazim najiskrenije želje svim građanima bez ikakve razlike, *počev od šefa države i od ostalih ličnosti koje se brinu za napredak ove velike zemlje u miru, pravdi i slobodi*".

Na taj govor odgovorio je Milutin Morača Msgr. Casaroliju s nekoliko po svom sadržaju tako beznačajnih fraza da ih mi ne želimo ni citirati. Titova se vlada tih načela koja je Morača po milijunti puta ponovio, naime, nikada nije držala, ali ih stalno propovijeda da bi očuvala svoju komunističku diktaturu.

Podijelena reakcija u emigraciji

Katolička emigrantska štampa pokušala je nama na razne načine opravdati i protumačiti taj protokol. „Vjesnik Hrvatske katoličke misije u Njemačkoj” čiji je glavni i odgovorni urednik direktor Hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj P. dr. Dominik Šušnjara, napisao je o tom ovo:

„U ime Sv. Stolice sporazum su potpisali vatikanski državni podsekretar Msgr. Agostino Casaroli i Msgr. Luigi Bongianini (ovo posljednje nije točno), a u ime „Jugoslavenske” vlade predsjednik Odbora za vjerska pitanja „g.” Milutin Morača, general pukovnik JNA, nosilac partizanske spomenice od 1941., odlikovan ordenom narodnoga heroja, ordenom ratne zastave, ordenom partizanske zvijezde I. reda, ordenom zasluga za narod I. reda, ordenom „bratstva i jedinstva I. reda, ordenom partizanske zvijezde II. reda, ordenom za hrabrost, ordenom Katusova (Kutuzova) II. reda. Poslije potpisivanja „g.” Morača je u hotelu „Metrol” (Metropol) priredio objed za oba gosta.

Najglavnija točka i cilj novih utanačenja jest uzajamna izmjena službenih predstavnika između obiju Država i uspostavljanje diplomatskih odnosa, koje je pred 14 godina prekinula Jugoslavija, uvrijeđena zbog imenovanja zagrebačkog nadbiskupa Stepinca kardinalom.

Obje stranke potpisnice uvjerene su da će poboljšanje uzajamnih odnosa između Vatikana i Jugoslavije pridonijeti promicanju „mira” i na „međunarodnom planu.”

Mi katolički svećenici mirno gledamo na taj beogradski Protokol, koji se sastoji od četiriju članaka, od kojih se dva opet dijele na dvije točke. Mi smo uvjereni da će Sv. Stolica na temelju toga potpisanoga Protokola, koji nije ni konkordat ni „modus vivendi” u smislu pravnoga uređenja, preko svoga Apostolskog Delegata u Beogradu znati štititi prava i slobodu Kat. Crkve. — Ono što je sadržano u prvoj i drugoj točki drugog članka, formulirano je na zahtjev Jugoslavenske vlade, iako je bilo suviše, jer su akti političkog terorizma zabranjeni već po načelima katoličke moralke, a politiziranje u Crkvi ne slaže se s crkvenim disciplinom ni sa svećeničkim dostojanstvom. — Jugoslavenskoj vladi nisu dovoljno jamstvo opći principi kršćanskog ćudoređa i crkvene discipline!“ —

Nitko od nas ne nijeće Sv. Stolicu pravo da sklapa sporazume i sa komunističkim režimima. Za nas je samo pitanje kakav je to sporazum i kakove on posljedice za nas vuče sa sobom. Ako Vatikan doista nije kanio žigosati hrvatski katolički kler kao teroriste i zlorabljivače svećeničke službe u političke svrhe onda je tekst toga Protokola morao drugačije glasiti. Ovakav kakav je potpisan izazvao je on nepravedne i po cijeli hrvatski narod neoprostivo uvredljive komentare, logično osnovane na njemu. Ne samo da su pri tom zakazali vatikanski diplomati, mi si ovđe postavljamo pitanje zar nema boljih, što je još gorje to je dosada nečuven ugovor u povijesti Crkve i hrvatskoga naroda.

Tom kleru koji je tim Protokolom osuđen, predlagao je Tito svojedobno otvoreno: „Ja sam slomio s Moskvom

a vi slomite s Rimom pa ćemo biti prijatelji!” Za njega negda Katolička crkva u Hrvatskoj nije bila dosta nacionalna, jer njezina glava rezidira u neprijateljskoj Italiji i uvijek radi protiv slavenskih naroda. Njegov je zahtjev bio da se hrvatski kler i narod, jer je većina Slavena pravoslavne vjere mora približiti onoj crkvi koju ispovijeda većina Slavena. Zar vatikanska diplomacija vjeruje, da je Titov režim sada promijenio svoje mišljenje o neprijateljskom glavaru u Rimu, lomljenju s Rimom, nacionalnoj crkvi i približavanjem vjeri većine Slavena? Kakova je to diplomacija, da o pravdi i ljubavi ne govorimo, koja prema komentarima svjetske i titove štampe ide za tim da utvrdi i ojača takav teroristički i protunarodni režim. Što vrijede njegova obećanja kad svatko znade da je on dosada pogazio sva dana u ratu i poslije njega.

Imamo još jedno pitanje na dr. D. Šušnjaru, koji je jedan od potpisnika izjave hrvatskih svećenika u Evropi, sabranih u Königsteinu, kojom su ovi pokušali obraniti čast hrvatskoga svećenstva i obavijestiti svjetsku javnost o pravom stanju vjerske slobode u SFR Jugoslaviji. Čemu on zapravo nabraja onolike ordene „gospodina” — druga Milutina Morače, „predsjednika verske komisije” i potpisnika protokola Beograd-Vatikan? Toga vodećeg jugoslavenskog komuniste koji je prema pisanju njemačkog katoličkog tjednika „Bildpost” u broju 11. od rujna o.g. nakon potpisa protokola izjavio slijedeće:

„Naravno, ja sam ateista. Ali mi religiju nećemo više krvavo progoniti, nego je prepustiti blagoj smrti”.

Krvave progone je time nehotice priznao, ne samo za sebe nego i za cijeli režim. Isto tako i namjeru zbog koje je Jugoslavija „sporazum” sklopila.

Znatno drugačije komentirao je taj Protokol u „Glasniku Srca Isusova i Marijina” vlč. Vilim Cecelja. Za razliku od dr. D. Šušnjare ovako:

„Za nas je najzanimljivije, da se Vatikan obvezao zapravo samo na jednu točku, da se svećenici ne će baviti stvarnom politikom i terorizmom. Ovo zvuči, kao da su se do sada svećenici bavili politikom i terorizmom. To je stanovište Beograda. Iz ovog se može zaključivati, koga se zapravo Beograd boji. Kad Beograd nije ništa drugo tražio osim ovoga, Vatikan je odlučio ovo potvrditi i ugovorom. Mi smo zahvalni Sv. Ocu, da je na taj način konačno zatvorio usta objedama naših neprijatelja, da se svećenstvo bavi politikom i terorizmom. S time je s najvišega mjesta skinuta sa svećenstva jedna teška kleveta, s kojom su se neprestano komunisti nabacivali prema hrvatskom svećenstvu. Upozoravamo na jednu važnu riječ u ugovoru, koja glasi ‚stvarno’. Time je drugoj strani oduzeta mogućnost, da za svaku riječ, koja zvuči ‚hrvatski’ tuži Vatikanu pojedinog svećenika. Beogradska savezna vlada može optužiti samo one svećenike, koji bi se u buduće zaista stvarno bavili političkim radom, kao primjerice vodstvom jedne političke partije, ili njezinim organiziranjem, ili pak stvarnim pripremanjem terorističkih čina, kao postavljanjem paklenskih mašina, ili plastičkih bombi. Nadje li se koji svećenik u Domovini, ili pak u emigraciji, koji bi se stvarno bavio takovim radom, Vatikan bi po obavezi

ugovora morao protiv takovog svećenika povesti istragu i donijeti svrsishodnu odluku.

Medjutim drugo je politika, a drugo rodoljublje. Ta dva pojma treba točno razlikovati. *Kardinalu Stepincu priznaju „svi“, da nije bio ni političar ni diplomata, a opet svi mu priznaju njegovo rodoljublje.* On je sam na sudu bio izjavio da bi bio ništarija, kad ne bi priznao volju hrvatskoga naroda za svojom državom. Stajati uz hrvatski narod i pomagati ga u njegovim naravnim pravima u prvom je redu dužnost svećenika, jer je on propovjednik Božjih zakona. *Zato će i u buduće hrvatsko svećenstvo ostati poput Stepinca rodoljubno i stajati nepokolebivo uz svoj narod, kad traži ono, što ga pripada po Božjim i crkvenim zakonima.* U tome ga nemože priječiti ni u čemu beogradski protokol. A to nije bila ni nakana Sv. Oca, pod čijim nadzorom su vodjeni gotovo dvije godine razgovori između Beograda i Vatikana. Neka Beogradska savezna vlada budno pazi, da izvrši svoju obavezu o slobodi vjere i Crkva, pa je radi „politike“ i „terorizma“ hrvatskog svećenstva onda ne će boljeti glava.

Uostalom ugovor je tek potpisan, a poslije njega nastala su u komunističkoj partiji Jugoslavije previranja i skidanja sa položaja do sada najuticajnijih osoba, kao Rankovića i njemu sličnih. Stoga treba čekati neko vrijeme, da se vidi, na koji će se način primjenivati tekst ugovora. Isto tako još ni Vatikan ni Beograd nisu imenovali svoje diplomatske opunomoćenike. Glasnik će pratiti razvoj ovog ugovora i o tome će obavijestiti svoje čitatelje.

Jedan prijatelj nam je u razgovoru o beogradskom protokolu kazao ovo, a vi prosudite, da li naš prijatelj ima pravo:

„Zar je utamničenje Djilasa i nedavno neslavno odstranjenje Rankovića i drugova djelo „politike i terorizma” hrvatskoga svećenstva? Zar je hrvatsko svećenstvo prouzrokovalo lomljenje komunističkih redova? Komunisti skidaju sami glave jedan drugome, pa se u to ne trebaju miješati hrvatski svećenici. Njihova je dužnost moliti za spas njihovih duša, pa im za to moraju biti još i zahvalni, jer su im na koncu konca svećenici pravi prijatelji, a njihovi vlastiti drugovi neprijatelji...”

Protokol i njegov sadržaj teško je braniti i najlojalnijim hrvatskim svećenicima. Nesumnjivo je to jedinstveni slučaj da se „terorizam” posebno zabranjuje međudržavnim ugovorom, koji sklapa Vatikan s jednom terorističkom komunističkom vladom. Kako je terorizam zabranjen svim važećim međunarodnim civilnim pravnim propisima to je njegova posebna kodifikacija u tom ugovoru bila suvišna i nepotrebna. S toga je njegovo unašanje u taj ugovor imalo očito cilj: Priznati naknadno da su se katolički svećenici u Hrvatskoj bavili s njim i da to Sv. Stolica tek naknadno osuđuje.

Mi smatramo da je netočna tvrdnja inače dobronamjernog vlč. V. Cecelje da Kardinal Stepinac nije bio „ni političar ni diplomata”. Stepinčeva je zadaća bila zastupati beskompromisno stanovište katoličke crkve i to ga je moralo dovesti u sukob s ateističkim komunističkim režimom. Nije moguće tvrditi da on nije bio ni političar ni diplomata, jer nije bio spreman na kompromise

koji bi štetili ugledu Katoličke crkve i hrvatskom narodu. Po toj logici i poljski kardinal Wyszyński nije političar ni diplomata, jer i on stalno napada komunističku partiju i bori se za sveta i neotuđiva prava Crkve. Ako se naime ima ikomu zahvaliti da je komunistička Jugoslavija bila spremna sklopiti taj „sporazum” s Vatikanom onda baš jedino i samo Kardinalu Stepincu i njegovom nepopustljivom i nepokolebivom držanju. Sigurno je samo da Stepinac taj i takav Protokol ne bi nikada odobrio.

Ozbiljna opomena hrvatskih svećenika

Prema pisanju čikaške „Danice” smatrali su hrvatski svećenici u emigraciji potrebnim osvrnuti se posebnom deklaracijom na svom sastanku u Königsteinu, na izvjesne krive komentare u cilju točnoga obavještenja svjetske javnosti. Na temelju svojih iskustava i znanja izjavili su oni tom nepotpisanom deklaracijom ovo:

1. *Kako u svim drugim komunističkim zemljama tako i u SFR Jugoslaviji vlast i moć Partije je iznad ustava i zakona. Prema njezinom programu, koji se temelji na dijalektičkom materijalizmu, ona ide otvoreno za uništenjem svake vjere bez obzira na časovitu taktiku.*

2. *U SFR Jugoslaviji u suprotnosti s odredbama Ustava: nema slobode savjesti ni vjeroispovjesti; nema jednakosti u pravima i dužnostima svih građana; u tom smislu vrši se nečovječni pritisak posebno na hrvatski*

narod te na pripadnike katoličke vjere, koji su kao takvi objekt diskriminacije.

3. Zloporoba vlasti od strane državnih organa SFR Jugoslavije te sami teror uperen protiv hrvatskih svećenika imao je za posljedicu, *da je oko 400 svećenika mučki bez suda poubijano, dok je veliko mnoštvo drugih, među kojima je bio i kard. Stepinac, prošlo nedužno kroz tamnice, gdje su svakovrstna maltretiranja na dnevnom redu. Pastoralni rad Crkve je neprestano otežavan i onemogućivan.*

4. *Hrvatski narod je stari evropski narod te jednako kao i svi drugi narodi na svijetu ima pravo na svoju nacionalnu slobodu, pravedno socijalno uređenje i mir.* Hrvatski svećenici u duhu Evanđelja, II. Vatikanskog Sabora te načela kodificiranih u Povelji Ujedinjenih naroda drže se obavezanim te težnje i prava poštivati i svim sredstvima, u skladu s njihovim zvanjem ostvarenje pomagati.

5. Komunističke i neke druge novine tumačile su neke dijelove Protokola u smislu: *da je potvrđena istinitost „crne legende“ o hrvatskom kleru kao „zlorabljivačima svećeničke službe u političke svrhe“ i „teroristima.“* Žalimo duboko, da se baš međunarodni dokumenat Svete Stoline u jednom dijelu novinstva tako krivo tumači. Hrvatski svećenici smatraju se službenicima Krista i Katoličke crkve. Oni ne žele biti vjesnici nikakove politike, a još manje njezine žrtve.

Hrvatski svećenici se živo pouzdavaju, da će ova Deklaracija kod uvaženih publicista i objektivne svjet-

ske javnosti naići na puno razumijevanje u duhu pravednosti i istine, a time će biti znatno posluženo velikim čovječanskim idealima suvremenoga doba.“

Čitajući ovu ozbiljnu opomenu mi se, moramo, najprije, pitati jesu li ti prigovori istiniti?

Nažalost jesu, i to je ne samo našim svećenicima nego i svakom djetetu u Hrvatskoj jasno.

Još nam samo preostaje da se pitamo, zar je moguće da to nije poznato Sv. Stolici i njezinim „diplomatima?“ Nisu li oni pripremajući Protokol zaboravili misliti i na njegove nepoželjne posljedice. Koji su ih „stručnjaci“ pri tom savetovali? Zar je njima nepoznato, da sklapati takav sporazum s Jugoslavijom nije isto što i s Mađarskom gdje se je on već pretvorio u bumerang protiv crkve ili Poljskom? Zar Sv. Stolica ne zna, da se hrvatski narod bori sa vlastitu i samostalnu hrvatsku državu i da je Jugoslavija policijska država kojom vladaju srpski komunisti, protiv volje većine ostalih naroda? Da su tim Protokolom interesi hrvatskih katolika i Crkve podređeni političkim interesima pravoslavlja i Srba.

Službeno vatikansko stanovište

Na potpis Beogradskoga protokola osvrnuo se je 24. lipnja 1966 godine, na proslavi svoga imendana i sadašnji Papa Pavao VI. Tom prilikom rekao je on ovo:

„Druga zemlja kojoj se s posebnom ljubavlju obraćala Naša zabrinuta pažnja bila je Jugoslavija. Već na početku Našega pontifikata — potaknuti dokazima no-

voga učešća te Vlade u najsvečanijim zgodama Sv. Stolice, radosnim ili žalosnim, kao što su bile pogrebne počasti Našem nezaboravnom predčasniku Papi Ivanu XXIII i Naše krunjenje — bacismo pogled na okolnosti, probleme, nade Crkve među narodima; i vrlo rado smo pristali i dali Naše upute za razgovore, jer su i same civilne vlasti pokazivale volju da razgovaraju sa Sv. Stolicom u svrhu traženja poštenog, iako još nepotpunog uređenja odnosa između Sv. Stolice i one vlade. Prvi korak toga podhvata rješava se pozitivno, a Mi povjeravamo Providnosti, da bude plodonosan za Crkvu i za narode u onoj naciji.“

Malo je dakle koncesija morala učiniti komunistička Jugoslavija da bi se Sv. Stolica pokazala spremna pregovarati s njom. Dostajalo je da su jugoslavenski predstavnici prisustvovali pogrebu Ivana XXIII i ustoličenju Pavla VI i odmah su svi progoni katoličke crkve u Hrvatskoj i sve žrtve bile zaboravljene.

Službeni „Osservatore Romano“ posvetio je tom potpisu posebni uvodnik u kojem se prema „Borbi“ ističe značenje koje on može imati u „naporima“ da se „čuva mir u svijetu“, razvije plodnija suradnja među narodima, osigura veća pomoć onim nacijama koje za njom osjećaju potrebe.

Pošto je naglasio, da u razgovorima između predstavnika Svete Stolice i jugoslavenske vlade nije uzimana u razmatranje mogućnost postizavanja „konkordata“ (jer po jugoslavenskom ustavu nijedna vjeroispovijest — osim pravoslavne — naš dodatak — ne može imati specijalni pravni status) vatikanski organ objašnjava

razloge zbog kojih je Sveta Stolica prihvatila zahtjev jugoslavenske vlade prema kome aktivnost katoličkog svećenstva treba da ostane u okvirima crkve, te jest da crkva ne postavlja sebi ciljeve „koji su realno političkoga karaktera“, kao i zahtjev da Katolička crkva u „dokumentu“ osudi bilo čiju akciju terorizma i analogne forme političkog nasilja.

U svom zaključku vatikanski organ kaže, da je Sveta Stolica uvjeren, da se usprkos objektivnim poteškoćama koje su produkt historijskih okolnosti i suprotnih sistema i u perspektivi mogu rješavati najteži problemi kad za to postoji uzajamna volja, kad se znaju „granice mogućeg.“ S tim uvjerenjem „Sveta Stolica otpočinja novu fazu svojih odnosa s Jugoslavijom, s jednom namjerom da služi dobru crkve i naroda Jugoslavije, miru i suradnji među narodima.“

Neronske progone crkve je i „Osservatore Romano“ dijalektički krasno prešutio, a sam Protokol opravdao međunarodnim političkim razlozima koji s položajem Katoličke crkve u Hrvatskoj nemaju nikakove veze. Nejasno je samo da li se pod „suradnjom među narodima“ podrazumjeva ona između Hrvata i Srba unutar Jugoslavije ili komunističke Jugoslavije s drugim državama. Nešto jasnoće u tom pogledu ne bi škodilo.

Karakteristično je ali da se u svim komentarima toliko govori o politici, a da se u isti mah katoličkom svećenstvu u Hrvatskoj zabranjuje svako političko djelovanje izim potpore jugoslavenskom komunističkom režimu. Ta nije zabranjena.

Na samo sklapanje Protokola imala je nesumnjivo utjecaja i politika sadanje talijanske vlade i njezini trgovački i politički interesi i u na Jugoslaviji. Ta se talijanska politika nije od 1918. do danas ni za jotu promjenila. Talijanski „antifašisti“ u tzv. „jadranskom pitanju“ koracaju još i danas stopama Mussolinija. Oni su s toga sa zadovoljstvom pozdravili osudu „terorizma“ jer bi Vatikan kao „teroriste“ imao osuditi i katoličke svećenike iz Južnoga Tirola, koji se odupiru nepravdama Talijana nanešenim tamošnjoj njemačkoj manjini. Ta bi osuda tim jednako nevinim, i isto tako rodoljubnim katoličkim svećenicima Južnoga Tirola, imala biti ozbiljna opomena. Tu se titovski i talijanski interesi „slučajno“ nešto pokrivaju.

Novine su objavile, da su na neofašističkim demonstracijama u Rimu protiv Južnotirolaca sudjelovali demonstrativno i talijanski vojnički svećenici, a jedan je talijanski biskup te demonstracije čak pozdravio. Na njima su se demonstranti založili ne samo za talijanstvo Južnog Tirola, nego tražili natrag i povratak hrvatske Istre „majci“ Italiji. Za nas će biti zanimljivo vidjeti kako Vatikan reagira na ovakovu „politiku“ talijanskoga klera i povući odatle paralelu, usporedbu s postupkom prema „politiziranom“ hrvatskom kleru.

Socijalistički „Avanti“ komentirao je taj Protokol kao novi pokušaj Vatikana da s jedne strane održi katoličke strukture na istoku, a s druge da proširi svoju ulogu posrednika u svim međunarodnim sporovima. U svom posebnom izvještaju iz Beograda piše taj list da je taj dan „stavljena u arhivu“ politička svađa „između ja-

dranske socijalističke države i Vatikana.“ Komunistički „Unita“ naglasio je da je sporazum potpisan u Beogradu drugi po redu između Vatikana i jedne „socijalističke“ države. Sličan sporazum potpisan je s Mađarskom potkraj 1946 godine.“

Na potpis toga sporazuma osvrnuli su se i srpski emigrantski listovi. U ljotićeovskoj „Iskri“ od 1. 8. 1966 komentirao ga je dr. Đoko Slijepčević ovako:

„Pozitivno je nesumnjivo da je Vatikan priznao Jugoslaviju (?) i da se desolidarizirao sa antijugoslavenkom i terorističkom akcijom ustaša(?).“

Kako je ovako i slično komentirala Protokol cijela svjetska štampa, to si mi njezino citiranje možemo prištediti. On je kodifikacija „status quoa“ navodno dogovorena i potpisana bez učešća katoličkog episkopata Hrvatske. Barem se tako tvrdi da on pri sklapanju toga sporazuma nije bio pitan ni za savjet što je vrlo malo vjerojatno. Točno je da je taj sporazum nepopularan i da za njegovo potpisivanje ne želi nijedan katolički biskup iz Hrvatske snositi odgovornost, jer nitko ne zna kako će se ti novi odnosi razvijati u budućnosti. Po našem mišljenju je on štetan i po Crkvu i po hrvatski narod. Koliko je nama poznato i većina katolika i svećenika u Hrvatskoj je toga mišljenja. Beogradski protokol ne će zaustaviti borbu hrvatskoga naroda za vlastitom samostalnom državom. On će samo jedan veliki dio Hrvata katolika iz političkih a ne vjerskih razloga odjeliti od Crkve.

Slovenski su biskupi „pozdravili Protokol“ a beogradski nadbiskup Msgr. Bukatko svoje zadovoljstvo čak

i javno ispoljava. Kako oni ne spadaju u hrvatski episkopat, to nas ovdje njihovo mišljenje ne zanima. Za nas je to samo jedan dokaz više da Jugoslavije nema i da nijedno jugoslavenko pitanje nije moguće riješiti ako se ne uzmu u obzir posebni interesi hrvatskoga naroda, a ti nisu nigdje a pogotovo ne u crkvenoj politici identični s srpskim, i djelomice slovenskim. Obično je da se svaka ispravna politika vodi prema željama kvalificirane većine. Vatikanski protokol odgovara ne samo jedino željama manjine nego čak i onima protivnika Katoličke crkve. Politički je prema tome promašen.

„Terorizam“ katoličkih svećenika

U čemu se sastoji taj „terorizam? Najveća većina hrvatskoga katoličkog svećenstva u emigraciji ostala je vjerna i svom narodu i svom nekadanjem nadpastiru kardinalu dr. A. Stepincu. S jugoslavenkoga i komunističkoga stanovišta je to naravno njezin politički smrtni grijeh. S našega hrvatskoga nešto na čemu smo mi tom svećenstvu zahvalni. Politički, u stranačkom smislu riječi nije to svećenstvo u emigraciji bilo suviše aktivno, ali socijalno i vjerski, iako je većina velikih hrvatskih političkih stranaka prečutno antiklerikalna. *Taj tihi dosada uspavani antiklerikalizam, za koji više nije bilo političkih preduvjeta, posljedica je starih grijeha vatikanske politike prema Hrvatima. Austro-mađarske i kraljevske jugoslavenke politike. Beogradski protokol je to latentno hrvatsko političko nepovjerenje u vatikansku politiku sada ponovo oživio.*

Hrvatski katolički svećenici nisu u emigraciji osnovali nikakvu stranku, ni pokreta, i u političkom vodstvu emigracije nijedan od njih ne zauzima nikakve vodeće funkcije. Od kako su prošla vremena logora, bijede i progona za svećenike se u emigraciji politički sve manje čuje, izuzev za nekolicinu koji smatraju svojom zadaćom ublaživati „radikalnu“ emigrantsku politiku. Jeli to krivo ili pravo nije pitanje o kojem je ovđe potrebno raspravljati.

Jedini poznati slučaj „terorizma“ je onaj vlč. Rafaela Medića koji je na Mehlemskom procesu u Bonnu, pravomoćno osuđen na 4 godine robije, koju je kaznu odsje-dio najvećim djelom u kaznionici u Werlu. Taj vlč. Rafael Medić uhićen je 2. prosinca 1962 godine, isti dan kad ga je „Borba“ proglasila jednim od vođa hrvatskih „terorista“ u Njemačkoj.

Normalno bi bilo da su se tadanji crkveni poglavari emigrantske pastve o tom slučaju točnije informirali. Da se nisu sve komunističke optužbe uzeli za gotov groš i tako spriječili da se Sv. Stolica ucjenjuje s tim slučajem, kako je to i uistinu bilo. Ali davno prije osude bio je vlč. Medić, ne samo ostavljen, nego i osuđen od svojih crkvenih pretpostavljenih. Izbačen iz hrvatske pastve i tako napušten da smo mi Šematizmom na sudu morali dokazivati da je uopće svećenik, nakon što je njegov Direktor hrvatskih misionara u Njemačkoj odbio to osobno posvjedočiti, iako se je nalazio u sudnici.

Nesumnjivo je bilo nepopularno zauzimati se za vlč. Medića, no vjerojatno je da nitko od učesnika nije ni slu-tio kakove će posljedice ta afera imati po cijelo emigrant-

sko svećenstvo. Protivno tvrdnjama Jugoslavije nije vlč. Mediću naime ni sud ,uz pomoć lažnih svjedoka, mogao dokazati da je on bio organizator napada na jugoslaven-sku trgovačku misiju u Mehlemu. Medić je s toga osuđen samo na temelju indicija — okolnosti — iz kojih je s velikom vjerojatnošću moguće zaključiti da je netko počinio neko djelo. Sam vlč. Rafael Medić izjavio je u svojoj zadnjoj riječi: „Ja sam nevin“ i njemu je bilo potrebno više vjerovati nego profesionalnim denuncijatima, pisanju komunističkih novina i jugoslavenskim diplomatskim notama.

Tako gledano bio je vlč. Medić zapravo žrtva tada-nje svjetsko političke situacije i uspješnih jugoslavenskih intriga. Napetih odnosa između Beograda i Bonna; političkih intervencija organiziranih od Jugoslavije na sve strane, pa čak i od američkog ministra vanjskih poslova Dean Ruska i nebrige svojih crkvenih poglavara. Ovi posljednji očito nisu shvatili da je Medić bio samo zato optuživan da bi se pomoću njegovog slučaja dokazao terorizam cijelog katoličkog svećenstva Hrvatske. Da bi to postigla poslala je komunistička Jugoslavija u Zapadnu Njemačku brojne delegate i izaslanstva, čitav niz protesta i dokumenata koji su većinom za nas ostali tajni. Veličina te kampanje, lažni svjedoci, nažalost iz redova „Hrvata“ i Medićeve shvatljiva rodoljubna i svećenička sudržljivost i šutnja onemogućili su sudu da ga oslobodi svake krivnje.

Kao nekadanji kućni kapelan dr. A. Pavelića i vatre-ni hrvatski rodoljub bio je vlč. Medić najprikladnija osoba za takovu osudu. Upravo idealna, jer je Jugosla-

vija pored okrivljenih na tom procesu htjela posjesti na optuženičku klupu N. D. H. i cijeli katolički kler, da bi time postigla prije spomenute ciljeve. Opravdala svoja nedjela počinjena nad hrvatskim narodom, svećenstvom i posebno Franjevcima na Širokom Brijegu.

Međutim ako nitko nije dosada osudio rodoljublje poljskih katoličkih svećenika koji su se borili protiv Hitlera, zašto se onda osuđuju hrvatski koji su se borili protiv komunizma i Tita, za nas jednakoga zločinca.

Danas je poznato da vlč. Medić toga atentata nije organizirao, pa čak ni po njemu osnovano „Križarsko bratstvo“. Ovomu su njemačke vlasti ponovno u Zapadnoj Njemačkoj, izim na području Kölna, dozvolile čak djelovanje. Očito je s toga da jugoslavenski komunisti proizvoljno tumače pojam „terorizma“ i da u njega uključuju svaki antijugoslavenski stav i držanje. *Zadaća nikakve politike, pa ni crkvene, nije međutim propisivati nikomu što smije misliti, niti ga siliti da misli onako kako to zahtjevaju neprijatelji Crkve i hrvatskoga naroda.* Izim toga nema nijednoga postojećega važećeg demokratskog zakona koji bi bilo komu mogao zabranjivati da se bori za svoja neotuđiva naravna prava. Da je Jugoslavija mogla zlorabiti slučaj vlč. Rafaela Medića za ucjenjivanje Sv. Stolica isključiva je krivnja Medićevih poglavara koji se nisu usudili, kako danas vidimo iz nama sada poznatih razloga i oportunizma braniti ne samo njega osobno, nego ni svećenstvo ni Crkvu. Pomanjkanje civilne kuraže koje se sada svima osvećuje.

Posljedice za emigraciju

Kakove posljedice mogu hrvatski katolički emigranti i katolički svećenici iz Hrvatske očekivati od toga Protokola zorno nam pokazuje raskol do kojega je došlo u Srpsko pravoslavnoj crkvi. Arhijerejski sinod te crkve izdao je 22. ožujka 1964 godine slijedeće „saopćenje“:

„Sveti Arhijerejski sabor Srpske pravoslavne crkve — ne srpsko pravoslavne — održao je svoje redovito zasjedanje od 27. veljače do 7. ožujka 1964 u patrijaršijskom dvoru u Beogradu, pod predsjedništvom njegove svjetlosti patrijarha srpskoga gospodina Germana, a u prisustvu svih eparhijskih arhijereja Srpske pravoslavne crkve osim njihovih preosveštenstava episkopa istočno američkog i kanadskog gospodina Stefana, episkopa srednje-zapadno američkog gospodina Firmilijana i episkopa zapadno američkog gospodina Grigorija, koji na zasjedanje nisu mogli doći.“

„Pored više važnih odluka zaključeno je: da se otvore pomoćna odjelenja bogoslovije Sv. Save u Srijemskim Karlovcima I **DA SE OSNUJE BOGOSLOVSKA ŠKOLA U MANASTIRU KRKI U DALMACIJI.**

Sveti Arhijerejski sabor na ovogodišnjem zasjedanju imao je i jedan izvanredno težak i jedinstven slučaj u historiji Srpske pravoslavne crkve — slučaj raskola, koji je izazvao bivši episkop američko kanadski Dionisije.

Imajući iznad svega u vidu jedinstvo crkve sveti Arhijerejski sabor jednoglasno je donio odluku da se episkop Dionisije liši episkopskog čina, zbog kršenja svoje

episkopske zakletve, neposlušnosti, stvorenoga raskola i ličnoga života, koji ne dolikuje svećeniku, a pogotovo ne episkopu.

Dalje, sveti Arhijerejski sabor razmotrio je i rad tako zvanog „Crkveno-narodnog sabora“ održanog u Libertvillu (SAD) od 12. do 14. studenoga 1963 godine, pa je donio odluku, da je cio rad toga takozvanog sabora u Libertvillu, kao i njegova odluka o „izboru“ arhimandrita Ireneja Kovačevića za „pomoćnog episkopa“ i otcepljenje od majke Srpske pravoslavne crkve — nekanonski, protuustavno i ništavno.

Tako isto sveti arhijerejski sabor je utvrdio i odlučio da je takozvana, hirotonija, za episkopa spomenutog Ireneja Kovačevića ništavna.“

O čemu se radi? Najviši crkveni dostojanstvenici Srpske pravoslavne crkve u Jugoslaviji žele i dalje sačuvati svoju vlast i jurisdikciju i nad srpskim emigrantima u SAD i ostalim zemljama. Jugoslavenska vlada želi pomoću te crkve utjecati na političko i gospodarsko držanje tih emigranata. Zato je patrijarha German pokušao s njegovog položaja maknuti četnika Dionisija. Ovaj se je tomu suprostavio i tako je došlo do toga raskola, čija će posljedica, sigurno, u konačnici biti potpuno otcepljenje srpske pravoslavne crkve u Americi od Srbije i Jugoslavije.

Za Srbe kojih ima malo u emigraciji, pogotovo novih emigranata, nije to tako važno pitanje. Ali oko 200.000 novih hrvatskih izbjeglica i preko 1,000.000 Amerikanaca hrvatskoga podrijetla politička su snaga koju je po-

trebno paralizirati da bi se sačuvala Jugoslavija. Za to paraliziranje pojačale su u hrvatskoj emigraciji djelatnost kojekakve „Matice iseljenika“, a nakon Protokola imala bi tomu služiti i Katolička crkva. Njezin će utjecaj u emigraciji Protokol sigurno oslabiti i time ateizmu i antiklerikalizmu otvoriti put, jer će se hrvatska politika nužno preorijentirati. U neko stoljetno duhovno savezništvo Svete Stolicе ne može nakon njega vjerovati više nijedan katolik iz Hrvatske. Staro pravilo „podjeli, pomuti, posvadi, pa vladaj“ koristiti će samo komunistima i komunističkoj Jugoslaviji.

Analiza protokola

Tko dobro luči, dobro uči. Pri sklapanju ovoga sporazuma između Svete Stolicе i Titovog režima ovo inače 2.000 godina staro pravilo očito nije primjenjeno.

Kako je iz teksta Protokola vidljivo postojala su s obje strane još i neka druga „traženja“ pobliže neoznačena o kojima se potpisnice nisu mogle nagoditi. Drugim riječima, komunistička Jugoslavija nije pristala na neke uvjete Svete Stolicе i ova je unatoč toga sklopila s njom sporazum.

S tom gumenom formulom zaobišli su jugoslavenski komunisti pitanje vraćanja Katoličkoj crkvi njezine ote-te imovine i njezinih prijašnjih nadležnosti u pogledu matica, crkvenog braka te rehabilitacije ubijenih svećenika i vjernika.

Nadalje pitanje slobode vjerskoga udruživanja, karitativnog djelovanja, tiska i katoličkih škola. Ukratko slobode Crkve na svim njezinim područjima, ne samo na polju vjerskih obreda i samo izvjesnih „privilegija. Tko Sv. Stolicu jamči da će Titov režim prestati nametati mladeži ateizam putem školskih knjiga, novcima pomoću „državnoga odgoja“ u vojsci te partijskim i državnim institucijama? Slobodu ispovijedanja vjere priznati učiteljima, profesorima, državnim činovnicima, časnicima i drugim sličnim kategorijama kojima je ona dosada sistematski i konsekventno bila uskraćivana. Končno i daljnje favoriziranje po UDBi osnovanih staleških organizacija klera raznih „Društava katoličkih“, „Ćirilo-Methodskih“ svećenika te „Dobrih pastira“.

Na prvi pogled ostalo je rješenje tih pitanja samo otvoreno. Uistinu taj je Protokol potpuno odricanje od njih. Titova vlada nema nakon uspostave odnosa s Svetom Stolicom nikakvoga razloga više raspravljati o njima. Analiziramo li Protokol s toga stanovišta moramo nažalost naglasiti da Katolička crkva sa njim nije ništa dobila što si dosada nije sama izvojevala. Da je uspostavu odnosa s jednim očito ateističkim, pravno potpuno nepouzdanim režimom, zamjenila za sve zašto se je od 1945. godine do 1966. ogorčeno borila i zašto je izginulo toliko njezinih svećenika i vjernika.

Nadalje u cijelom tekstu se „Beogradskoga protokola“ govori samo o Jugoslaviji a da se nigdje poimenice ne spominju republika Hrvatska (s Bosnom i Hercegovinom) i Slovenija, u kojima živi većina katolika.

Ugovor je k tomu potpisan u Beogradu, u ime jugoslavenske vlade, od jednoga po položaju relativno niskog predstavnika te vlade, srpskoga ateiste, negda pravoslavnica, iako u beogradskoj nadbiskupiji od preko 7 miljuna katolika u Jugoslaviji živi samo 80.000 njih. Osim toga potpisu ugovora nije prisustvovao nijedan visoki ni niski predstavnik Katoličke crkve iz Hrvatske i Slovenije, čak ni jedan „viši“ predstavnik tih „republika“. Ni domaći nadbiskup Msgr. Bukatko koji se je živo zauzimao za takav „sporazum“ s beogradskom vladom. Za inače vrlo suptilnu i osjetljivu vatikansku diplomaciju već su to ogromne i neoprostive pogriješka.

Najveći propust toga ugovora je svakako pomanjkanje svake moralne rehabilitacije pokojnoga Kardinala Stepinca i micanje s položaja, ako već ne kažnjavanje njegovih sudaca. Neki od njih, poput tadanjega javnoga tužioca Jakova Blaževića još su i danas visoki državni funkcioneri. On sam član predsjedništva SKJ.

Tacite „Beogradski protokol“ time potvrđuje „istinitost“ svih optužba podignutih protiv dr. A Stepinca i njegovog pastirskoga pisma od 20. 9. 1945, kao i sve prijašnje optužbe podignute protiv katoličkog klera u Hrvatskoj.

Fatalna politička pogriješka toga političkoga Protokola je da on očito polazi sa stanovišta jedne jugoslavenske nacije, za koju je i sam Tito morao priznati da mu nije uspjelo stvoriti ju.

Vatikan se je tim ugovorom obavezao Titi pomoći izgraditi tu „jugoslavensku“ naciju i poduprijeti njegovu

borbu protiv svakog „separatizma“, posebno hrvatskoga kao najopasnijega. Dozvolio tom komunističkom režimu „preodgoj hrvatskoga klera“ u duhu osnovnoga državnoga zakona lažnoga „bratstva i jedinstva“. Zatim obećao udovoljavati „ukazivanjima“ Titove vlade za „smenjivanje svećenika“ u domovini i inozemstvu, za njihove jugoslavenske „grehe“ te konačno dao jugo-komunistima pravo veta pri imenovanju novih crkvenih velikodostojanstvenika.

K tome je Protokol i građansko obespravljenje katoličkog svećenstva u Hrvatskoj. Njemu je tim ugovorom zabranjeno da se suprostavi bilo kojim Crkvi i hrvatskom narodu štetnim mjerama i politici. Dozvoljenu mu je samo da slijepo glasa i plješće svakoj mjeri režima „narodnoga oslobođenja“ i bezboštva, što mu Protokol čak i izričito ne zabranjuje. To je politička degradacija svećeničkog staleža, njegovo pretvaranje u građane drugoga reda, jer su mu tim Protokolom smanjena i oduzeta neka papirnata ustavna prava. Ona neznatna, u većini i nevažeca koja su mu dosada bila „zajamčena.“

Sveta Stolica je spremna da uzme u razmatranje sve jugoslavenske tužbe, radi postupaka i ev. odgovarajućih nijera protiv onih svećenika koji bi svoje vjerske i crkvene funkcije upotrebili u svrhe koje bi stvarno imale politički karakter. Točnije antijugoslavenski i antikomunistički. Taj pojam „političkoga karaktera“ nije kako je to u ovakovim međudržavnim ugovorima uobičajeno točnije definiran i time je jugoslavenskim komunistima koji si najstrožije zabranjuju svako mješanje u unutrašnje poslove, otvoren put da se prema „nahođenju“ mješaju u

nadležnosti Crkve. Da likvidiraju ili za neko vrijeme onemoguće i suspendiraju sve nepoželjne svećenike. I to pomoću stare iskušane prakse, većinom lažnim, krivim i izmišljenim dijalektičkim optužbama.

Protivno načelima međunarodnoga prava, reciprociteta, nisu se tim ugovorom jugoslavenski komunisti obavezali kazniti ni pozvati na odgovornost one državne predstavnike koji bi taj Protokol prekršili, nego samo te slučajeve uzeti u razmatranje. Time je manjim i većim šikanama od strane nižih državnih funkcionera Katolička crkva u Hrvatskoj ostala i dalje bezpomoćno izložena, jer je svećenstvu onemogućeno da bez opasnosti prosvjeduje protiv Crkvi štetnih političkih mjera.

Nepojmljivo je za nas s obzirom na ugled i utjecaj koji je Katolička crkva uživala u Hrvatskoj, da se je ona potpisom toga Protokola spustila na razinu jedne od 30 u Jugoslaviji postojećih vjerskih zajednica. I to iako se s njom po veličini i važnosti može mjeriti samo još pravoslavna crkva, te k tome zaslužuje da kao takova bude spomenuta samo još Muslimanska, dok se sve ostale više ili manje mogu nazvati samo neznatnim sektama.

Ovo je neoprostiva verbalna grijeska toga ugovora.

Prizrenski derviši i Katolička crkva

Evo kako je te vjerske zajednice opisala „Borba“: — Nedavno emitirana televizijska reportaža o drevnom obredu prizrenskih derviša, osim što je kuriozna rađa

i druge asocijacije. Neobavještenom laičkom građaninu, na primjer a i širokoj javnosti može da otkrije postojanje malo poznate religiozne skupine koja je samo jedan red jedne od 30 vjerskih zajednica koliko ih danas ima u Jugoslaviji.

Mnogonacionalna naša društvena zajednica zahvaljujući različitim tokovima historijskog razvitka, još je mozaičnija i „razuđenija“ po vrstama i podvrstama mnogih religija. Pored Srpske i makedonske pravoslavne crkve, Katoličke crkve, Islamske vjerske zajednice kao najbrojnijih, recimo, četiri varijante Evangelističke crkve, zatim Kristova crkva slobodne braće, Jehovini svjedoci i deseci drugih većih i manjih vjerskih zajednica.

Ako je to, ali poznato — dijelom je zbog inercije što se o crkvi, njezinom položaju i poslovima rjeđe daje publicitet, jer je odvojena od države, odvojena od javnosti. Kao tema najčešće se pojavljuje kada se društvo obračunava s razbijačkom, destruktivnom i anacionalnom djelatnošću pojedinih crkvenih predstavnika, a ponekad nelojalnih pojedinih vjerskih zajednica. Zbog toga, kao da je element slobodnoga ispovijedanja određenog vjerskog stava i pripadnosti određenoj vjerskoj grupaciji malo ispitivan i istican kao bitan i sastavni dio ukupnosti „demokratskih odnosa i sloboda“ u našem društvu i državi.

Koliko god da je staromodno, ovdje se mora poći od stare Jugoslavije. U bivšoj kraljevini vrijedio je princip priznatih, privilegiranih vjeroispovjesti, po pravilu samo većih vjerskih zajednica. One manje bile su od vlasti

proganjane, odnosno izlagane pritisku pa i asimilaciji od strane povlaštenih vjerskih zajednica. Država se i te kako uplitala u vjerske poslove i politiku, naročito u imenovanje crkvenih velikodostojnika.

Više od 14.000 crkava, samostana i džamija.

U našem društvenom sistemu, na temelju svih poslijeratnih ustava i drugih zakona i propisa, sve vjerske zajednice dobile su pravnu „sigurnost“ u svojoj egzistenciji i obavljanju crkvenih poslova. Crkva je odvojena od države — to su učinile prije nas mnoge zemlje i nesocijalističke — i „svim“ vjerskim zajednicama su pružene „sve mogućnosti“ da mogu „nesmetano i slobodno“ obavljati vjerske obrede.

„Ispovijedanje vjera je slobodno i privatna je stvar čovjeka. Vjerske zajednice odvojene su od države i slobodne su u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda“ piše u ustavu SFRJ.

Sve vjerske zajednice ostale su vlasnici svih objekata koji služe vjerskim potrebama. U zemlji ima više od 14.000 crkava, manastira, džamija i drugih bogomolja (bez kapela i kapelica) od toga 6.936 katoličkih, 4.154 pravoslavne i 2.180 Islamske vjerske zajednice, kojima samostalno upravljaju i održavaju ih vjerske zajednice oslobođene „svih“ državnih davanja i poreza. Poslije rata obnovljeno je 2.900 crkava (od toga 1.780 katoličkih) u čemu je država sudjelovala sa oko pola milijarde dinara — nije samo napisano u obnovi kojih — a sažidano je 290 novih — i tu manjkaju tačniji podaci.

Svi crkveni prihodi pripadaju isključivo crkvi. „Pro- negdje“ je ostavljeno crkvama po 30 hektara obradive zemlje i 30 hektara šume, što je znatno više od agrarnog maksimuma, a prihode ubiru vjerske zajednice uz „znat- ne poreske olakšice.“

Samo 1963 izuzeto je od nacionalizacije nekoliko sto- tina zgrada u vlasništvu crkve u vrijednosti od nekoliko milijardi dinara. Od 1955 do 1965 društvo je dalo „svim“ vjerskim zajednicama, samo u nekim oblicima pomoći oko 3 milijarde starih dinara.“

Tu se je potrebno pitati, što se je događalo od 1945 do 1955 godine i kojima je vjerskim zajednicama pomoć davana. ???

„Danas u Jugoslaviji“ prema pisanju „Borbe“ ima 55 visokih, srednjih i nižih vjerskih škola sa više od 4.000 učenika (46 katoličkih sa 3.227 polaznika, pet pravoslav- nih sa 490, dvije škole islamske vjerske zajednice sa 280 učenika i.t.d. Njih vjerske zajednice „slobodno“ osnivaju i same njima u svemu upravljaju. Iz godine u godinu sve je veći broj mladih svećenika i bogoslova koji odlaze na studij u inozemstvo (Italija, Austrija, Belgija, Zapadna Njemačka, Francuska) — sada ih ima 110 što je znatno više nego prije rata. Na taj način crkve obnavljaju svoj kadar (u prošloj godini Katolička crkva dobila je 150 novih svećenika, što je bilo više nego, recimo, u Austriji).

Društvena zajednica djelomično ili potpuno dotira funkcioniranje vjerskih škola. (I to je pitanje kojih?) Vjerske zajednice „slobodno“ izdaju i raspačavaju svoju štampu, knjige, priručnike i druge publikacije, kao i one

koje dobivaju iz inozemstva. Na primjer gotovo svaka biskupija ima svoje listove ili službena glasila od kojih „neka“ imaju veliku tiražu. Zapravo, ukupna tiraža (naklada) svih vjerskih publikacija u znatnom je porastu. Ona je iznosila u 1964, 7 milijuna primjeraka a prošle godine 13,5 milijuna (od toga 11 milijuna primjeraka publikacija Katoličke crkve.)

Vjerski obredi slobodno se vrše u crkvama, hramovima i drugim javnim mjestima koje su vjerske zajednice „odredile u ovu svrhu, a nesmetano se obavljaju u dvorištima, portama i drugim prostorijama vezanim uz crkvu, kao i po kućama vjernika. Sloboda ispovijedanja vjere ogleda se i u „neometanom“ hodočašću u zemlji, na kojima zna da prisustvuje i više od 200 svećenika (Marija Bistrica, Gospa Sinjska) a putuje se i u inozemstvo (Lurd, Padova, Rim, Sveta Gora) i druga hodočasna mjesta. Uz poštovanje principa dobrovoljnosti, uz suglasnost osoba roditelja i pristanak učenika, slobodno se drže satovi vjeronauka (katehizam) u svim vjerskim zajednicama.

I ovo, nepotpuno panoramiranje statusa, uvjeta rada i opće situacije vjerskih zajednica u Jugoslaviji, daje uvjerljivu sliku odnosa koji su uspostavljeni između društva i crkve. Oni su izraz i dio sadržaja općih „demokratskih odnosa“ i „ljudskih sloboda“ zasnovanih u našoj zemlji i njihova posebna afirmacija. Istovremeno to je uvjerljiv demanti PROTIV ZLONAMJERNIH TVRĐENJA NEKIH NAŠIH ZATROVANIH NEPRIJATELJA KOJI TRUBE O NEDOSTATKU VJERSKIH SLOBODA I GUŠENJU CRKVE U JUGOSLAVIJI.“

Kao i svi drugi službeni komunistički prikazi „slobode vjera“ u Jugoslaviji i ovaj je neistinit i netočan. Komunistička dijalektika. On otkriva samo da je Titov režim od 1945. do 1955. otvoreno proganjao Katoličku crkvu i favorizirao sve druge vjerske zajednice, podupirajući ih novcima i ne otimljujući im imetak u istoj mjeri, bez ikakve odštete. Zato je ovaj službeni izvještaj izmješao u ovom prikazu sve vjerske zajednice i prizrenske dervise, protiv kojih mi ništa nemamo i usporedio ih s Katoličkom crkvom.

Tkogaod pročita ovu dijalektičku zmešariju mora znati da od 299 novosagrađenih crkava u Jugoslaviji, do najnovijega vremena, ni jedna nije bila katolička. Sve druge bile su nekatoličke, odnosno pravoslavne.

I tzv. „naklade“ vjerskih novina svih 30 zajednica su mazanje očiju neupućenima. Sva vjerska štampa u Jugoslaviji nema po broju toliko nakladu koliko „Vjesnik u srijedu“ u pola godine. Uzmemo li pak u obzir opseg, format i veličinu tih novina onda sva ta naklada nije veća od dvomjesečne toga lista. Vjerojatno čak i manja.

Što se slavne državne pomoći tiče to je na papiru svaka crkva u 20 godina primila 125 dolara pomoći ili 6 dolara godišnje. Koje su crkve uistinu tu pomoć primile nije „Borba“ mogla objaviti, jer bi inače potvrdila da je i tih 500 milijuna dinara investirano antikatolički. K tome nije u ovom računu uzeto u obzir da 8—10 godina stara djeca mogu slobodno birati hoće li ići na vjeronauk ili ne, izvan škole, nakon što su oba roditelja na to pi-

smeno pristala. U istim školama su ali satovi marksizma i ateizma obligatni.

To je jedan od onih „stavova“ koje su vatikanski potpisnici Protokola „primili na znanje,“ i to bez ikakove rezerve. Dok je Beograd u Protokol unio svoj cijeli „načelni stav“ u vjersko crkvenim pitanjima ograničili su se predstavnici Sv. Stolica: na zloupotrebu vjere u političke svrhe i terorizam svećenika koji se sada pokajnički priznaje i popravlja.

Tim svojim izvještajem priznala je „Borba“ da je o vjerskim zajednicama dosada ne samo rjeđe pisala nego i skoro uvijek kao o „razbijačkim, destruktivnim i anacionalnim“. Ukratko da ih je blatila, klevetala i napadala a da one do najnovijega vremena nisu uopće imale mogućnosti da se brane. Čak i favorizirana pravoslavna crkva nije nikada bila slobodna. Poznato je da je zadnji izbor srpskoga patrijarha izvršen pod izravnim pritiskom političke policije UDBe. Da su sve tvrdnje o nekoj „slobodi“ bezvrijedne može si svaki pročitati i u jednom izvještaju američkoga senata o vjerskim prilikama u Titovom carstvu. Taj izvještaj doduše tvrdi da je sloboda vjere u stalnom porastu — dakle da je još nema — ali da je još uvijek nedovoljna. U njemu se je isticalo da se na katoličke svećenike vršio čak pritisak da Službi bezbednosti otkriju ispovjedne tajne.

U prednjem izvještaju ne veli se naravno koliko je crkava i džamija srušeno narodnom „mobom“ po nalogu Titovih organa, uz pijaču i pocikivanje, poput pravoslavne crkve u Počitelju kraj Gospića. Ili čitav niz drugih, javno ili tajno podmetanjem mina, kao tolike

crkve po bivšim njemačkim naseljima u Banatu i Bačkoj. Selima protjeranih katoličkih vjernika u Lici i na Kordunu, na Rijeci, u Karlovcu, Draganiću i stotinjak drugih mjesta. A gdje su još brojnije uništene džamije po Bosni, Kosmetu i Macedoniji? Ne govori se naravno ništa o jednostavno „zaplijenjenim“ samostanima časnih sestara u mnogim mjestima Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Slovenije iz kojih su one jednostavno bačene na ulicu. Čak i one koje su se samo bavile njegom bolesnika, staraca i starica, siročadi i ostalih stradalnika.

On za nas potvrđuje samo jedno, naime da je zahvaljujući svojem dosadanjem držanju do potpisa Protokola Katolička crkva u Jugoslaviji bila najvažniji crkveni faktor. Da je pravoslavnoj crkvi njezin savez s komunizmom doduše donio povlastice i milijune, ali da ju je u isti mah zarobio, iskoristio, osramotio pred narodom i duhovno ispraznio. Pretvorio u satelita bezboštva. Sada jugoslavenski komunisti pokušaju postići milom, što nisu uspjeli silom, naime srozati i Katoličku crkvu na jednaku ulogu političkog sluge Jugoslavije.

Protokol i Hrvati izvan domovine

Mi ne želimo ovdje raspravljati o faktičnoj vrijednosti, važnosti i dosljednoj primjeni ustava SFR Jugoslavije za koji je svakom upućenom poznato, da vrijedi samo onda i da se sproveda u djelo, kada i kako to odgovara potrebama i ciljevima Saveza komunista Jugoslavije. Smatramo da pasus o vjerskim slobodama nebi bilo

potrebno posebno protokolirati da je Ustav Jugoslavije doista vrhovni državni zakon. Očito će se on tek od dana potpisa Beogradskoga protokola početi eventualno primjenivati i na katoličko svećenstvo i Crkvu. Kakav je to šepavi ustav bio dosada i kakova jamstva postoje da će ti propisi u budućnosti doista važiti i za Katoličku crkvu?

Beogradski protokol očito je zaboravio da u emigraciji pored jednoga milijuna iseljenika, živi 300.000 pašašara i oko 200.000 novih političkih emigranata. Tri razne skupine od kojih svaka ima svoje posebne interese. Dok su iseljenici u većini već udomačeni, pašašari su samo privremeni iseljenici a emigranti čekaju na povratak. U većini svi oni ne žele, emigranti bezuslovno, iseljenici najvećim dijelom nikakovih veza s Jugoslavijom pa ni posredstvom Katoličke crkve. Njihovi problemi nisu istovjetni s onima vjernika u Jugoslaviji. Oni o njima ne moraju šutiti poput „Glasa Koncila“ koji nije ni jednom riječju komentara popratio tekst „Protokola“ očito zato jer ga nije htio hvaliti i braniti, a zbog poznate Titove „slobode štampe“ nije mogao kritizirati ni napadati.

Iz zagrebačkog „Vjesnika“ prenio je on samo vijest „da je vatikanska delegacija u nedelju 26. lipnja — dakle dan nakon potpisa sporazuma — pošla posjetiti pravoslavni manastir Studenicu, a na povratku da joj priređena večera — nigdje drugdje nego — na Oplencu.

Karakteristično za „Protokol“ je da ga čak i pašašari smatraju kapitulacijom pred Titovim režimom. Oni su bili uvjereni da će izvan domovine naći pored slobode

mišljenja, govora i privrede i slobodnu crkvu. A kad ta-
mo nailaze u Njemačkoj već na svećenike za koje Majka
Božja nije više „Kraljica Hrvata“ i koji se hrvatskoga
imena više ne usuđuju javno spominjati. Mi se ali toga
imena ne sramimo. Ni iseljenici, ni emigranti pa čak ni
pašošari.

Mi ne znamo jeli točno DA TAJ PROTOKOL IMA
I TAJNE KLAUZULE ZA KOJE JAVNOST NE
SMIJE ZNATI? Vjerujemo da je to tako, jer se iz dija-
lektike protokola dade pročitati i ono što se u njemu ne
spominje. Smatrali bi tu vijest netočnom, da nije dva
dana prije potpisivanja protokola maknut sa svoga po-
ložaja član Vrhovnoga vijeća za emigraciju kod Konzi-
storijalne Kongregacije i vršioc dužnosti Ravnatelja past-
ve u hrvatskoj emigraciji Msgr. dr. Krešimir Zorić, i to,
NA UPORNO TRAŽENJE JUGOSLAVENSKE VLA-
DE PROTIV IZRIČITE VOLJE VEĆINE HRVAT-
SKIH BISKUPA.

Kako je to sam napisao u pismu koje je indiskreci-
jom objavljeno u kanadskom „Našem Putu. „Dok je
Msgr. dr. Krešimir Zorić maknut na beznačajni položaj
kanonika lateranske bazilike Sv. Ivana imenovan je
Glavnim ravnateljem za hrvatsku emigraciju vlč. dr.
Vladimir Vince. Za koga nismo uspjeli ustanoviti ni
koje je hrvatske biskupije svećenik, jer to nigdje nije
službeno objavljeno, navodno je đakovačke.

Reorganizacija naše pastve

Vlč. dr. Vladimir Vince je novi „vjerski poglavar“ hrvatske emigracije koji će svojim autoritetom moći postavljati i premještati svećenike po potrebi vjerske službe. Jedinu njegovu biografiju objavio je dosada „Glasnik Srca Isusova i Marijana“ i ta je vrlo oskudna i nejasna. Iz nje se ne vidi, je li on izbjeglica i.t.d. Ta biografija glasi:

„Vlč. dr. Vladimir Vince, rođen je u Djakovu 15. 12. 1923. Iza mature studirao je pravo u Zagrebu, no diplomirao u Rimu. Zatim je znanstveno djelovao na području povjesti prava, posebno obiteljskog prava i to u Španjolskoj. *U praksi je bio pravni savjetnik raznih poduzeća.* Posebnu je pažnju posvećivao sveučilišnoj mladeži, kojoj je uz poslove zvanja, posvećivao najbolje sile. Još kao student prava postao je član Opus Dei — Božje djelo — t.j. katoličke organizacije proširene po čitavom svijetu, a kojoj je cilj promicanje kršćanskog savršenstva među osobama svih socijalnih klasa, a naročito među intelektualcima. U isto vrijeme studirao je filozofiju, a zatim teologiju. Položivši svoj drugi doktorat iz teologije zaređen je za svećenika 1958.

Svećeničko djelovanje dr. Vladimira Vincea mnogostruko je. *Brojni radnici, akademičari i kućanice u Švicarskoj, Španjolskoj, Italiji i.t.d. neće lahko zaboraviti njegov svećenički rad.* Dr. Vince govori savršeno više evropskih jezika, pa je plodonosno razvio i veliku djelatnost kao ispovijednik i propovijednik brojnih rekolekcija. Imenovanje Sv. Stolice zateklo ga je u Zürichu, u Inter-

nacionalnom studentskom domu, koji je sada morao napustiti i preseliti se u Rim.“

Zajedno s vlč. Vilimom Ceceljom, opće poznatim i poštovanim dušobrižnikom hrvatskih emigranata u Austriji primio je vlč. dr. Vladimira Vincea u posebnu audijenciju i Papa Pavao VI. Tom prilikom podjelio je Sv. Otac njemu i hrvatskoj „emigraciji“ poveljom blagoslov koji glasi:

„Ljubljenom sinu Vladimiru Vinceu, Glavnom ravnatelju dušobrižničke službe za one koji su se iselili iz Hrvatske, a istodobno i svećenicima Hrvatima, nama tako dragim, koji služe duhovnom požrtvovnošću svojim sunarodnjacima razasutim po svijetu, u času, dok zazivljemo na njihovo djelovanje obilje Božjega blagoslova, te vjernicima koji su njima povjereni kao i njihovoj rodbini, od svega srca podjeljujemo apostolski blagoslov kao zalog očinske ljubavi i priznanja. Neka se okrijepljeni ovim blagoslovom još revnije posvete spasavanju duša i neka prema sv. Crkvi i Petrovoj Stolici njeguju vjernost, koju su im namrli predji. Po ovoj kreposti s pravom je njihov katolički narod kroz stoljeća slavan.“

Papa Pavao VI

U ovoj vatikanskoj povelji spominju se po prvi puta nakon dugoga vremena opet Hrvati. Ima ih koji to spominjanje smatraju osobito važnim, iako nas drugačije nije moguće nazvati, jer katolika Jugoslavena u emigraciji ima toliko da ih je poput virusa potrebno tražiti elektronskim mikroskopima. Što je krivo u toj po-

velji i znatno važnije od spominjanja našega hrvatskoga imena je Vinceovo imenovanje Glavnim ravnateljem dušobrižničke službe za one „*koji su se iselili iz Hrvatske.*“

Iseljenici su naime samo oni Hrvati, koji su legalnim putnicama napustili Hrvatsku s namjerom da si dobrovoljno negdje u svijetu nađu drugu domovinu.

Kad bi vlč. Vince doista bio samo Glavni ravnatelj za iseljenike onda pod njegovu jurisdikciju ne bi spadali ni mi emigranti, ni pašošari. Mi naime nismo našu domovinu napustili dobrovoljno, ili zato jer smo bili gladni i avantura željni, nego jer smo morali da bi si od jugoslavenskog srpskih komunista spasili ruse glave.

I pašošari koji se u inozemstvu nalaze na privremenom radu nisu nikakvi iseljenici nego po nevolji pečalbari. Žrtve komunističkih privrednih eksperimenata koje su našu domovinu morale ostaviti da bi izbjegle nezaposlenost i svoje obitelji i sebe spasili od gladi.

Naš je utisak da su sve te razne skupine prekvalificirane, pretvorene u jednu. *Umjesto samo onih koji su se iselili iz Hrvatske moralo bi u toj povelji pisati, onih koji su se iselili, izbjegli i koji se nalaze na privremenom radu u inozemstvu. Pravno je naime to ujedinjenje u iseljenike netočno i neodrživo, ili se konstitucija „Exsul Familia“ ne odnosi samo na nas Hrvate!* Možda će se naći netko tko će reći da je to traženje dlaka u jajetu, no međunarodni su običaji da su sve ovakove povelje vrlo jasne i točne, da bi se izbjegle kasnije rasprave i nesporazumi. Za Jugoslavija bila bi takova, pravno točna

formulacija naravno neugodnija, za nas je ova netočna i neistinita.

Što se pak naših iseljenika tiče to je danas s obzirom na njihov broj i rasijanost potrebno tu pastvu, ako ne već drugačije onda barem podjeliti po kontinentima. Ako Slovaci mogu imati jednog svoga biskupa u Sjevernoj Americi, zašto ga ne bi mogli imati Hrvati kojih ima isto toliko ili možda čak i više. I u Južnoj Americi i Australiji ima više Hrvata katolika nego u beogradskoj nadbiskupiji.

Iako mi emigranti ne bi nikada htjeli da naši iseljenici i oni emigranti i pašošari koji će zauvijek ostati u inozemstvu prekinu svoje veze s budućom slobodnom domovinom, moramo mi i za te skupine tražiti posebne poglavare s većim pravima i autoritetom od jednoga Glavnoga ravnatelja dušobrižničke službe. *Mi naime imamo svuda pravo da si u crkvama koje smo sagradili i župama kojima pripadamo sačuvamo i hrvatsko ime i hrvatski jezik. Jedan Glavni ravnatelj nam te župe ne može sačuvati. A što mi tražimo u tom pogledu su samo ona prava koja se priznaju i katolicima svih ostalih naroda, posebice Ircima, Talijanima, Španjolcima it.d.* Dr. Vladimir Vince nije osim toga nikakav vjerski poglavar hrvatske emigracije, nego samo od Vatikana imenovani „poglavar“ njezinog katoličkog dijela u inozemstvu. Iz biografije dr. V. Vincea vidi se, da on dosada još nije djelovao među Hrvatima. Unatoč tomu on je odmah nakon svoga imenovanja „želio upoznati Papu Pavla VI. sa stanjem hrvatske emigracije i zatražiti njegov blagoslov za svoj rad.“

Tu se mi moramo pitati što vlč. Vince o tom prilika-
ma u Evropi može znati? A da o prilikama među emi-
grantima u Australiji, Južnoj i Sjevernoj Americi uopće
ni ne govorimo. Naš je utisak da će se on tek sada početi
upoznavati s problemima koje bi imao rješavati.

Vinceovo imenovanje nije bilo mudro, jer bi mu po-
sljedica bila koegzistencija emigranata i pašošara sa ise-
ljenicima, koja je politički nemoguća a za pašošare čak
i opasna. Ta bi koegzistencija koju mi najodlučnije od-
bijamo mogla biti uzrokom nezgodnih svađa i razraču-
navanja koje bi mi želili izbjeći. *Za nas Hrvate ne vrije-
de, naime, isti principi koegzistencije kao za druge slo-
bodne evropske narode. Mi, nažalost, vlastite države ne-
mamo, već živimo u ropstvu i pod okupacijom. Stvara-
nje nekog političkog mosta između k tome još komunis-
tičke Jugoslavije i nas nije, međutim, zadaća crkvene
politike.*

*Mi, osim toga, ne vjerujemo da je vlč. dr. V. Vince-
na taj položaj došao „u sporazumu s hrvatskim episko-
patom“ jer je njegov predčasnik dr. K. Zorić maknut
protiv volje toga episkopata sa svoga položaja. Smatra-
mo naprotiv da on na taj položaj nije postavljen bez iz-
ravnoga ili neizravnoga pristanka Jugoslavije, pa je već
zbog toga njegovo imenovanje, bez obzira na njegovo po-
litičko stanovište i osobni integritet, u koji čak ne sum-
njamo, za iseljenike i emigrante vrlo sporno. A to su dvije
najveće i najvažnije hrvatske skupine izvan domovine.*

K tome je i njegov čin prenizak, da bi u svojim od-
lukama mogao biti neovisan pri rješavanju jedne tako

velike i važne zadaće. Brige za preko 1 milijuna katolika rasijanih po cijeloj kugli zemaljskoj.

Mi to ne ćemo zaniijekati, da je za taj razvitak kriva i naša emigrantska politika, točnije rečeno nebriga vodećih hrvatskih političara za taj duhovni problem. Nijedna hrvatska politička stranka nije mu posvećivala onu pažnju koja je bila nužna. Djelomice iz nekog arhaičnoga, prastaroga antiklerikalizma, danas potpunoma neopravdanoga, a djelomice iz lijenosti i nesposobnosti.

Da se vode pregovori bilo je svima poznato već dugo godina, no nitko se nije pobrinuo ozbiljno zato da emigracija digne svoj glas u obranu interesa hrvatskoga naroda i svojih vlastitih.

Mi smatramo da je za potpis Protokola djelomice kriv i neutralni stav nekih hrvatskih katoličkih predstavnika u Rimu, koji su oni zauzeli da ne bi crkvi u domovini otežali položaj. Taj neutralitet nije bio ničim opravdan, jer ga vjernici i svećenici u domovini nisu tražili i jer su oni sve progone dobrovoljno snosili u uvjerenju da crkvu Kristovu ne će nitko nadvladati. *Zašto se je sporazum sklapao kad je komunistički režim u Jugoslaviji bio prisiljen priznati da je svoj križarski rat izgubio, nije nama jasno?* Katolički dio hrvatskoga naroda nisu jugoslavenski komunisti uspjeli odijeliti od Crkve, jednako kao ni Englezi Irce, ili Gomulka Poljake. U tom smislu je Beogradski protokol jedna prekretnica tradicionalne hrvatske politike, koja je u Sv. Stolici uvijek gledala neku svoju zaštitnicu. Ta iluzija da će Sveta Stolica uvijek davati prednost hrvatskim interesima, pred jugoslavenskim,

pokopana je tim Protokolom zauvijek i njezine će posljedice biti sigurno nedogledne za političku budućnost naše domovine i njezine buduće odnose sa Svetom Stolicom. Ona je osim toga s Beogradskim protokolom pokopala i katoličku političku supremaciju u Hrvatskoj.

Mi to nećemo zatajiti da je taj sporazum bio po nas, i za nas, najveća pogriješka i razočaranje vatikanske politike. Ali ćemo biti tako poštteni pa ne ćemo krivce za njega tražiti opet samo među strancima i tuđincima nego najprije u našim redovima. Mi smo sami uvijek glavni krivci za sve naše poraze, jednako kao i uzročnici naših pobjeda. I tu, ovom slučaju, igra naša slavna i neslavna povijest svoju veliku ulogu koju nije moguće u ovom okviru u tančine istražiti. Nas na tom polju jednako tuku naši grijesi kao i oni naših otaca. Mi si s toga moramo najprije postaviti pitanje što smo propustili učiniti?

Kao narod bili smo mi Hrvati u drugom svjetskom ratu izloženi jednoj neviđenoj klevetničkoj kampanji koju nismo uspjeli suzbiti ni za vrijeme rata, iako su nam u ono doba stajali za to na raspolaganju i potrebni novci i cijeli državni aparat, a nažalost ni poslije njega. Prevelik bi bio okvir ovoga prikaza kad bi se mi upustili u suzbijanje svih tih kleveta. Mi ćemo zato ovđe pokušati analizirati samo one grijehe koje su taj sporazum tacite pripremile. Da nam nitko ne bi mogao ništa prigovoriti, poslužiti ćemo se samo dokumentima koje su protiv nas objavili jugoslavenski komunisti. Prosudjujući te podatke ne smijemo nikada smetnuti s uma, da su i najviši crkveni

dostojanstvenici samo ljudi, te da i oni na temelju krivih i loših pretpostavka mogu stvoriti i stvaraju samo krive zaključke.

Kobna uloga kardinala Eugena Tisseranta

Prema našim informacijama bio je za vrijeme rata jedan od glavnih neprijatelja N.D.H. i ideje hrvatske državne samostalnosti nedavno samo kao biskup umirovljeni kardinal Eugen Tisserant, Secretarius S. Congregationis Orientalis, Vescovo di Ostia e S. Rufina, Decano del Sacro Collegio, koji je, što je značajno i jedan od otaca Beogradskoga protokola. O njegovom stanovištu prema N. D. H. napisao je 6. ožujka 1942. dr. Nikola Rušinović, tada hrvatski neslužbeni predstavnik pri Sv. Stolici, hrvatskom ministru vanjskih poslova dr. Mladenu Lorkoviću, među ostalim i ovo:

„Njegova Uzoritost kardinal Eugen Tisserant primio me je 5. t. mj., t. j. jučer. On je rodom Francuz, kako Ti već spomenuh u jednom izvještaju, a po položaju u Vatikanu, Secretarius S. Congregationis Orientalis“ ...

„Razgovor je potrajao jedan i po sat, a bio je sasvim drukčiji od onih s drugim ličnostima Vatikana: temperamentan, otvoren, polemičan, više politički nego vjerski.“ „Kako Vi Dalmatinac možete predstavljati Hrvatsku? Ima li još takovih slučajeva u vašem javnom i političkom životu? Talijani su naime tvrdili da je Dalmacija talijanska i da u njoj žive Talijani. Ovo je popratio finim i ironičnim smiješkom.“

„Pa kako su Vam Vaši veliki prijatelji i saveznici Talijani mogli uzeti Dalmaciju?“

„Vi ste dakle slobodni? Zar ne radite sve što hoće Nijemci, kad to rade i svi narodi u Evropi danas?“

„Da, vaša je sloboda slična onoj našega Petaina. I on je slobodan, ali Nijemcima mora davati 80% svih živežnih namirnica, a narod francuski pri tom umire od gladi. To nisu priče, jer to vrlo dobro znam. Čak mu uzimlju 70% onoga što stigne brodovima iz Sjeverne Afrike i to odmah u luci.“

„Vi ste kao i svi ostali, ekonomski zarobljenici, a bez ekonomske slobode nema ni političke.“

„Ja znam da je hrvatski narod, težio za svojom slobodom i da je na to imao pravo. To mu pravo nitko nije mogao nikada osporiti. (Razumijem da se je digao protiv Srba u najpovoljnijem času za sebe.) Ali, dragi gospodine, Vaši prijatelji fašisti smiju se Vašoj samostalnosti i slobodi, kao i egzistenciji Hrvatske države. To ja čujem izravno od njihovih velikih političkih glava.“

„U Hrvatskoj svak vlada više nego Hrvati. Tako Vam je to. A kad bi znali što govore o Vama talijanski časnici, koji se nalaze u obalnom pojasu, to je upravo strašno. Po njima takvih zvjerstava, teško je i zamisliti da je ikada bilo. Ubijanja, paleži, razbojstva, pljačka, na dnevnom su redu u tim krajevima. Neznam da li je to sve tako, ali znam pozitivno da su i sami franjevci kao n. pr. otac Simić u Kninu uzeli učešća kod napadaja na pravoslavni živalj i na rušenju pravoslavne crkve. *Otac Simić sam je predvo-*

dio skupinu ljudi s oružjem u ruci, koji su uništili pravoslavnu crkvu. Isto tako porušili su pravoslavnu crkvu u Banja Luci. Znam sigurno, da su se franjevci u Bosni i Hercegovini isto tako jedno porušili. Takve stvari ne može raditi odgojen, kulturni i civilizovan čovjek, a kamoli svećenik."

"Znam da Vam Talijani nisu prijatelji, pa će biti mnogo toga što nije istina, ali slučaj Sirmića dobro mi je poznat, isto tako da je srušena crkva u Banja Luci, i da su vršeni progoni nad pravoslavnim življem."

"Nu kad sam tvrdio da je jednoć Hrvatska kao i Crna Gora bila katolička, i da su dolaskom Osmanlija počeli pravoslavci infiltrirati čiste katoličke krajeve, pa da su pod nasiljima najgore vrsti mnogi katolici ostavili svoju vjeru i prešli dijelom na islam a dijelom na pravoslavlje, on se tome usprotivio i kaže, da je to za njega novo. On da dobro pozna povijest kršćanstva, ali da nije bilo slučaja, gdje su katolici latinskoga obreda prelazili na pravoslavlje."

"Pošto se nismo mogli složiti, zamolio sam ga, da bi mi dozvolio da mu ja to prikažem u jednoj radnji, obrazloženoj na temelju historijskih podataka, ili da mu donesem literaturu o tome. Vrlo je rado primio i ja sam mu ponudio Draganovićevu knjigu, koju ću mu odnijeti, jer mi je rekao da njemački čita isto ko francuski."

(Ovdje se očito misli na knjigu: Massenübertritte von Katholiken zur serbischen „Orthodoxie“ im kroatischen Sprachgebiet zur Zeit der Türkenherrschaft, izšlo u Rimu 1937.)

Mi se ovdje ne želimo upuštati u ocjenu političkih predviđanja, neznanja i krivih informacija kardinala Tisseranta. Naglasiti ćemo samo da je s jugoslavenskom problematikom premalo upoznat i politički suviše pri- stran da bi ju mogao objektivno prosuditi. Istaknuti ćemo ali da *nikakvi, pa ni najgorji komunistički pamfleti ne optužuju oca Vjekoslava Šimića, koji je netragom „ne- stao“ u povlačenju 1945 godine, da je u Kninu „prevo- dio skupinu ljudi s oružjem u ruci, koji su srušili pravo- slavnu crkvu.*

Prema jednom u „Našem Putu“ (br. 51—52, o.g.) ob- javljenom izvještaju očevidca (I. S. ?) *stradala je banja- lučka pravoslavna crkva najprije od nekoliko njemačkih bombi (od 250 kg. svaka) koje su joj uništile dio kupole, demolirale svu unutrašnjost dok su njezini zidovi „raspu- cali na više mjesta od krova do temelja“.* Srušena nije međutim po nalogu dr. Viktora Gutića, kako se je to dosada vjerovalo, nego po talijanskom nalogu iz Rima, na temelju izvještaja Talijana Ettore Soravia i kasnijeg talijanskog državnog odvjetnika u Padovi, Zadrana, tada talijanskog špijuna u Hrvatskoj, Berničevića. I to na ponuku talijanskog konzula u Banja Luci, po poduze- ću Talijana Jose Soravia, nakon što su domaći hrvatski poduzetnici odbili srušiti tu crkvu, iako je bila sagrađena na pritisak jugoslavenskih generala Vijarovića i Jovano- vića. Po našem mišljenju bila je ona kad je srušena već neupotrebljiva u crkvene svrhe, ali odlično upotrebljiva u političke.

Mi se međutim čudimo da katolički kardinal Tisserant nije u tom razgovoru nigdje spominjao srušenih katolič-

kih crkava? Ne će s toga biti na odmet da se i o tom čuje glas. Prema poznatim podacima obnovljeno je iz rata na području cijele Jugoslavije 2.900 crkava. Od tih crkava bilo je 1.780 katoličkih i svega 1.120 pravoslavnih, evangeličkih te muslimanskih i židovskih bogomolja. Iz tih nepotpunih podataka vidljivo je da je najviše srušenih crkava bilo katoličkih. Te ali sigurno nisu palili Hrvati nego četnici i partizani koji su njihovo rušenje opravdavali prednjim „zločinima.“

Tko su bili informatori kardinala Tisseranta nije nama točno poznato. Sigurno ogorčeni neprijatelji hrvatske samostalnosti. Sakupljajući informacije zaboravio je kardinal Tisserant da je uvijek potrebno znati i dobro ocijeniti i političke interese dotičnoga.

Kolektivna osuda Franjevac

Netočna je isto tako i Tisserantova tvrdnja da su se Franjevci u Bosni i Hercegovini „jadno ponijeli“. Kao i svako drugo generaliziranje i to je krivo. U „Magnum Crimenu“ najtežem pseudonaučnom napadu na katoličko svećenstvo u Hrvatskoj priznao je i Viktor Novak da je mostarski biskup Fra Alojzije Mišić svojim vjernicima i župnicima 30. lipnja 1941 uputio okružnicu koja završava ovako:

„Sv. Crkva sve one, koji suprot Božjim zakonima ubijaju, o život čovjeka se ogriješe, tuđu imovinu krivično nište, prisvajaju, ne će i ne može u ispovijedi odriješiti, niti osloboditi od grijeha. Ovo vjernicima

s oltara oglasite, pročitajte, da znaju i ravnaju se, i sa malim tumačenjem preporučite.“

Slične okružnice jednoga pravoslavnoga episkopa mi nismo do danas pronašli u nikakvim dokumentima!

Naprotiv jedan od njih vladika Varnava Nastić, najbolji od najboljih, koga su smatrali isposnikom i duboko pobožnim čovjekom, nije se mogao svladati a da s ambona pravoslavne saborne crkve u Sarajevu ne pozove svoju „brišćansku pastvu“, da nakon ulaska partizana u grad, prijavljuje sve „ustaške“ (čitaj hrvatske) „zločince“ narodnim vlastima. On je dobro znao da će u nečuvenim komunističkim i ujedno srpskim odmazdama poginuti i mnogi nevini čovjek samo zato, što je Hrvat ili katolik. Što je kasnije i sam pao žrtvom nečije „optužbe“ te odležao više godina u komunističkom zatvoru ima zahvaliti istim metodama kojima se je sam služio.

U jednom drugom pismu, od 18. kolovoza 1941. pisao je Mišić ovo:

„Prilike u kojima živimo, sa svake su strane ne-
zgodne. Umiješalo se je svašta, mlado, nespremno,
beziskusno i mjesto pameti i razbora — vatra, sila.
Nametnici izdaju odredbe — i dok su novoobraćenici
još u crkvi kod sv. mise, hvataju ih, mlado, muško i
žensko i gone kao roblje... do mala u masama u
vječnost. Iza nekoliko godina svatko i svi će osu-
đivati ovakav nepromišljeni rad i djelovanje.“

Razvoj općih prilika karakterizirao je Mišić 7. stu-
denoga 1941. ovako:

„Postavljeni za stožernike i logornike zloupotrebili su položaj, iskoristili instinkte masa, podražili slabe ljudske strane, da je strahota, što je iz toga proizašlo. Suprot lijeka nigdje. Došlo je napokon i raseljavanje masa u Srbiju. Jauk, plač, žalost — bježanje na sve strane, čak i Mussoliniju u Rim otišla deputacija. Posljedica bila nova talijanska okupacija Hercegovine. *Katoličkoj Crkvi nije do nasilja. Osuđuje ga i osudila i ovaj puta.* Ali upadan je prijelaz u krajnosti. Razumije se, razbježali su se na sve strane stožernici, logornici i silnici i.t.d. Za silnike platila sirotinja“.

Ove dijelove Mišićevih pisama prenio je Novak iz „Dobroga pastira“ vjesnika zagrebačkih župa, kao „dokumente nedavne prošlosti“. Iako Novak piše da je taj „Vjesnik“ izlazio 1941. i 1945. vjerojatno je da je on počeo izlaziti tek iza rata (637).

Da bi mi iz pisama biskupa fra Alojzija Mišića mogli ocijeniti tadanje stanje zato nam manjkaju utajeni dijelovi tih izvještaja. Osim toga i Mišić je sve te događaje mogao opisati samo jednostrano. Nikomu pa ni njemu nisu u ono doba bili poznati politički planovi četnika, djelovanje Draže Mihalovića i Nedića, komunističkih partizana i na kraju, oni pravi ciljevi, talijanske politike.

Glavni manjak svih protiv Hrvata i katoličkih svećenika, uperenih dokumenata jest skromno izraženo, objektivnost, a svim tužiteljima, pa čak i onima iz naših redova, znanje. U interesu je s toga istine i Svete Stolica da ona objavi sve za vrijeme rata njoj podnesene tuž-

be i dokumentarni hrvatski materijal o njima, što dosada još Orijentalna kongregacija nažalost nije učinila. Nama su naime samo u izvodima poznati kojekakvi podnesci pravoslavnih svećenika, episkopa, pa čak i Nedića, Aćimovića i drugih Velikosrba, upućenih njemačkim generalima, Međunarodnom Crvenom križu, londonskoj vladi i Katoličkoj crkvi koji su samo zato sastavljani da bi se klevetalo hrvatsko katoličko svećenstvo i hrvatski narod. Ti za nas dosada tajni podatci tih tužaba ne bi smjeli Sv. Stolicu služiti kao temelj za njezinu politiku prema hrvatskom narodu. *Mi tražimo da Sv. Stolica u interesu svojem kao i katolika iz Hrvatske istraži istinu, koja je za nas daleko povoljnija nego što to itko neupućeni sluti.*

Ne smije se više ponoviti, kao što je to bilo za i iza rata da nas u generalnoj kuriji Družbe Isusove ili Vatikanu zastupaju Slovenci pok. Prešern i Zore. Prvi kao glavni asistent za Slavonske zemlje a drugi kao cenzor. Za nas to nije nikakva tajna da je Prešern bio politički uvjereni Jugoslaven i prema tome najnezgodniji i najnepodesniji predstavnik Hrvata. Mi tražimo i na to imamo pravo kao i svi drugi narodi, da i nas Hrvate kod Sv. Stolice isključivo zastupaju Hrvati. Mi smo uvijek imali, pa i danas imamo, posebne hrvatske interese koji nisu nikada bili identični sa slovenskim. Danas su si ti interesi možda nešto bliži no mi i sada najodlučnije odbijamo svaki utjecaj jugoslavenske i slovenske dnevne politike na naše odnose sa Sv. Stolicom. Skoro 8 milijuna Hrvata katolika u domovini i emigraciji imaju na to naravno pravo. Mi u konačnici ne zahtjevamo da se

nama prepusti zastupanje Slovenaca, nego nas samih. Hrvatska na kraju nije nikakvo misijsko područje pa je stoga i vrijeme da se prestane s praksom postavljanja stranaca za „naše“ biskupe.

Sistematska srpska клеветничка kampanja

Čuvanje Jugoslavije bila je i ostala i nakon raspada trule „kraljevine“ glavna maksima cijele srpske politike. I to političara svih stranaka, jednako onih u Beogradu kao i njihovih kolega u Londonu, Washingtonu i Moskvi. *I srpska pravoslavna crkva bila je uvijek više politička organizacija nego što je to dozvoljeno i manje vjerska nego što je to potrebno.* Ona je Jugoslaviju isto tako smatrala samo proširenom Srbijom i nije se nikada pomirila s mišlju da u njoj ne može biti jedina privilegirana crkva kao nekad u Srbiji. To je i njezino današnje stanovište. Patrijarh German rekao je o tom prema pisanju „Glasnika“ službenoga lista srpsko pravoslavne crkve, u broju 4. od travnja 1966 ovo:

„Mala Srbija je došla u dodir s Velikom Britanijom za vreme jednog teškog rata. Ona to više ne može zaboraviti! Iz toga vremena malena Srbija se veoma razrasla u veliku državu Jugoslaviju.“

Ovo još i danas vladajuće stanovište je razlog zašto se je srpska crkvena hijerarhija tako ogorčeno borila protiv konkordata koji je katolicima u Jugoslaviji imao osigurati samo ona ista prava koja su uživali pravoslavci. Da bi to spriječili tukli su se vladike i sveštenici u

crkvenim odeždama“ s policijom na beogradskim ulicama i udarili anatemom sve političare koji su se usudili glasati za konkordat, koji je već 1935 godine bio potpisan sa Sv. Stolicom u Rimu. Kojega li čuda onda da su pravoslavni episkopi i proglašenje N.D.H. smatrali neoprestivim grijehom i đavoljim sjemenjem koje je trebalo uništiti.

Srpski političari, čija se je kajmakčalanska slava tako neslavno rasplinula, služili su se tom crkvom, kao neprikosnovenim duhovnim „autoritetom“ za širenje svojih propagandističkih izmišljotina.

Koliko je nama poznato, prvi je takav klevetnički memorandum uputio već koncem lipnja 1941 godine, tadanjem njemačkom Vojnom zapovjedniku Srbije, generalu von Schröderu, u ime Srpske pravoslavne crkve mitropolit Josif, koji je tada zamjenivao interniranoga patrijarha Gavrila. U tom memorandumu veli se među ostalim ovo:

„Od samoga početak ustaške vlasti počele su da se terorom prevode u katoličanstvo mnoge pravoslavne Srbe. Zna se za *intimnu vezu koja postoji između katoličke crkve i ustaške vlasti, što svjedoči fakat da među stožernicima ustaške vlasti ima i priličan broj katoličkih svećenika*“.

(U svemu je jedan svećenik i to sarajevski župnik dr. Božidar Brale bio povjerenik za Bosnu. Svećenika stožernika nije bilo u to doba a ni kasnije.)

„Ponuda za katoličenje učinjena je najprije državnim činovnicima pravoslavne vere. Svi su oni dobili

formulare u kojima su trebali da odgovore na postavljena pitanja odnosno proveravanja. (Uistinu su bili svi otpušteni.) Skrenuta im je pažnja, da u državnoj službi mogu ostati samo oni koji prime katoličku veru. I ne samo to. Lišavajući srpski narod njegovog sveštenstva katolička crkva nasilnim merama nagoni pravoslavne na vršenje katoličkih odreda. Prema iskazu g. Janka Bjelogorića, paroha krbavičke parohije Gornjokarlovačke, katolički sveštenici dolaze sa naoružanim ustašama, zatvaraju pravoslavne crkve i oduzimaju matice, pošto prethodno opljačkaju sve crkvene dragocenosti. Prota Atanasije Bogić sekretar Crkvenoga suda pakračkoga, svedoči, da su katolički sveštenici 12. juna ušli u episkopski dvor u Pakracu i zauzeli kancelariju u njemu, a sabornu crkvu zapečatili...“

Krajem kolovoza 1941 godine uputio je drugi takav memorandum sam Sveti Sinod Srpske pravoslavne crkve njemačkom Vojnom zapovjedniku Srbije generalu Dankelmannu. *Što je potrebno naglasiti, inicijator toga memoranduma bio je nitko drugi nego tada najvažniji srpski fašist Dimitrije Ljotić, potpredsjednik eparhijskog savjeta Braničevske eparhije i predsjednik antisemitskog pokreta „Zbor“.* Ljotić, siva eminencija cijele srpske ratne politike zlorabio je ime i utjecaj Svetog Sinoda u političke svrhe. On je taj memorandum po posebnom kuriru poslao čak u London, generalu Simoviću, tadanjem predsjedniku jugoslavenske egzilne vlade. Odatle je taj memorandum na „nerazjašnjeni način“ stigao u SAD, gdje ga je u „Američkom Srbobranu“, brojevima od 23. listo-

pada do 6. studenoga 1942, dao objaviti tadanji jugoslavenski ambasador u Washingtonu Konstantin Fotić, inače „slučajno“ Ljotićev rođak.

Koliko je sama Simovićeva vlada držala o istinitosti toga memoranduma vidi se najbolje po tom, što ga nije nikada u cijelosti objavila. Navodno na zahtjev hrvatskih ministara egzilne vlade, što je neistinito. Nije to za nas naime nikakva tajna da su ti „ministri“ u toj vladi bili samo lutkice u rukama Srba. Vjerojatnije je, da je službenu objavu toga memoranduma spriječila engleska vlada, jer se njegovi podaci nisu slagali s onima engleske obavještajne službe. Kako je on bio točan vidi se već po tom, što se u njemu tvrdi, da je do konca kolovoza 1941, samo za tri mjeseca ustaške „strahovlade“ u Hrvatskoj ubijeno ništa manje nego 180.000 Srba. Ništa manje ni više nego 2.000 dnevno. *Za ove memorandume i sve kasnije značajno je, da ih ni komunisti nisu nikada objavljivali u cijelosti, jer bi im se u tom slučaju mogli dokazati brojni namjerni falsifikati i neistine.*

Slične memorandume protiv Hrvata i Nezavisne Države Hrvatske nije pisala samo Srpska pravoslavna crkva, nego i komesarska uprava Srbije kojoj je na čelu stajao Milan Aćimović, negda upravnik grada Beograda i bivši ministar unutrašnjih poslova u vladi dr. Milana Stojadinovića, i on, što je karakteristično na inicijativu Dimitrija Ljotića.

Ljotić je slične memorandume sastavljao i za vladu generala Milana Nedića, za koju je karakteristično, da je u Srbiji „hapsila“ bjegunce iz Hrvatske pod sumnjom da su „katolici.“

Dimitrije Ljotić, taj fanatizirani pravoslavac i Velikosrb, za koga su svi Hrvati bili samo poluboljševizirane mase, predao je već 1941 godine jedan svoj specijalni memorandum i beogradskom nadbiskupu dr. Josipu Ujčić. Ujčić i sam jugoslavenski nastrojen odgovorio mu je da je taj memorandum uputio nadležnim crkvenim faktorima i da je dobio odgovor, da će rimokatolička crkva uzeti u zaštitu Srbe u Hrvatskoj. Pojediniosti iz toga memoranduma nisu nigdje objavljene ali sudeći po svemu potječu iz njega „informacije“ kardinala Tisseranta.

Jednake memorandume upućivao je, u ime Srpskoga, Međunarodnom Crvenome Križu, i njegov predsjednik u Srbiji dr. Petar Zec, inače bjegunac iz Hrvatske. Svi ti memorandumi umnažali su se i slali u isti mah Hitleru, Mussoliniju, Churchillu, Rooseveltu, Sv. Stolicu, svim savezničkim vladama, egzilnoj londonskoj vladi pa čak i Moskvi.

Slične memorandume slao je istim adresatima i Draža Mihajlović no njihov je sadržaj bio tako fantastičan da ih ni danas nije moguće ni u isječcima objaviti.

Slovenski katolički svećenici protiv Hrvatske

Kako je to opće poznato N.D.H. dala je utočište većini slovenskih katoličkih svećenika koje su Nijemci istjerali iz okupirane Slovenije.

K tome je u Hrvatsku njemačkim transportima bilo prebačeno 14.500 Slovenaca, a oko 30.000 njih je ile-

galno prebjeglo u N.D.H. Već prije živjelo je u Hrvatskoj, većinom u Zagrebu daljnjih 50.000 i svi su oni u njoj našli punu zaštitu od njemačkih progona.

Jedan dio katoličkih svećenika preseljen je ili je dobrovoljno otišao u Srbiju. Taj je očito na nagovor Srba uputio 1. ožujka 1942 godine beogradskom nadbiskupu Ujčiću, podrijetlom Istraninu, jednu promemoriju protiv Hrvata. Ujčić koji je negda bio najprije kapelan Franje Josipa, pa kraljevske Jugoslavije i kasnije Tita bio je i prvi po partizanima odlikovani jugoslavenski biskup. On je i sa svim insignijama svoje biskupske časti sudjelovao na pogrebu Moše Pijade, šefideologa ne samo marksizma nego i ateizma u Jugoslaviji. I za Ujčića je očito čuvanje Jugoslavije bilo uvijek važnije od istine i općih moralnih i duhovnih zasada Crkve. Njemu je stoga ta promemorija jugoslavenski nastrojenih slovenskih svećenika, koji su pod krinkom borbe za vjeru čuvali Jugoslaviju, dobro došla, iako je jedan dio tih Slovenaca prešao radi „ugleda jugoslavenskog katolicizma“ čak javno u Beogradu u sabornoj crkvi na pravoslavlje. Tu skupinu vodio je bivši lazarista Pater Ulaga, koji se je, dakako, odmah zatim i oženio.

Slovenski svećenici koji su našli utočište u Srbiji djelili su lekcije hrvatskim biskupima — ne katoličkim biskupima iz Hrvatske — kako bi se oni morali ponašati prema Srbima i kako štititi njihove interese u Hrvatskoj. I to iako oni sami priznaju u svojoj promemoriji da je jedan protest tih biskupa, od 17. studenoga 1941 godine „Srbima veoma dobro došao, jer se iz teksta te biskupske rezolucije jasno vidi bespravno stanje u kojem

živi srpski narod — ne pravoslavci — u Hrvatskoj“. *Tim podneskom nastojali su slovenski svećenici koji su živjeli u Srbiji „SPASITI UGLED JUGOSLAVENSKOM KATOLICIZMU“ kako su to sami napisali, i tom prilikom proglasili su oni i Hrvatsku VLASTITOM DOMOVINOM.* Nadbiskup Ujčić poslao je i tu promemoriju u Vatikan. Sigurno je piše Novak (787) da je tokom rata jedan njegov (Ujčićev) opunomoćenik doista boravio u Rimu i razgovarao sa samim Papom.

Što nas začuđuje, činjenica je, da su Slovenci koji su imali toliko vlastitih briga pisali Sv. Ocu ne o Sloveniji za koju su se u prvom redu imali brinuti, nego o Srbima u Hrvatskoj. Da su pri tom zaboravili na hrvatska dobročinstva spomenuti ćemo samo nuzgredno.

Što se pak tiče protesta hrvatskih biskupa, čiji nam je tekst službena historija Jugoslavije do danas utajila, i za njega vrijedi opći prigovor, svih takovih tadanjih prikaza, da je bio jednostran. *U ono doba nisu nikom pa ni biskupima iz Hrvatske bili poznati svi ciljevi, namjere i djelatnost četnika i partizana, te njihova otvorena ili prećutna suradnja protiv N.D.H. i Hrvata.* To se je samo moglo slutiti i zato svi dosada objavljeni dokumenti imaju samo polovičnu vrijednost, jer prikazuju samo jednostrano posljedice, a ne uzroke pojedinih događaja i drugu stranu.

I komunističkim lažima protiv Hrvatske

Kako je to danas poznato, bili su si Srbi svih boja složni u tom da II svjetski rat zloupotrebe za likvida-

čiju hrvatskih muslimana u Bosni i Hercegovini i za stvaranje takozvanoga živoga mosta između Srbije i Slovenije. Ne može se s toga nazvati ni licemjerstvom, jer je to preslabi izraz, da se Srpska pravoslavna crkva koja je te likvidacije odobravalala i do danas prešutila, nije žacala za svoje probitke služiti i muslimanskim memorandumima. Tako je već prije spomenuti mitropolit Josif u svojoj drugoj promemoriji citirao apel koga je 12. studenoga 1942 uputilo dr. Anti Paveliću 60 „najuglednijih“ muslimana iz Banja Luke.

Danas to nije više nikakova tajna da je inicijativa baš za taj apel potekla od malobrojnih komunista muslimana koji su vjerski fanatizam i lakovjernost nekih svojih naivnih sugrađana zloupotrebili u svoje klevetničke propagandističke svrhe i za dobrobit partizana. (Magnum Crimen, 634 — 636.)

Jednostranost svih optužaba

Tko dobro pozna povijest Jugoslavije, zna da su sve jugoslavenske vlade i stranke pravoslavnu crkvu smatrale samo političkim sredstvom za čuvanje Jugoslavije. Čuvati Jugoslaviju ne smije i ne može međutim ali biti cilj crkvene politike — Sv. Stolica u Hrvatskoj. Ta se politika ne može opravdati prijašnjim dokumentima, jer u njima nema nigdje ni slova o progonima katolika i muslimana u Hrvatskoj od strane četnika i partizana uz asistenciju Srpske pravoslavne crkve. Ti se valjda nisu sami ubijali. Srušene katoličke crkve nisu se isto tako same od sebe raspadale. Što nas pri tom iznenađuje je

da nitko od odgovornih crkvenih političara nije zapazio taj prevažni manjak svih tih izvještaja. Mi se ne čudimo da su nam ih nakon rata utajili komunisti, ali kad je suđen Stepinac bilo ih je nesumnjivo potrebno objaviti. *Politika šutnje ne vodi nikakvom uspjehu. Ona uvijek pomaže samo boljim lašcima.*

Kad bi nam danas tekst svih tih memoranduma doslovce stajao na raspolaganju mi bi njihovu pretjeranost i netočnost najvećim dijelom lako dokazali. Isto tako kao i ortodoksnu mržnju Srpske pravoslavne crkve na sve što je protivno Jugoslaviji. Ne može biti zadaća politike Sv. Stolice podupirati srpski, pravoslavni, jugoslavenski imperijalizam protiv političkih težnja i prirodnih prava u većini katoličkog hrvatskoga naroda.

Što se samoga pravoslavnoga svećenstva u Hrvatskoj tiče to za nas nije nikakva tajna, da je ono bilo politički — jugoslavenski — više fanatizirano, nego katoličko—hrvatski. Prema onoj, da nitko ne vidi grede u svom oku, ali svaku trunku u tuđem moramo istaknuti da je katoličko svećenstvo u Hrvatskoj bilo teže proganjano od pravoslavnih četnika i partizana, nego pravoslavno od ustaša. Ovo se dade vrlo lako dokazati brojkama koje ne smije nitko nikada zaboraviti. Na cijelom današnjem području Jugoslavije, uključivši Srbiju, Makedoniju, Vojvodinu, Kosovo i Metohiju, zajedno s hrvatskom Bosnom i Hercegovinom te ostalim pokrajinama poginulo je za vrijeme II svjetskoga rata od ustaša, Njemaca, Talijana, Mađara, Albanaca, Bugara, četnika, Ljotićevaca i partizana svega

305 pravoslavnih svećenika,

prema službenim podacima Srpske pravoslavne patrijaršije, dok je od Srba, svih boja, samo u Hrvatskoj, u isto vrijeme ubijeno preko

400 katoličkih svećenika
na najgrozniji način.

Da je sve ono istina što se tvrdi o progonima pravoslavnog svećenstva u Hrvatskoj, bio bi to jedinstveni slučaj u svjetskoj povijesti, da je poginulo više „naoružanih“ progonitelja nego „nenaoružanih“ progonjenih. Izim toga nije nikada nijedan katolički svećenik zapovijedao nikakvom hrvatskom divizijom poput Momčila Đuića i drugih popova zapovjednika četničkih odreda. Njihova zlodjela počinjena nad katolicima nije još nitko nažalost opisao. Da su pravoslavni svećenici četovali po Hrvatskoj ne samo u četničkim jedinicama nego i u partizanskim dade se isto tako lako dokazati. Tako su n. pr. 26. listopada 1943 godine „pravoslavni svećenici Sjeverne Dalmacije“: Bulovac, Jelača, Mandić, Sekulić, Kozlica, Kočić, Javor, Dobrota i Štrbac te vojni vjerski referent 7. brigade 19. divizije jeromonah Gerasim Kurbalija, sa vjerskim vojnim referentom NOV i POJa za Liku Ilijom Čukom, uputili jedan proglas svim pravoslavcima, Srbima i svećenicima Dalmacije da se i oni priključe komunistima. A što su ovi radili po Hrvatskoj i kako su postupali s katolicima i osobito svećenicima nije upućenima potrebno posebno opisivati. Prednja brojka od preko 400 poginulih je velikim dijelom njihovo djelo.

Uska pravoslavno komunistička suradnja

Okvir ove rasprave prelazi i diskusija o istinitosti ostalih komunističkih tužaba iznesenih u slijedećim knjigama:

Viktor Novak: *Magnum Crimen.*

Anonimno: Tajni dokumenti o odnosima Vatikana i ustaške „NDH.“

Anonimno: Suđenje Lisaku, Stepincu, Šaliću i družini, ustaško križarskim zločincima i njihovim pomagačima.

Anonimno: Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera,

i drugih sličnih antikatoličkih publikacija. Iako se mi nismo nikada posebno bavili crkvenom povijesti, držimo da je moguće dokazati da je barem 80 posto svih tih tužaba neosnovano, krivo i lažno. Tko međutim na krivim pretpostavkama zasniva svoju politiku griješi. Mir s pravoslavnom crkvom u Jugoslaviji, a pogotovo u Hrvatskoj, više je politički a manje crkveni problem. Pravoslavna crkva u Hrvatskoj pretvorila je svojom politikom sve pravoslavce, ne samo u Srbe, što oni svi nisu, nego čak u Velikosrbe. Jasno je, s toga da se taj problem može samo politički riješiti. Iz toga je razloga 6. lipnja 1942 osnovana Hrvatska pravoslavna crkva koja je imala zadaću tu vjersku podjelu stanovništva Hrvatske, utemeljenu na sredovječnom srpskom klerikalizmu zamjeniti modernim političkim i vjerskim pogledima. *Srpska pravoslavna crkva koja je pod političkim pritiskom pristala na osnivanje makedonske pravoslavne*

crkve uništila je potpunoma hrvatsku pravoslavnu crkvu. Ona je dozvolila i odobrila da se likvidiraju episkopi pravoslavne crkve u Hrvatskoj Germogen i Mifka, jer su za nju vjera i narodnost identični pojmovi. Prema toj filozofiji bili bi mi Hrvati po nacionalnosti ili katolici ili muslimani.

Kao negda u kraljevskoj Jugoslaviji, tako je i danas u komunističkoj, pravoslavna crkva jedan od stupova države. I komunističke proleterске brigade imale su svoje pravoslavne vjerske referente a srpski je „sveštenik“ Vlada Zečević u doba najvećih klanja bio u Jugoslaviji ništa manje nego ministar unutrašnjih poslova i prema tome jedan od najvećih poslijeratnih zločinaca sadanje Jugoslavije.

Crkveni problemi su jedno, a hrvatski nacionalni drugo. Ispravna crkvena politika u Hrvatskoj bila bi ona koja vodi računa o opravdanim zahtjevima i neotuđivim pravima hrvatskoga naroda. Ali mi najodlučnije odbijamo da budemo žrtveno janje, jedne neosnovane, i po našem uvjerenju, naivne politike povratka šizmatika u krilo Katoličke crkve. Na tom polju sukobljuju se hrvatski narodni interesi sa onima Sv. Stolice. Ta politika opravdana je i ima svoj raison d'être samo na području Srbije, na kojem živi svega 80.000 katolika, za čije su interese žrtvovani oni od preko 7 milijuna drugih. *Jugoslavija kao cjelina ne postoji i ispravna politika Sv. Stolice u Jugoslaviji bila bi ne jugoslavenska nego hrvatsko, slovensko-srpska.*

Falconijeva „Šutnja Pije XII.“

Svoje nečuvane zločine počinjene nad hrvatskim narodom i posebice nad katoličkim svećenstvom opravdavalu su jugoslavenski komunisti uvijek protutužbama iznesenim u već prije spomenutim publikacijama. Većinom naručenim djelima punima laži, izvrtanja, dijalektike, ljepljenja, rezanja dokumenta i drugih falsifikatorskih trikova. Kako je djelovanje te propagande bilo ograničeno samo na uski krug poznavalaca hrvatskoga jezika to su se partizani odmah iza rata pobrinuli da se ta naša „slava“ i na stranim jezicima proširi po cijelom svijetu. Najvažniji takav međunarodni lažac pored Djilasa i Parisa, nešto Clissolda i drugih stranih suradnika partizana bio je Vladimir Dedijer. Što su ta „gospoda“ sve izmislila, izmudrila ili krivo napisala nemoguće je opisati a kamoli razotkriti u okviru ove brošure. No svi su oni bili zainteresirane političke osobe ili komunisti i njihova djela već djelomice zastarjela i zaboravljena. Da bi se ta klevetnička kampanja obnovila i nanovo podgrijala izašla je pomoću Jugoslavije u Milanu knjiga „Šutnja Pije XII.“ čiji je autor talijanski raspop, apostata i „historičar“, sada marksista Carlo Falconi. Falconi je navodno u Zagrebu i Varšavi otkrio važne dotada nepoznate dokumente o odnosima Vatikana i „fašizma“. Cilj napada njegovih „otkrića“ bili su katolički svećenici u Hrvatskoj i Poljskoj, te njihovi poglavari, koji su se aktivno opirali ili čak usudili boriti protiv komunizma. Za svoj dio o Hrvatima otkrio je Falconi navodno dosada nepoznate i neobjavljene dokumente, no već ta prva nje-

gova tvrdnja bila je obična laž. On je naime samo na talijanskom jeziku ponovio ono što smo mi već davno pročitali u prije spomenutim jugoslavenskim antiklerikalnim i antikatoličkim komunističkim publikacijama.

U svojoj „knjizi“ optužuje Falconi Hrvate da su na području N.D.H. vodili križarski rat protiv Srba, Židova i Cigana. Pobili ih 700.000 i 240.000 nasilno prekrstili po vodstvu Franjevac. I sve to s blagoslovom Crkve i posebno Pije XII. Protiv tih nečuvenih nedjela nije navodno prosvjedovao nijedan katolički biskup iz Hrvatske, a ni sam Pijo XII.

Kad je njemački pisac R. Hochhuth objavio svoju dramu „Der Stellvertreter“ (Namjesnik) i u njoj optužio katoličko svećenstvo i episkopat Njemačke za šutnju i „suradnju“ s fašizmom, smatrao je Vatikan potrebnim zanijekati istinitost njegovih tvrdnja. Od Falconijevih optužba nije nas Hrvate nažalost branio nitko, izim nas samih, i na jednu dokumentaciju protiv toga od jugoslavenskih komunista financiranoga pseudohistorijskoga djela čekamo mi još i danas. Ako Crkva u Jugoslaviji mora štititi ne mora Vatikan. Njegova je zadaća ulogu katoličkog svećenstva i episkopata u N.D.H. razjasniti, ne samo u našem interesu nego i onom Crkve. *To tim više što ta šutnja u prvom redu pogađa Piju XII i Kardinala Stepinca. Dvije ne samo velike političke i crkvene ličnosti, nego možda čak i dva buduća sveca.*

I kada to ne bi bio slučaj, zaslužilo je katoličko svećenstvo Hrvatske, i naši Franjevci svojom stoljetnom borbom „za krst časni i slobodu zlatnu“ a pogotovo po jugoslavenskim komunistima poubijani svećenici da bu-

du posmrtno javno rehabilitirani. I to ne pred nama, jer to za Hrvate nije potrebno, nego pred Crkvom, historijom i svjetskom javnošću. Kako u tom pravcu nije sa službene vatikanske strane dosada ništa poduzeto to se mi ne možemo oteti utisku, da je Falconi sa svojim lažnim opružbama koegsistencijalistima s komunizmom i Jugoslavijom dobro došao. Iako je ta koegsistencija time zasnovana na trulim i lažnim temeljima, najvećom većinom nevino osuđenoga katoličkog svećenstva iz Hrvatske.

Politika Svete Stolice prema Hrvatima

Nikakva politika prema Jugoslaviji ne može danas prijeći preko činjenice da smo mi Hrvati u ovom stoljeću već imali, kakvu takvu svoju državu i da smo odlučni ponovno ju stvoriti. Da se mi više ne zadovoljamo time, biti objektima politike, nego da želimo biti njezini subjekti. Ako Sv. Stolica ne želi za volju iluzija i jedne neprijateljske manjine nepopravljivo uništiti svoje stoljetne veze s hrvatskim narodom mora ona o toj promjeni početi voditi računa. U „Hrvatskoj Smotri“ (broj 7—10, 1943) napisao je katolički svećenik dr. Ivo Guberina, kojega su komunisti objesili, o crkvenoj politici prema Jugoslaviji ovo:

„Što Vatikan nije doživio ni od koga u svojoj dvomilenijskoj povijesti, doživio je od Jugoslavije. (I doživljavati će u buduće — naš dodatak.) Tu je Bizant preko svoga eksponenta Srbije jednostavno

pljunuo u lice katolicizmu i njegovom predstavniku papinstvu. Hajka koja se digla na konkordat odražava dušu, mišljenje, težnje Srbije, srpstva, kao i njihovu snagu u državi Jugoslaviji. *Iako je naoko službena vlada bila za konkordat, ona je morala pokleknuti pred srpstvom i njegovim duhovnim vodstvom: srpskopравoslavnom crkvom.* Katolicizam je u Jugoslaviji, u državi kojoj su neki katolički krugovi namijenili ulogu da bude most katolicizmu na Balkanu, bio ne samo u neprestanoj defenzivi, nego je pri pitanju konkordata doživio takav slom, *da je i slijepcu moralo biti jasno, da jugoslavenska država ne može poslužiti kao sredstvo crkvenoga jedinstva, kako ga shvaća katolicizam.*“

Iz svega toga je očito, da su i za Sv. Stolicu odnosi s Jugoslavijom više političko nego vjersko pitanje i da je pod utjecajem nama nepoznatih „stručnjaka“ i informatora prilikom pregovora za Beogradski protokol, politički interes nadvladao vjerski. I to iako se stalno favoriziranje državnog pravoslavlja u „kraljevskoj“ i komunističkoj Jugoslaviji dade vrlo lako dokazati. Prema pisanju „Borbe“ od 22. listopada 1964 godine popravljeno je na državni trošak samo u Bosni i Hercegovini od 1945 godine 139 pravoslavnih crkava, 6 manastira i 19 kapela te podignuto 16 novih. To je izjavljeno na skupštini Udruženja pravoslavnih svećenika Bosne i Hercegovine. U isti mah je Katolička crkva u Hrvatskoj prisiljena otvarati svoje kapelice u prenapravljenim privatnim kućama. Pokušaj da se jedna takva kapelica u zagrebačkom predgrađu Kozari Bok proširi, spriječili su

neposredno pred potpis Protokola milicionari uz pomoć batina i pasa. Vjernici te župe „Dragocjene krvi“ koja broji 500 obitelji, pokušali su bez dozvole za gradnju, u tom skroz divljem naselju, povećati samo površinu svoje kapelice od 24 četvornih metara na 100. Rušenje te proširene kapelice nije spriječila ni osobna intervencija zagrebačkog pomoćnog biskupa Msgr. Franje Kuharića.

Pio XII, Pavao VI i Hrvati

Kako je to opće poznato Sv. Stolica nije za vrijeme rata priznala „de iure“ N.D.H. Jugoslavenski komunisti tvrde da ju je priznala „de facto“ — stvarno. Nije to međutim nikakva tajna da je sam Sv. Otac Pio XII, dr. Anti Paveliću izjavio da tu državu ne će nikada priznati. Je li pri tom bilo odlučno staro načelo vatikanske politike nepriznavanja u ratu nastalih država ili ne, pustiti ćemo po strani. Činjenica je, da Sv. Stolica Nezavisnu Hrvatsku Državu nije priznala.

Mi ćemo bez obzira na to naglasiti, da je nekadanji stav sadanjega Sv. Oca Pavla VI. prema Hrvatima i njihovoj državi, bio istini i interesima crkve bliži od današnjega. O tom je dr. Nikola Rušinović svom ministru vanjskih poslova pisao 4. ožujka 1942 godine ovo:

„Dođite k meni i tražite od mene, učiniti ću sve što mogu ... rekao je Msgr. Montini tada tajnik za unutrašnje poslove crkve. Zahvaljujem vam na posjetu od srca, vrlo mi je drago što mogu razgovarati s predstavnikom hrvatskoga katoličkoga naroda. Hr-

vatski narod izvršio je svoju misiju u povijesti, a znat će sigurno to i u buduće . . . odmah u početku razgovora upitao me, što se takva dogodilo u Hrvatskoj, da se digla tolika buka protiv Hrvatske u svijetu. Je li moguće da su se događala mnogobrojna zlodjela i da li je istina, da se sa internircima postupa jako loše i da ih se maltretira (zlostavlja). Ja sam sve to postavio na pravo mjesto i prikazao neprijateljsku promičbu u pravom svijetlu, a što se tiče logora, rekao sam da se može pobliže obavjestiti preko apostolskoga delegata u Zagrebu. Nadodao sam i to, da su bili već pozvani u logore strani novinari da ih pregledaju, koji su se nakon toga izjasnili da su logori apsolutno prikladno uređeni za boravak obzirom higijenskih načela. Internirci koji su već pušteni na slobodu vrlo se lijepo izražavaju o uređenju logora, a nadasve hvale postupak prema njima.

To ga vrlo veseli i kaže, da je Sv. Stolica uzimala sve te vijesti sa rezervom, a sada mu je osobito drago da to čuje iz ustiju Hrvata — katolika. Vašoj vladi i vodećim krugovima preporučuje blagost, a što se tiče naših odnosa sve će biti dobro, samo vi radite dobro, a forma u odnosima već će doći.“

I knez Erwein Lobkowicz koji je dr. Nikolu Rušinića nasljedio kao neslužbena veza između Sv. Stolice i N.D.H. pisao je nadležnom ministru vanjskih poslova 14. travnja 1943 ovo:

„Msgr. Montiniju predao sam također gore spomenute knjige „Ustaška načela“ na latinskom jeziku i „Sivu knjigu“. Ushićen je opremom ustaških načela i

izrazio je želju, da bi njihova provedba bila isto tako uspjela kao i izvedba knjige. Za „Sivu knjigu“ je čuo. On je uvjeren, da je Hrvatska bedem protiv boljševizma, da to Sv. Stolica znade i da je u svačijem probitku, da Hrvatska ima svoje sadašnje granice prema Istoku. HRVATI SE SA SRBIMA NE MOGU AMALGAMIRATI.“

Međutim je rekao: „Vi ne slutite koliko mi iz same Hrvatske dobivamo protesta radi represalija koje vrše ustaške vlasti, bez mnogog razlikovanja krivih i nekrivih, baš onako kako vi to tvrdite za Talijane, samo što se Talijani nalaze na tuđem, među nepoznatim, a vi postupate nepravedno strogo prema svojim.“

Prema komentaru štampanom u knjizi „Tajni dokumenti o odnosima Vatikana i ustaške „NDH“ (str. 65) davao je Montini time „podstrek za daljnja ustaška nedjela... huška ih protiv partizana... razjara je ustaše protiv Srba... podupire tezu da ustaše moraju likvidirati srpstvo... i.t.d.“

Beogradski protokol sklopljen je međutim s onim istima koji su te glasine širili.

Svi „veliki“ hrvatski političari, kao i oni ostalih malih naroda, boluju od precijenjivanja važnosti našega pitanja. I u velikoj Katoličkoj crkvi, većoj od ijedne države na svijetu, izim Kine, naše je pitanje, po svom opsegu, veličini i važnosti razmjerno vrlo maleno. Za nas ali najvažnije!

Mi to moramo naglasiti da zbog toga za sklapanje Protokola ne možemo kriviti Sv. Oca Pavla VI, nego njegove savjetnike za ta pitanja. Pavlu VI ne možemo mi prigovoriti da nije bio prijatelj Hrvata. On, koji je napisao toliko lijepih stvari o kardinalu-mučeniku Stepcu i njegovom vjernom narodu. Nemoguće je tvrditi i da On taj sporazum nije odobrio u najboljoj namjeri za nas Hrvate.

Što nije moguće predbaciti Njemu, moramo mi predbaciti njegovim savjetnicima. Ti su se pokazali ili našim neprijateljima ili nestručnjacima za pitanja Jugoslavije, ili nepopravljivim Jugoslavenima. Tih je međutim prema „Atlasu svijeta“ u izdanju Krležina „Jugoslavenskog leksikografskog instituta“ 1961 godine, od 18,459.291 stanovnika bilo svega 317.125 „Jugoslavena“ t.j. manje od 2 posto.

Ovi „stručnjaci“ uvjereni su da će im pored ostalog komunistička Jugoslavija poslužiti kao nekakav most za povratak pravoslavnih šizmatika u krilo matere Crkve. Oni su očito zaboravili da se je Pravoslavna crkva Srbije 1920 godine prećutno odvojila od ekumenskog patrijarha u Carigradu. Kraljevskim ukazom od 17. 6. 1920 ujedinjene su sve eparhije u kraljevini SHS u jednu jedinu Srpsko-pravoslavnu crkvu. Iste godine 12. 9. obnovio je Regent Alexander 1766 godine ukinutu srpsku patrijaršiju. I kad su srpski arhijereji 1920. izabrali beogradskoga metropolitu Dimitrija Pavlovića za patrijarha odbio je kralj taj izbor. Izdao novi ukaz o izboru patrijarha te po njemu dao izabrati istoga Dimitrija kojega je kasnije i intronizirao. U aktu introniza-

čije spominju se tri glavna stupa države: srpska Crkva, dinastija i vojska, dakako sve to srpsko kao što je i država srpska. Srpska crkva i država tako su usko srasle da se zapravo radi o državnoj crkvi. Sve eparhije u zemlji bili im vjernici srpske, bugarske, rumunjske ili koje druge narodnosti, jesu „srpske“ eparhije, a svi vjernici, bez obzira na njihovu narodnost samo su „srpsko-pravoslavni“. To isto vrijedi i za hrvatske, slovenske, ukrajinske i druge otpadnike koji su prelazom postajali „srpsko-pravoslavni“ vjernici i prema tome Srbi. Tako prelaz na pravoslavlje sv. Save naprosto znači posrbljenje dotičnih prelaznika.

Novoosnovana „Makedonska crkva“ dokaz je da se i Tito drži istoga sistema „državne crkve“ i da ga upotrebljava na korist srpske hegemonije protiv vjernika ostalih narodnosti (Makedonaca, Crnogoraca, Bugara i Rumunja). I ona je naime tek samo dio „Srpsko-pravoslavne“, a ne „Jugoslavenske crkve“.

Jugoslavija prema tome nije nikakav most za rješavanje pitanja raskola. Naprotiv zbog Srba, njihovog šovinizma i balkanskog imperijalizma na štetu svih susjeda za takove bezizgledne pokuse najnezgodniji teren. Nitko a najmanje Srpsko pravoslavna crkva ne će se nikada dobrovoljno odreći svoga povlaštenoga položaja i izjednačiti sa samo trpljenom Katoličkom. Pravoslavni se Rim zove Moskva.

Avet „Štrosmayerovštine“

Na prvi pogled činilo se da je zadaća Beogradskoga sporazuma depolitizirati Katoličku crkvu u Hrvatskoj. *Uistinu bi se ona imala depolitizirati u hrvatskom smislu te riječi i u isti mah politizirati u jugoslavenskom. Tako se na stražnja vrata u crkve uvlači jugoslavenska ideja dok se na prednja izbacuje već dugo godina samo pritajena hrvatska.* Doduše dogodi se da po koja crkvena svečanost ne uspije u tom smislu, nego da se kao što je to nekoć bilo nepredviđeno pretvori u hrvatsko narodno veselje. To vrijedi osobito za velika hrvatska tradicionalna proštenja. „Sinjske Gospe“, „Majke Božje Bistričke“ i.t.d. Za pravac kojim se ali namjerava ići i koji komunistička vlast odobrava, karakteristična je propovijed koju je 2. listopada o.g. povodom proslave 100 godišnjice katedrale u Đakovu održao nasljednik mučeničkoga kardinala Stepinca dr. Franjo Šeper. Kardinal Šeper rekao je u svojoj propovijedi i ovo:

„Ime graditelja ove katedrale, biskupa Strossmayera, povezano je s našim najznačajnijim kulturnim dostignućima u drugoj polovici prošloga stoljeća.“

„I to ne samo u Hrvatskoj nego i u drugim zemljama slavenskoga Juga“.

„On je katedralu namijenio: slavi Božjoj, jedinstvu crkava, slozi i ljubavi naroda svojega. Te tri ideje bile su ideje vodilje svega Strossmayerova života, i on ih je ugradio u katedralu jer je znao da će na taj način ostati kao trajan spomenik iz kojega će buduća pokoljenja moći trajno čitati tu namjenu te će

se napajati tim mislima. Strossmayer je duboko shvaćao svu tragiku razdora među kršćanima. Zato je nastojao sve pokrenuti, učiniti sve što je moguće kako bi jednom došlo do jedinstva crkava, da nestane te velike sablazni, da prestane ta teška tragedija.“

„Zato je održavao tolike veze s mnogim predstavnicima pravoslavlja i u zemlji i u svijetu. Zato možemo s pravom reći da je Strossmayer bio preteča ideja II. Vatikanskog koncila, da je on sto godina prije iznosio ideje i radio za ideje koje su danas po II. Vatikanskom koncilu dobile nov sjaj i novu snagu.

Napokon, Strossmayer je ovu crkvu posvetio slozi i ljubavi naroda svoga.

Moja braćo i sestre, na ovom dijelu zemljine kugle mi živimo izmješani jedni s drugim. Izmješani smo nacionalno i vjerski. Zato je razumljivo, ljudski je, da dolazi do napetosti, do nerazumijevanja, pa čak i do sukoba. Kažem da je to ljudski razumljivo — ali to nije po Evandelju! Jer je najveća zapovijed Evandelja — ljubav. Zato, ako hoćemo biti pravi sljedbenici Evandelja, moramo sve poduzimati, svim silama nastojati da se napetosti uklone, da truenja prestanu. Oko sloge i ljubavi treba nastojati zbilja iskreno.

Eto, to su bile glavne ideje za kojima se povodio biskup Strossmayer pri gradnji ove katedrale i u cijelome svom životu. Te su ideje aktuelne, one su suvremene. Rekao bih da su danas suvremenije nego što su bile prije stotinu godina.“

Toj sv. misi prisustvovali su i slijedeći komunistički dužnosnici: Opunomoćeni „ministar“ Vjekoslav Cvrle, izaslanik vlade SFRJ kod Svete Stolice; Petar Šegvić zamjenik Milutina Morače, Mirko Brodjanac predsjednik općine Đakovo, Blaž Matajić podpredsjednik kotara Osijek, Stipe Jeličić, Zdenko Jurašek, Josip Gabrić i Mićo Cvjetičanin. Sve neki „savjetnici“ za vjerska pitanja.

Sad bi na oku bilo potrebno pozabaviti se s Strossmayerom i njegovim političkim idejama. Mi ćemo ovde istaknuti samo jedno, naime da si je *Strossmayer zamišljao Jugoslaviju pod vodstvom Hrvata kao najkulturnije slavenske nacije, a ne pod tutorstvom Srba*. U tom smislu bio je on u neku ruku čak i jedini poznati hrvatski imperijalista.

Naglasiti ćemo k tome da su Strossmayerove ideje poput njegove katedrale već 100 godina stare romantične iluzije nerealnog panslavizma jednoga Nijemca. Pokušati ih ostvariti je pokušaj oživjeti davno preminule političke mrtvace. Izbrisati zadnjih stotinu godina razvitka hrvatskoga naroda i 48 godina naše krvave jugoslavenske povijesti. Nešto u čemu nitko ne može uspjeti, jer su Strossmayera demantirali događaji i iskustvo. Po njemu zamišljena Jugoslavija pokazala se je u praksi neprovedivom i iluzornom. Za hrvatski narod u njegovoj historiji najkrvavijim i najtragičnijim prisilnim državnim „savezom.“

Drugog zvona glas

Mi to ne ćemo tajiti da se je i u NDH nakon njezinoga osnutka štošta događalo. Nerede koji su započeli odmah po osnutku NDH pripremio je već prije rata jugoslavenski kraljevski generalštab organiziranjem četnika, četničkih odreda i podjelom oružja pravoslavicima u Hrvatskoj. Punu odgovornost snosi za njih 23 godine srpske diktature u kraljevskoj Jugoslaviji. Cijeli jugoslavenski državni aparat u Hrvatskoj bio je tako srpski da ga NDH nije mogla ni djelomice preuzeti. Trebalo je, dakle, iz ničega stvarati novo. I dok se je to novo stvaralo uz popratnu glazbu četničkih i partizanskih nedjela, događalo se je i u Hrvatskoj štošta što nije moguće ni braniti ni odobriti ali razumjeti. Predaleko bi nas vodilo kad bi raspravili još i to pitanje. *Mi smo branili svoje i tražili svoje, a drugi su nam ga htjeli oteti. Jedini opravdani prigovor koji se protiv nas Hrvata može podići je taj da smo koji puta u samoobrani prekoračili zakone nužne obrane.*

Na čast Hrvatima i hrvatskim katoličkim biskupima služi da su oni protiv svih takovih ispada i javno prosvjedovali. Načela vjere ne samo propovijedali nego se za njih i borili, i to ne samo protiv Hrvata, nego i Nijemaca i Talijana.

I u Srbiji događalo se je nakon kapitulacije Jugoslavije štošta. Ali mi nismo nikada nigdje čitali da je bilo koji pravoslavni mitropolita javno prosvjedovao protiv masovnih strijeljanja Cigana i istrijebljenja Židova. Čak ni protiv logora u Jajincima, Nišu i na drugim mjestima.

Nedić je za sve Srbe bio spasitelj Srbije a Draža Mihajlović heroj. Oba nepogriješivi. Tko je onda odgovoran za zločine počinjene u Srbiji? Mi Hrvati, k tome, nismo nikada prelazili srpskih granica, ali su Srbi svih boja četovali po Hrvatskoj, i poput Draže Mihajlovića vodili kao uljezi rat protiv N.D.H. isključivo na našem području i „brinuli“ se za nas. Tko ih je molio zato?

Nama nije poznat nijedan slučaj da je bilo koji srpski pravoslavni mitropolita osudio to srpsko četovanje po Hrvatskoj. Naprotiv, svi su oni klanja Hrvata, poput onoga u Foči, moralno i materijalno pomagali i smatrali „junačkim delima“. Vojvoda Petar Bačović odlikovan je čak za njega posebno od Petra II i izbjegličke vlade. Šutili prema tome nisu katolički svećenici i Pio-XII nego pravoslavni sveštenici!

Cijela ta kampanja protiv katoličkog svećenstva iz Hrvatske, koja je temelj Beogradskoga protokola, ima s vjerom malo veze. Uglavnom je to samo obrana Srba, briga za očuvanje Jugoslavije a ne za „veru“. Jedno političko pitanje u kojem će svatko pošten odmah stati na stranu potlačenoga i okupiranoga hrvatskoga naroda. Naravno je, naime, dojadilo da budemo stalno žrtvovani za srpske imperijalističke političke interese. I to bilo pod izlikom mira ili bilo čega drugoga. Srbi neka nas puste na miru i neka metu pred svojim vratima, a mi ćemo pred našima. Oni imaju toliko vlastitoga blata za očistiti, da nemaju prava ni vremena zabavljati se tuđim.

Komunističko tumačenje protokola

Zlatko Frid, negda tajnik komisije za vjerska pitanja, komentirao je ovaj sporazum u „Vjesniku u srijedu“ od 29. lipnja 1966. u članku „Sređenje odnosa s katoličkom crkvom“ ovako:

— Odnosi s vjerskim zajednicama u našoj zemlji zasnivaju se na principima slobode savjesti i vjeroispovjesti, odvojenosti crkve od države, „jednakosti“ i ravnopravnosti svih vjerskih zajednica, „jednakosti“ u pravima i dužnostima svih građana bez obzira na vjeroispovijest, slobodi osnivanja vjerskih zajednica i priznavanju svojstva pravnih lica vjerskim zajednicama.

Ovi stavovi narodne vlasti prema religiji i crkvi, „zastupani od prvih dana ustanka“, pridonijeli su, uz ostale faktore, masovnosti i „općenarodnom“ karakteru NOB. —

Mi ne ćemo ulaziti u pojedinačne neistine i laži koje sadržava ta izjava, reći ćemo samo da su to za Katoličku crkvu u Hrvatskoj bila samo papirnata prava. Jednako kao i ona u deklaraciji vlade FRJ objavljenoj u ožujku 1945 u kojoj je „sloboda vjeroispovijesti“, još jednom zajedno s ličnim slobodama, slobodom govora, štampe i udruživanja, potvrđena kao pravo građana.

Svako dijete u Jugoslaviji znade da tamo nikada nije bilo ni osobne slobode, a kamoli slobode govora, štampe i udruživanja.

Sadanja jugoslavenska vlada nastoji dokazati da su partizani i za vrijeme rata pomagali Katoličku crkvu u

„želji da srede odnose s njom...“ širokogrudno prelazeći preko kolaboracije tadašnjega rukovodstva Katoličke crkve s „okupatorima i kvislinzima“ u našoj zemlji.“ Prema Fridovim navodima pokušali su mir s partizanima prvi sklopiti slovenski svećenici, već sredinom srpnja 1945. „ali ideje tih slovenskih svećenika nisu realizirane zbog utjecaja reakcionarne grupe među katoličkim klerom u Jugoslaviji, koja je pružala otpor svakom obliku suradnje sa socijalističkom vlašću, pretpostavljajući uske i lične političke interese općim interesima crkve i vjernika.“

Mi to ovdje moramo ponoviti da slovenski interesi do 1945 godine nisu bili jednaki hrvatskim. U većini zbog jugoslavenstva slovenskih političara nisu to oni ni danas. S toga je slovenske interese potrebno uvijek dobro lučiti od hrvatskih.

Prema Fridu — Odnosi sa Svetom stolicom bili su pogoršani i u prosincu 1952 godine prekinuti zbog otvorenoga mješanja predstavnika Svete stolice u Beogradu u unutrašnje poslove naše zemlje. Prekid je bio potenciran time što je Sveta stolica imenovala zagrebačkog nadbiskupa Stepinca za kardinala. Naime Vatikan, koji je za vrijeme Pape Pija XII vodio „hladnoratovsku politiku“ orijentirao se protiv svih „miroljubivih“, nacionalno oslobodilačkih i socijalističkih pokreta, pa mu je odgovarala politika „vojujuće crkve“ koja vodi političku borbu protiv socijalističke države. —

Za sređenje odnosa sa Vatikanom, veli Frid, da se temelji „na ustavnim načelima i pozitivnim zakonima, kao bazi za prilagođivanje crkve našem socijalističkom

sistemu.“ „Sveta stolica prihvatila je stav o depolitizaciji crkve ističući da svećenici kako u zemlji tako i izvan nje, ne smiju zloupotrebljavati svoju funkciju i položaj u političke svrhe. Ona istovremeno osuđuje i ne odobrava politički terorizam ili slične kriminalne oblike nasilja, obavezujući se da će poduzeti odgovarajuće mjere kad jugoslavenska vlada ocijeni da su takva djela počinjena od katoličkih svećenika na štetu naše zemlje.“ Ovim izjavama potrebno je nadodati samo jedan komentar.

Ako se Vatikan ne ogradi od takvog i njemu sličnih „tumačenja Protokola“, ako ostane i sama sumnja, da bi to bilo mišljenje i vatikanske ugovorne strane, onda nikada u svojoj 2000-godišnjoj povijesti nije Sveta Stolica s nijednom državom na svijetu, protiv nijednog naroda sklopila sporazum ni sličnoga a kamoli istoga sadržaja.

Prvi komunistički poslanik pri Vatikanu

Odlukom Saveznoga izvršnoga vijeća od 12. rujna o. g. imenovan je za izaslanika pri Svetoj Stolici Vjekoslav Cvrlje, opunomoćeni ministar u Državnom sekretarijatu vanjskih poslova, dotadašnji sekretar za informacije Izvršnoga vijeća SR Hrvatske i predsjednik Vjerske komisije SR Hrvatske.

Prema službenoj biografiji prof. Vjekoslav Cvrlje rođen je 22. ožujka 1915 godine na Visu. Završio je

filozofski fakultet a zatim bio profesor gimnazije u Splitu i Diplomatske škole MIP-a.

Vjekoslav Cvrle bio je najprije generalni konzul u Australiji i Novom Zelandu, zatim ministar savjetnik u ambasadi SFRJ u Bonnu, generalni konzul u Milanu, opunomoćeni ministar u DSVP, te pored prijašnjih dužnosti i član Savezne komisije za vjerska pitanja. U NOB je sudjelovao od 1941 godine. Nosilac je „partizanske spomenice 1941“ i nekoliko domaćih i stranih odlikovanja.

Prema neslužbenoj biografiji „borio“ se Cvrle najprije u zatvoru u Splitu, gdje je bio član zatvorskoga komiteta komunista. On je 16. svibnja 1943 godine zamjenjen odatle za neke zarobljene Talijane u Podgori. Nakon puštanja radio je on u Agitpropu pokrajinskoga komiteta za Dalmaciju, bio suradnik lista „Slobodna Dalmacija“ i držao predavanja o kulturno prosvjetnim zadacima narodnooslobodilačkih odbora. Koje je predmete pri tom predavao vidi se najbolje po tom što je krajem 1943 godine u Livnu vodio srednje partijske kurseve, bio član Agitpropa OK za Dalmaciju i sastavio „znamenitu“ pionirsku čitanku. Njegov vrhovni šef bio je u ono doba Svetislav Stefanović, kao instruktor CK KPJ pri pokrajinskom komitetu za Dalmaciju, donekadna zamjenik Rankovića, a vjera je naravno bila samo „opijum za narod“. Prema tome nema o tom nikakove sumnja da je taj prvi izaslanik Jugoslavije dobro izgrađeni profesor komunizma. S toga ne će biti niti na odmet čuti što on misli o sporazumu s Vatikanom:

„Ovim sporazumom Vatikan je prihvatio da odnosi između RK crkve i države budu regulirani na principima utvrđenim Ustavom SFRJ kao i ostalim pravnim propisima, u prvom redu Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica, kojima se RK crkvi i ostalim vjerskim zajednicama garantira slobodno djelovanje u vjerskim i crkvenim okvirima. Ti su principi sloboda savjesti i vjeroispovijesti, odvojenost crkve od države i t. d.

Prema tome, Vatikan je kao osnov za sređivanje odnosa priznao našu postojeću socijalističku stvarnost i naše pozitivno zakonodavstvo, što podcrtava unutarpolitički značaj postignutoga sporazuma.

Vatikan je zahvaljujući dalekovidnosti i novoj progresivnoj orijentaciji pape Ivana XXIII i Pavla VI u odnosu na suvremeni svijet pošao od procesa osuvremenjivanja i prilagođavanja Crkve datom društvu te je realno ocijenio položaj, interes i ulogu Crkve u našoj zemlji koja je i **DOSADA IMALA UVJETE ZA SVOJ RAD USLIJED KONSTRUKTIVNE POLITIKE NAŠIH VLASTI PREMA VJERSKIM ZAJEDNICAMA.**

U dokumentu potpisanom 25. lipnja o. g., s naše strane se Sv. Stolica priznaje jurisdikcija nad Katoličkom crkvom u SFRJ u spiritualnim pitanjima i crkveno vjerskim poslovima, ukoliko nisu u koliziji s našim unutrašnjim poretком.

Od posebnog je značaja principijelan stav Sv. Stolice da se djelatnost katoličkih svećenika mora kretati

samo u crkveno-vjerskim okvirima i da svećenici ne smiju zloupotrebljavati svoju funkciju u političke svrhe.

Normalizacija odnosa s Katoličkom crkvom će PRI-
DONIJETI JAČANJU ONIH SNAGA U KATO-
LIČKOJ CRKVI KOJE SU SPREMNE NA SURAD-
NJU S PREDSTAVNICIMA VLASTI“.

„Odnosi koji se između Vatikana i SFRJ ponovno uspostavljaju na osnovu ovog nedavno postignutog sporazuma, a koji su bili prekinuti 1952. g., podcrtavaju nam međunarodni značaj ovog događaja i još su jedan uvjerljiv dokaz efikasnosti i pravilnosti naše politike koegzistencije, mira i svestrane međunarodne suradnje, bez obzira na ideološke i druge razlike“.

Tako to piše u br. 75 „Novine Danica“ od 30. lipnja 1966. koju u Zagrebu izdaje „Društvo katoličkih svećenika SR Hrvatske“.

Komentar je i ovome nepotreban.

Iseljeni komunisti brane Protokol

Na Beogradski sporazum osvrnula se je gotovo cijela slobodna hrvatska štampa više ili manje kritički a u njegovu bezuslovnu obranu digli su glas i u inozemstvu samo komunisti. Jugoslavensko-kanadski tjednik „Jedinstvo“ prenio je iz „Narodnoga Glasnika“ u broju 37 (1966) komentar u kojem se među inim veli ovo:

„Kad je bio objavljen Protokol sporazuma između Vatikana, što će reći Pape Pavla VI, i vlade Socija

lističke Federativne Republike Jugoslavije, mi smo ukazali kako su ustaše, i njihove prirepine, krnjevićevci, tu vijest primili kao gorku pilulu, koju su teško gutali.

Gundjali su lijevo i desno, prigovarali Protokolu s lijeva i desna, i to je išlo kako se u američkom narječju kaže „slow burn“, što znači prigušeni gnjev i bijes.

Ustaše i krnjevićevci su prigušavali svoj bijes manjim prigovorima Protokolu dok su mogli, nu konačno je došlo do toga da se više nisu mogli suzdržavati, izgubili su ravnotežu, i eksplodirali s poklikom:

„Baš nas papa izdade!“

U „Hrvatskom Glasu“, koji je postao glavni svjetski organ krnjevićevaca u broj od 27. augusta, pojavio se članak pod naslovom „Zaprepašćenje i sablazan“, u kojem se daje pravi odušak kako ustaše i krnjevićevci osjećaju i kako gledaju Protokol.

U tom članku se ide tako daleko da se kaže da su zamijenili svoje uobičajene pozdrave kao: „dobro jutro“, „hvaljen Isus“, itd., sa „Baš nas papa izdade!“

Dakle papa je njih — ustaše i krnjevićevce — izdao!

„Papa bi mogao „izdati“ fašističke zločince samo onda ako bi on sam bio član njihovog zločinačkog društva, a to Papa „Paul“ VI i Papa Ivan XXIII nisu bili, prema tome on nije mogao „izdati“ fašističke zločince.

Kada se ustaše i krnjevićevci sada uzajamno pozdravljaju sa „Baš nas Papa izdade“, namjesto njihovih

uobičajenih pozdrava kao „Bog i Hrvati“, „Vjera u Boga i seljačka sloga“, itd., s time oni žele stvar prikasti kao da je sam Papa Pavle VI bio u njihovom fašističkom društvu.

U istom članku se veli:

„Hrvatsko svećenstvo (to se odnosi na čisto ustaške svećenike i fratre, kojih na žalost ima, napomena ur. N. G.) se osjeća utučeno...“

Dalje se veli ovo:

„Učinak protokola Casaroli-Morača medju hrvatskim narodom je takav, da se može s punim pravom govoriti o sablazni...“ (naglasak u originalu).

„Ovo se veli na više mjesta, kao u samom početku gdje se kaže da je Protokol „izazvao pravo zaprepašćenje i veliku sablazan“, razumije se medju ustašama i krnjevićevcima.“

„S ovakvim izjavama ustaše i krnjevićevci oštećuju svoje vlastite pozicije, nu oni su toliko sablazni da momentalno ne mogu vidjeti da kad si režu svoje vlastite noseve s time neće nauditi onima protiv kojih se deru i reže, nego samo sebi.“

Ovo je ujedno dokaz da ustaše nisu iskreni rimokatolici, da ne ispovijedaju, rimokatoličku vjeru iskreno, nego ju oskrvrnjavaju u zločinačke fašističke svrhe, baš kao što su srpski fašisti — četnici — radili prema Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi i vjeri.

Nije čudo da su fašisti okrstili Papu Ivana XXIII komunistom, još malo pa će tako žigosati i Papu Pavla VI, jer za njih je sve komunističko što nije fašističko.

Ustaše i krnjevićevci svojim izjavama sada sami kažu da između njih i Pape Pavla VI postoji duboki jaz — a jaz mora biti jako dubok kada krste Papu Pavla VI izdajstvom.“

Pomutnja koju je Protokol izazvao je takova da uvjereni ateisti (bezbošci) za koje je vjera inače „opijum“ brane Crkvu, Papu i Protokol od opravdanih kritika vjernika. Nesumnjivo je s toga da on više koristi srpskim komunistima i Jugoslaviji nego katolicizmu. Iz toga se komentare vide namjere zašto su ga jugoslavenski komunisti sklopili i u koje ga svrhe kane izrabiti. Da oni unatoč njega ne će ni za jotu promjeniti svoj antiklerikalni stav i ateistički program jasno je svakom tko pozna prošlost tih komunista. *Za njih je to u prvom redu bio politički ugovor a ne nikakav surogat za konkordat.* Njegov uzor je znamenita talijanska „apertura a sinistra“ prećutni mir sklopljen u Italiji između komunističkih i ljevičarskih stranaka s jedne i Vatikana s druge strane. Jugoslavija međutim nije Italija u kojoj su komunisti bili prisiljeni sklopiti taj prividni mir s Crkvom da bi se pomoću njega ev. na parlamentarni način domogli vlasti. *Jugoslavenskim komunistima nije taj ugovor trebao da dođu na vlast, nego da im i Crkva potvrdi njihovu legalnost i ispravnost njihove revolucije.* Politika koja vrijedi za gotovo 100 postotno katoličku Italiju, nepodesna je i kriva za državu kojom isključivo vladaju ateisti i pravoslavlje. U kojoj su katolici „manjina“ i građani drugoga reda. U kojoj u šest republika, živi 5 raznih naroda, od kojih bi većina katolika, radije danas nego sutra napustila tu prisilnu zajednicu, zvanu Jugoslavija.

Izjava Saveza Hrvatskih Svećenika Sjedinjenih Američkih Država i Kanade

Na protokol smatrali su potrebnim posebno se osvrnuti i hrvatski emigrantski i iseljenički svećenici u Sjevernoj Americi. Njihova izjava glasi:

— Objava Protokola o početku sređivanja vjersko crkvenih odnosa između Sv. Stolice i S.F.R. Jugoslavije, koji je potpisan 25. lipnja 1966. u Beogradu „izazvala“ je po čitavom svijetu mnoštvo različitih komentara, a mnoge je Hrvate iznenadio i zabrinuo. Hrvatski svećenici, koji su učlanjeni u „Savez Hrvatskih Svećenika U.S.A. i Kanade“, na svom godišnjem sastanku održanom u Chicagu, Illinois, 19. listopada 1966. zaključili su, da se oduže svojoj savjesti, pa da radi obavještenja i umirenja hrvatske javnosti u slobodnom svijetu dadu slijedeću izjavu:

1. *Prije svega želimo istaknuti našu nepokoleblivu vjernost i odanost Katoličkoj Crkvi, kojoj je na čelu Isusov zamjenik i Petrov nasljednik Sv. Otac papa Pavao VI.*

2. *Mi nadalje ističemo, da Sv. Stolica ima puno pravo tražiti puteve i načine, kako bi omogućila što potpuniju slobodu vjere u svim vremenima i pod svim vrstama ljudskih vlada. Ne dovodimo u pitanje načelno pravo naše vrhovne uprave, da pregovara o probitcima vjere ni s komunističkim vladama i shvaćamo da se naša Crkva u tom poslu susreće s neobično velikim poteškoćama.*

3. Mi se slažemo s poznatim načelima naše Crkve o odnosu svećenika prema političkim akcijama kao i o političkom terorizmu i sličnim vrstama nasilja, ali s indignacijom odbijamo one lažne interpretacije, koje su bilo u Jugoslaviji bilo u slobodnom svijetu pokušale insinuirati kao da su hrvatski svećenici postali nekakvi potencijalni zločinci, na koje bi trebalo posebno primjeniti ovaj zakon.

4. Sveta Stolica nije hrvatskim svećenicima zabranila moralnu vrlinu hrvatskoga rodoljublja, jer rodoljublje nije drugo nego temeljni zakon kršćanske ljubavi prema bližnjemu, primjenjen na naš hrvatski narod, koji je za nas najbliži od svih bližnjih. Dosljedno tome, mi ćemo se i nadalje voditi u svom rodoljublju, koje je dio našega pastoralnoga rada, onim načelima, koja je definirao naš neumrlji kardinal Stepinac u svom obranbenom govoru godine 1946. i u svojoj oporuci prije smrti godine 1960.

5. U vezi s time izjavljujemo, da uvijek smatramo istinom ono, što je naš neumrlji kardinal Stepinac u spomenutom govoru naglasio, rekavši da hrvatski narod kao i svaki drugi narod ima pravo i po naravnom i Božjem zakonu i po načelima Atlanske Povelje i po mnogim izjavama Sv. Stolice da traži svoju slobodu. Radi toga mi hrvatski svećenici, koji živimo u slobodnom svijetu, ovdje izjavljujemo, da se istovjetujemo sa zakonitim težnjama hrvatskoga naroda u njegovoj borbi za svoju slobodu i za svoju državnu samostalnost.

6. Iako u prvi mah izgleda, da je Protokol donio veću diplomatsku korist jednomu protuvjerskom i protu-

hrvatskom režimu, ipak s druge strane omogućio je našoj vrhovnoj upravi izravni dijalog i veću mogućnost da zaštiti slobodu vjere. Treba imati na umu, da će svako jačanje vjere donijeti samo sobom čitav niz i drugih dobara za pojedince pa i za hrvatski narod. Osim toga, ovaj je ugovor embrionalne prirode, pa treba vidjeti, kakav će biti njegov daljnji razvoj. Nadalje potrebno je pričekati, da se vidi, kako će biti njegovo primjenjivanje u praksi. Te činjenice i okolnosti same sobom savjetuju izbjegavanje prevelikog uzbuđivanja, a one preporučuju i razboritu suradnju s našom vrhovnom crkvenom upravom, da se izbjegnu štete i za pojedine duše i sav hrvatski narod, kako bi se ove činjenice što više okrenule i na našu vjersku, a i na našu opravdanu hrvatsku narodnu korist.

7. U tom smislu, hrvatski su svećenici s istog godišnjeg sastanka u Chicagu poslali i jedno posebno pismo Sv. Ocu Pavlu VI.

Mudrome dosta!

Nama nije poznat sadržaj pisma koje su hrvatski svećenici iz Sjeverne Amerike uputili Sv. Ocu. Sigurno je ali da ga mi možemo potpisati jednako kao i prednju izjavu. Za ispravnost toga stanovišta jamče nam imena potpisnika, te njihov duhovni, osobni i politički integritet. *Ono što smo mi napisali laički i otvoreno formulirali su ti svećenici diplomatski. Jezikom koji je običajan u njihovom općenju s vrhovnim poglavarima i Sv. Ocem.*

Usporedimo to s ovim:

— U povodu „Dana Republike“ Glavni odbor Društva „katoličkih svećenika Hrvatske“ uputio je predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu čestitku slijedećega sadržaja:

»Svećanostima dana republike, *„najradosnijega praznika naših naroda“*, pridružuju se i članovi Društva katoličkih svećenika u SR Hrvatskoj.

Izražavamo i ovom prigodom, gospodine predsjedniče, usrdne čestitke vama, koji ste *„herojski“* predvodili naše narode kroz teške ratne patnje do konačne *„pobjede“*.

U vašim neumornim poslijeratnim nastojanjima za progres i slobodu, za *„bratstvo i jedinstvo“*, za mir u svijetu, sudjelovati će i nadalje članovi našega društva, *„pridonašajući svoj udio za tako „velike i plemenite ciljeve“ za koje ste vi posvetili čitav svoj život.“* —

(„Novine Danica“ br. 80 od 30. studenoga 1966.)

I to unatoč tomu što prema Protokolu — „djelatnost katoličkih svećenika, u vršenju njihovih svećeničkih dužnosti treba da se odvija u vjerskim i crkvenim okvirima i da shodno tome oni ne mogu da zloupotrebe svoje vjerske i crkvene funkcije u svrhe, koje bi stvarno imale politički karakter“.

Tko i šta može ovakova dva protivurječna stanovišta spojiti? Prvo zasnovano na istini i poštenju a drugo na utaji prošlosti i oportunizmu. Izgovor s kojim se ovakova nedjela opravdavaju je „mora se!“ Ako se „mora“ onda navodne „slobode“ i zajamčenih prava nema. A ako se usprkos toga „mora“ onda je moguće i drugačije „morati“, da se ne sablazni pastva.

Zaključna riječ

Jugoslavija, sa svojih pet „državnih“ naroda, 10 narodnih manjina, jednom nacionalno „neopredijeljenom“ grupom od milijun ljudi, te s cigli 317.000 „Jugoslavena“ (1.7 0/0!) je danas jedina prava multinacionalna država u Evropi.

Usprkos stalnim patetičnim deklamacijama komunističkih vlastodržaca, kroz 20 godina, o svim „riješenim“ nacionalnim pitanjima morao je u najnovije vrijeme Beograd priznati, da ona ne samo nisu riješena, nego da se što više zaoštravaju. Ta kronična nedaća pretvorila se je u akutnu upalu koja sada ugrožava i sam opstanak države. U njoj Srbi, ugrabivši prevlast u komunističkoj partiji, vrše bezobzirnu hegemoniju nad ostalim narodima, posebno onim najjačim i najvažnijim, hrvatskim. Sličan predominantan položaj imaju u Sovjetskom savezu Rusi, ali im Srbi ni brojem, ni kulturom, ni geopolitičkim položajem, ni gospodarskom premoći nisu ni nalik, pogotove ne uspoređeni s Hrvatima u Titovoj Jugoslaviji. Od tri nekadanja stupa velikosrpske hegemonije u Jugoslaviji jedan je potpunoma otpao — dinastija, drugi znatno oslabljen — srpska Crkva, upregnuta u komunistička kola i pretvorena time u trećerazredni faktor — dok je treći — srpski generalitet — na vlasti znatno pojačan nepreglednim brojem visokih funkcionera SKJ, političke policije UDBe, skoro isključivo Srba. Kod toga puno ne mijenja na stvari što „šef“ države Tito nije Srbin. Ni Staljin nije bio Rus, nego

Gruzin, pa je ipak savršeno služio ruskoj hegemoniji nad ostalim narodima SSSRa, pa i nad vlastitim georgijskim.

„Rankovićeva afera“ i potpis „Protokola“ Beograd-Vatikan padaju nekako u isto vrijeme. Ta afera pokazalo je upravo komunističkim „otkrićima“ i „priznanjima“ da je Jugoslavijom u stvari vladala samo tajna policija pod zapovjedništvom Rankovića, koji je bio neposredno podređen Titi. Da je tzv. ustav Jugoslavije nevažna krpa papira i da je odlučna bila samo volja Rankovića i UDBe. Ono što Vatikanu možda godinama nije bilo jasno, da su Hrvati i drugi narodi bili ne samo u kraljevskoj Jugoslaviji progonjeni i ugnjetavani, nego još daleko više u komunističkoj, moralo bi danas biti svima kao bijeli dan.

Ta velikosrpska hegemonija očitovala se je nad Hrvatima, i u Hrvatskoj, u nečuvenoj gospodarskoj pljački, korumpiranoj upravi, diskriminacijom u vojsci, upravi, policiji i privredi, te posebno u zaposjedanju tzv. ključnih položaja. Hrvatski gradovi pa i izvjesni hrvatski krajevi preplavljeni su Srbima. U čitav niz hrvatskih katoličkih župa onemogućen je povratak hrvatskom stanovništvu, gdje je, uostalom od partizana bilo i nemilosrdno decimirano (Zrinj, Udbina, Boričevac, Priboj, Španovica i sl. u tzv. „republici“ Hrvatskoj; Bosansko Grahovo u Bosni), a po koji „nelegalni“ hrvatski povratnik bio je i mučki ubijen. Krivac, dokako, nije „pronađen“ kao ni u drugim tisućama umorstva Hrvata nakon rata i po „oslobođenju.“

— O ekonomskoj pljački hrvatskih pokrajina, o ogromnom zapostavljanju pri podjeli državnih investi-

cija (u „socijalističkoj“ Jugoslaviji sve je uostalom državno!) o krvavoj pljački hrvatske privrede pomoću državnoga proračuna, dale bi se napisati čitave knjige. Jugokomunistička vrela nastoje te činjenice doduše prikriti no ta je politička krađa tako očita da ju nije moguće utajiti. Beograd raste kao iz vode, u njemu se dižu nova predgrađa i brojne monumentalne zgrade. Zagreb se zapušta od „savezne vlade“ i pomalo je pretvara u „provinciju“ iako je još prije 40 godina bio veći od njega. Formula za izgradnju Beograda i unapređenje Srbije na štetu ostalih „republika“ je jednostavna: Beograd je „prestonica, opšte jugoslavenski“, „naš“ pa ga zato moraju svi podizati. Zagreb je tek hrvatski „republički“ centar, pa se mora sam za sebe brinuti.

Sve „srpsko“ je ujedno i „opšte“: srpska povijest, srpska „kultura“, srpski jezik, srpski interesi, dok su hrvatska nacionalna dobra samo „partikularistička“ ukoliko nisu već „separatistička“ i „protudržavna“. Beogradski žargon — usprkos ravnopravnosti hrvatskoga i srpskoga jezika — postao je obvezatnim jezikom vojske, savezne državne uprave, ministarstva vanjskih poslova i međunarodnih ugovora. Unatoč žilavom otporu hrvatskih jezikoslovaca novi je „zajednički jezik“ i pravopis uglavnom srpskoga obilježja. Na zagrebačkoj radiostanici kažnjavaju se čak novčanim kaznama oni govornici koji se usude upotrebiti hrvatske umjesto nametnutih srpskih izraza. U nekad zemljama najljepšeg hrvatskoga jezika, Bosni i Hercegovini, nasilno se uvodi iznakaženi dijalekt „prestonice“. Hrvatska se povijest prešućuje i krivotvori. Mjerilo za hrvatske velikane nije što su uči-

nili za svoj narod, nego kako su se ponašali prema Srbima. Velik je samo onaj koji je zaštićivao Srbe. Starčević i Jelačić su pigmejci, ako ne i destruktivni tipovi, čija je imena najbolje zaboraviti, a spomenike ukloniti.

Pod pritiskom stvarnosti Tito je od zasjedanja AVNOJa u Jajcu kroz sve dosadanje jugoslavenske ustave priznao postojanje više državnih naroda u Jugoslaviji ne namećući im nepostojeći „jugoslavenski narod“. Pojedine republike imale su negda čak ustavom zajamčeno pravo da istupe iz državnoga saveza, Jugoslavije, kad to same odluče. Kada se je to vlastodršcima u Beogradu svidjelo, taj je ustavni paragraf naprosto brisan. Jednako tako mogu preko noći biti brisani i postojeći „državni“ narodi i potezom pera biti svi naprosto proglašeni „jugoslavenskom nacijom“, dakako s bitno srpskim značajem, kulturom i idealima. Sve se jače čuju glasovi o unificiranju ne samo jezika i pravopisa nego i svih postojećih naroda u jedan jedini „jugoslavenski“. Time se komunisti vraćaju na staru velikosrpsku formulu kralja Aleksandra da bi Hrvate pretvorili nakon 1300 godina opstanka u „jugoslavensko pleme“ (naziv koji nas podsjeća na Ghanu ili Kongo) i za stvaranje te „jugoslavenske nacije“ traže saveznika izvana i pokušavaju dobiti ga u — Vatikanu!

Put takvom nasilnom narodnom „jedinstvu“ jest čarobna formula i šuplja fraza o „bratstvu i jedinstvu“ svih naroda koja se je pretvorila u osnovni zakon za čuvanje države. Po tom zakonu kažnjavani su dosada, što je karakteristično za njega, samo Hrvati i pripadnici drugih naroda, ali nikada, ili skoro nikada Srbi. Uistinu

je taj osnovni zakon instrumenat srpske hegemonije a „najviša tekovina narodnooslobodilačke borbe“ krilatica o „bratstvu i jedinstvu“ gola laž. Zakonom je naime ustanovljeno da su Srbi u Hrvatskoj jednako „državni narod“ kao i Hrvati. Ali zato nisu Hrvati istotako „državni narod“ u Srbiji kao i Srbi, što više ni u Bosni i Hercegovini. U „narodnoj republici“ Hrvatskoj nije dosada izglasan ni jedan zakon, koji nije unaprijed odobrio „Srpski klub“. To društvo, posve privatnoga značaja, stoji iznad „Sabora“ republike Hrvatske! To sve valjda zato, da se sačuva „bratstvo i jedinstvo“ naših „naroda“! Za to isto „bratstvo i jedinstvo“ pomoreno je u miru 300.000 Hrvata u povorkama smrti i logorima za likvidaciju, bez suda i istrage, po „crnim listama“ i bez njih. Vojnika, običnih građana, muškaraca i žena, staraca i djevojaka pa čak i djece u kolijevci. U punom miru izvršena je za navodnu kolektivnu krivnju kolektivna osveta Velikosrba nad hrvatskim narodom. I danas toliko godina nakon rata hrvatska djeca u pučkim školama uče koliko je „nevinih Srba“ pobijeno, dok se hrvatske žrtve uopće ne spominju. Zločini počinjeni nad Hrvatima za sadanju Jugoslaviju nisu zločinstva. Naprotiv sudeći po najpoznatijim i najvećim zločincima najbolje preporuke za vodeće položaje, odlikovanja i „narodno herojstvo.“

Predaleko bi nas odvelo da bi u pojedinostima slijedili put te režimske komunističke „znanstvene“ argumentacije. Uz monstruozni, ali dijelom istiniti slučaj iz reda izbačenoga franjevca Vjekoslava Filipovića-Majstorovića, niže se čitav niz laži i podvala o raznim sve-

ćenicima, gvardijanu Topiću, župniku Periću i tolikim drugima sve do „kolaboracioniste zločinca“ Stepinca, suđena na 16. godina robije. Pored opće poznatih „zločina“ za koje je on optužen pred cijelim svijetom postojali su i posebni za unutrašnju „potrošnju“. *Prema Radio Beogradu klao je nadbiskup Stepinac svojom rukom srpsku djecu. Zločin, uostalom koji su prema pisanju izvjesnih partizanskih brošura za vrijeme rata „počinile“ i neke katoličke sestre!* A da je Stepinac prihvatio ponuđenu mu suradnju s režimom, što se je protivilo njegovoj savjesti, ostao bi bio „čist“ i nitko nikada ne bi govorio o njegovim „zločinima“.

Mi se ne možemo oteti dojmu da je Titova propaganda o terorizmu katoličkoga svećenstva bila uspješna. Prestale su titovske tužbe protiv Vatikana ali i vatikanske protiv Tita. To je bila i svrha tih komunističkih napadaja!

Svojom šutnjom o kardinalu Stepincu, svojim opetovanim prešućivanjem hrvatskoga imena i naroda Vatikan se sve više distancira od svega onoga što je Tito proglasio „zločinačkim“. Sve češće se u Vatikanu čuje riječ „jugoslavenska nacija“. Sve više katolička svjetska štampa počinje „blagohotno“ izvještavati o stanju u komunističkoj Jugoslaviji, koja će valjda doskora postati mali rajem vjerske slobode. (da li je i to moguće bez „Protokola“ i vatikanskih sugestija?) O nanesenim nepravdama ni riječi. Benevolentna šutnja za benevolentnu šutnju. To koristi samo Titi. Njegovom se režimu podiže vanjsko politički ugled. Osiguravaju se američki i drugi međunarodni zajmovi, koji su počeli sve više presušivati. K tome

se i duhovno lomi opozicija hrvatskoga naroda protiv tiranskoga komunističkoga režima. *Male i neznatne, dijelom čak i sumnjive koristi za Vatikan, velike su za Tita.*

G r a v a m i n a

Ozbiljnost situacije sili nas da na kraju saberemo i konkretiziramo naše „stavove“ prema „Protokolu“ povodom kojega su i nastali.

Prije svega naglasujemo, da, uza sve objektivno učinjene pogriješke pojedinih predstavnika Vatikana, ne sumnjamo u dobru volju i iskrene nakane, kojima je Sveta Stolica vođena prema Hrvatima. Nitko pametan i pošten od Hrvata ne nijeće joj pravo, da ona diplomatskim pregovorima i potpisima ugovora pa i sa totalitarnim režimima, nastoji olakšati i osigurati djelovanje Katoličke crkve na području bilo koje države. (Izjava hrv. intelektualaca od 30. XI. 1966. u obranu hrv. svećenstva i hrvatskih narodnih interesa.)

U politici nije nitko nepogrješiv kao što je to Papa u pitanjima katoličke vjere i morala. Mi neidemo zatim da se oslabe stoljetne veze Crkve s hrvatskim narodom. Naša namjera nije nastalo stanje pogoršati nego upozorenjem na njega kao sakrivenu ranu to stanje popraviti. S toga mislimo da smo u pravu javno kazati, što nas u postupcima Vatikana boli, smeta i povređuje. To tim više što su po zaključcima II. Vatikanskoga koncila i lajici postali punoljetni, s pravom mišljenja i glasa u Crkvi, ne više samo kao objekti nego i subjekti. Dakle

s pravom da javno iznesu sva svoja gravamina na znanje i uvaženje. Negda dok je Hrvatska bila slobodna iznosili su njezini „stališi i redovi“ ta „gravamina“ na najvišem mjestu. Ne zato da ruše, nego da popravljaju i liječe, jednako kao što to ovdje činimo i mi.

1) Namjesto sistema „blagohotne šutnje“ trebao bi se Vatikan odlučiti da do temelja prouči i prema potrebi objavi sve dokumente o djelovanju Katoličke crkve u Hrvatskoj za vrijeme drugoga svjetskoga rata, i poslije njega. Time bi on spriječio sve nedostojne ucjene od strane Titova režima. Optuženi i oklevetani svećenici postali bi tužiteljima, a tužitelji krivci i klevetnici. To je amanet koji nam je ostavio malo pred pad Hrvatske Države nadbiskup Stepinac u svojoj propovijedi hrvatskim sveučilištarcima 18. III. 1945.:

„Doći će vrijeme, kad će sve doći na vidjelo, i kad će se sve klevete i laži raskrinkati, i kad će objektivna povijest pokazati, da predstavnici Katoličke crkve u Hrvatskoj nisu ni za čas izdali svoga zvanja, a da su eventualne pogreške kojega svećenika sitnica prema onome, što se zbilo na drugoj strani, kojoj možda neupućena svjetska javnost plješće.“

Što vrijedi za katoličko svećenstvo u Hrvatskoj, vrijedi i za cijeli hrvatski narod. I on je jednako strahovito nepravедno oklevetan.

2) Potrebno je rehabilitirati kardinala-mučenika Alojzija Stepinca. Ne samo njega nego i sve ostale nepravедno oklevetane svećenike. K tome i tražiti kažnjavanje njegovih sudaca, jednako kao i sudaca i ubojica svih

ostalih svećenika. Nejunačka šutnja o tomu ne vodi ni-
čemu. Kad se prekinuti međunarodni odnosi ponovno
uspostavljaju običaj je da se prijašnje smetnje i uzroci
raskida odstrane. Šepinac je za hrvatski narod u domo-
vini svetac i mučenik, ali za režim zločinac, krivac za
sve nedaće Crkve u Hrvatskoj, i prekid odnosa Tita s
Vatikanom. Njegovom rehabilitacijom od onih koji su
ga nepravedno osudili i skrivili njegovu preranu smrt,
kako to on sam u svom pismu na osječki sud malo pred
svoju smrt piše, bila bi uklonjena konfuzija stvorena
beogradskim „Protokolom“ i nesumnjivo utvrđene po-
zicije Katoličke crkve prema konzekventnim i nepro-
mjenljivim deklariranim „stavovima“ beogradske vlade.

3) Hrvatski narod u Vatikanu, barem zadnjih godina,
ne uživa sva prava i svo poštovanje poput ostalih, po-
seбно katoličkih naroda. Naše se narodno ime prešu-
ćuje kao da je nečasno. A ako ga Sv. Otac u audijenciji
hrvatskim hodočasnicima i spomene, kako to tvrde neki
prisutnici, onda „Osservatore Romano“ službeno glasilo
Vatikana smatra potrebnim da ga prešuti i spomene sa-
mo „jugoslavensku naciju“. Hrvatski svećenički zavod
u Rimu ne nosi ponosno hrvatsko ime već neko zasta-
rjelo, nama tuđe ime, ilirsko. Sa hrvatske ispovjedaonice
u bazilici sv. Petra, nema tomu davno uklonjeno je hr-
vatsko ime, koje je nekomu smetalo, a ostavljeno bezna-
čajno ilirsko, koje istoj gospodi nije smetalo.

Gornje činjenice ma kako se one nastojale tumačiti
političkim oportunitetom ili neoportunitetom, ostaju
uvijek nezgodne, neumjesne, po nas Hrvate bolne i ne-
pravedne. Ako je uzrok tom držanju činjenica da mi

Hrvati danas nemamo svoje države onda moramo spomenuti paralelan slučaj Slovaka koji isto tako nemaju svoje države. Prigodom otvaranja novog slovačkog zavoda u Rimu (ne možda češko-slovačkog ili sarmatskog-) čini sv. Otac prekrasnu gestu prema „slovačkoj naciji“: u audijenciji 15. 9. 1964. On pred svim hodočasniciima, koje zove njihovim slovačkim imenom, blagosliva i ljubi slovačku zastavu bez obzira na to, što će reći crveni Prag.

I mi Hrvati imamo bez obzira na sve političke paralele i razloge prirodno od Boga dano pravo, da postojimo kao nacija i narod, i da budemo svuda nazivani svojim zakonitim hrvatskim imenom. Svoje se individualnosti i nacionalnoga imena ne ćemo nikada i za ničiju volju odreći! Mi s toga očekujemo da će u budućnosti takove hotimične ili nehوتيčne nepravde prestati i da se više ne će ponoviti.

4) U domovini i emigraciji bolno je odjeknula biskupska poslanica, biskupa nehrvata, Msgr. Alfreda Pichlera, njegovim vjernicima, po narodnosti gotovo isključivo Hrvatima. Ispred svojih vjernika molio je on od pravoslavnih Srba oprostjenje za zlodjela koja su nad njima počinili katolici, Hrvati. Lijepo, kršćanski i ponešto politički. Ali taj biskup nije spomenuo gorja zlodjela koja su nad katolicima, Hrvatima počinili pravoslavni, Srbi, i onda ih jednako ispred vjernika, počiniteljima oprostio. Oko u oko sa službenom režimskom težom, i svemoćnim Srbima na vladi, taj biskup te hrabrosti imao nije, nego se je „diplomatski“ sakrio iza riječi „ako“ i „možda“. Tako je

njegova izjava dobila karakter optužnice protiv vlastitih vjernika i reakcija svećenstva i vjernika bila je jednostušna osuda te poslanice. Skoro bez iznimke, plebiscitarno, kler je odbio da tu poslanicu pročita ili iz nje ispustio onu samooptužbu. Poslanicu su ali svojoj pastvi čitali neki pravoslavni sveštenici kao dokaz isključive krivnje katolika, Hrvata. A komunistička je tajna policija UDBa pozivala na red sve one katoličke svećenike koji je nisu pročitali. Naravno ne u interesu Katoličke crkve nego u interesu komunističkoga režima i Srba.

Pred „sudom“ Centralnoga komiteta komunističke partije Jugoslavije izjavio je kardinal Stepinac:

„Hrvatski se je narod plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku Državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskoga Naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji“.

Tko može zaniijekati istinitost te rečenice? Nama Hrvatima trebaju takvi biskupi i crkveni poglavari jednako u domovini kao i emigraciji. Crkveni se poglavari postavljaju za vjernike, Hrvate, a ne za Tita i njegov režim. Nažalost nama se ali čini da se je u Vatikan počela uvlačiti praksa, da hrvatsko rodoljublje nije preporuka za naše svećenike, nego zapreka za njihovo imenovanje našim poglavarima. U današnjim prilikama jedan Stepinac, koji bi „bio ništarija, da nije osjetio bilo Hrvatskoga naroda“, nikada ne bi postao biskupom. A ipak je postao ponosom i Crkve i hrvatskoga naroda.

Međunarodna Katolička crkva ne može se identificirati s nijednim, pa makar i katoličkim narodom. Ali ona istotako ne smije doći u opreku s pravednim,

vitalnim interesima nijednoga, sporedno imao on svoju državu ili ne. Mi od Vatikana — jer nismo fan-taste — ne tražimo političku pomoć. Ali još manje očekujemo njegovu odmoć. Hrvati imaju svoja prava i kao ljudi i kao vjernici i ta prava treba poštivati.

5) Čuju se glasine, da se je Vatikan „Protokolom“ naprosto obvezao da će ruku o ruku raditi s titovskim vlastima na suzbijanju hrvatskoga „separatizma“ i „partikularizma“. Da će ozbiljno sprovesti „preodgoj“ klera u domovini u jugoslavenskom smislu, posebno onoga mlađega. Te glasine nisu ni tako neosnovane, „Novine Danica“ br. od 30 studenoga 1966, koje izlaze u Zagrebu, pišu o tom ovo:

„Oko tri tisuće sjemeništara, okupljenih u 34 vjerska školska zavoda u SR Hrvatskoj priprema ju i ove godine svečane akademije u povodu Dana Republike.

Kako je već postala tradicija, i ove godine nastavnička vijeća škola za spremanje svećenika zajedno sa sjemeništarcima uvježbavaju programe (zborne pjesme i recitacije) i organiziraju pisanje nagradnih tema, „iz kojih“ će poseban žiri sastavljen od predstavnika nadležnih prosvjetnih općinskih organa vlasti i profesora vjerskih škola izabrati najbolje napisane radnje i dodijeliti im prigodne nagrade.

I ove godine će u svečano ukrašenim dvorana škola za spremanje svećenika u Zagrebu, Djakovu, Rijeci, Zadru, Splitu, Makarskoj, Dubrovniku, Osijeku, Križevcima i drugdje odjekivati poklici Repub-

lici, evocirati će se uspomene na slavne i junačke dane narodnooslobodilačke borbe, sumirati brojni rezultati napretka naše domovine“.

Mi se samo pitamo hoće li sjemeništarci pisati radnje o progonima Crkve i kakove će „uspjehe“ morati izmisliti ??? U emigraciji imao bi Protokol „zavesti red.“ Za pašošare se tvrdi čak da su bolji vjernici od nas. To može čak biti i istina. Ali zar Crkva mora napustiti nekoga, koji je nju počeo zapuštati? Ili treba upravo protivno činiti? Slobodno je pitati, da li je i Crkva posvetila emigrantima dovoljno brige i ljubavi? Porazna je činjenica da je trebalo više od 20 godina, da Vatikan imenuje duhovnoga poglavara cijele hrvatske emigracije, točnije svih „iseljenika“. I dobrovoljnih i prisilnih i privremenih! Njegov predčasnik obavljao je tu službu bez pravoga dekreta o imenovanju i formalno ograničen na jednu zemlju.

U oči potpisivanja „Protokola“ maknut je on i odjednom su prestale sve političke poteškoće. Emigracija je prešućena i zanemarena a sva je prednost dana pašošarima s Titovim putnicama,, iako ovi kako po svemu izgleda ne će dugo raditi u inozemstvu. Gospodarske će ih prilike prisiliti na povratak i što onda?

6) Naš je utisak da je duhovna pastva emigracije usko povezana s onom iz domovine. Na redovitoj godišnjoj skupštini „Matrice Iseljenika“, glavnoga organa za širenje jugo-komunističkog utjecaja na hrvatsku emigraciju, vidimo uz Titovog izaslanika u Vatikanu „druga“ Cvrlju i pomoćnog biskupa dr. Josipa Lacha. Jeli to

slučajni i posjet iz „pristojnosti“ ili pokušaj neke koordinacije rada? Kakovu eventualnu vlast ima Msgr. Lach u emigraciji?

Takovih i mnogih sličnih upitnika ima više. Nije s toga nikakvo čudo da „Hrvatska Država“ govori „o sablazni i razočaranju među svim Hrvatima, svećenicima i laicima“. Beogradski dokumenat „ignorirao je ne samo mišljenje hrvatskih i „slovenskih“ biskupa nego također i raspoloženje hrvatskoga i slovenskoga naroda... „Jednako oštro piše i kanadski „Hrvatski Glas“ i veli da hrvatski narod, „koji je kroz stoljeća vršio nezahvalnu ulogu antemurale Christianitatis, ne može pristati da postane sitnišem za potkusurivanje u bilo kojim međunarodnim transakcijama“. Samo svjetska štampa, koja nema zadaće voditi brigu o interesima hrvatskoga naroda piše o „Protokolu“ dosta pozitivno. Ali ni ona ne taji svoje rezerve, kao ni misao, da je Beograd s njim htio u prvom redu pogoditi hrvatsko svećenstvo u emigraciji odnosno udariti i na Titi i Jugoslaviji protivnu hrvatsku emigraciju. To mi uostalom bez daljnega vjerujemo, jer protiv svećenstva u domovini ne treba Tito nikakvih kanonskih sankcija ni „ukazivanja“ Vatikanu na njihove „zlouporabe vjere u političke svrhe ili njihova sakralnog „terorizma“ nego ih sam po svojem nahođenju i svojim zakonima može kazniti. Ali u nedohvatnoj emigraciji, to je druga stvar. Tu namjeru zagrebački „Vjesnik“ otvoreno i priznaje.

7) Dosadnji slučajevi micanja svećenika iz njihovih službi i funkcija bili su uvijek na traženje titovskih vlasti i provedeni su administrativnim putem bez suda,

preslušavanja i priziva na odluku. Tito je konzekventno provodio u život svoje zahtjeve i tamo gdje nije imao nikakve vlasti. On s tim svojim zahtjevima uporno i danas nastavlja, a „Protokol“ mu pruža zato odličnu priliku. Nakon „Protokola“ hrvatski svećenici koji stoje sa svojim narodom i u emigraciji u stalnoj su pogibelji da budu maknuti, pregaženi i odstranjeni, što opet ne bi trebalo, kako crkveni „političari“ misle, biti smatrano kaznom nego tek „administrativnom mjerom“. Ukratko koga Tito osumjiči toga ne će spasiti ona riječ „stvarno“ (svrhe koje bi stvarno imale politički karakter). Od Titova „veta“ protiv svećenika do njegovoga „beneplacita“ malen je korak. Mi ne vidimo kako se mogu zaštititi hrvatski svećenici u domovini i emigraciji od njegovih tužbi. Dosada su pred njima morali strepiti samo svećenici u domovini, sada on ali može goniti i one u inozemstvu. Stoga su i hrvatski svećenici iz USA i Kanade tražili za sebe sudski postupak namjesto administrativnoga. Oni žele da mjesni biskupi, pod kojima služe, koji ih poznaju, imaju riječ u eventualnim mjerama koje se traže protiv njih.

„Nismo djeca ropkinje nego slobodne Crkve“ izjavili su i zatražili da se kao slobodni sinovi Crkve mogu boriti za dobro Crkve i Hrvatskoga naroda.

Kako izbjeći tim sukobima? Onemogućiti zloporabu toga „Protokola“ za progone, diskriminaciju svećenika i emigracije, neosnovane tužbe i mješanje Jugoslavije u pitanja iseljenika i emigranata po cijeloj kugli zemaljskoj? Vjerojatno najjednostavnije rješenje svih tih pitanja je:

Da se emigrantska i iseljenička pastva potpunoma odijele od Jugoslavije, njezinih političkih predstavnika, kao i crkvenih predstavnika iz Jugoslavije.

Mi tu mjeru smatramo privremenom, ali potrebnom. S jedne strane zato da Crkva ne bi služila Titi za proširenje njegovoga utjecaja u emigraciji, što bi ju moglo dovesti, izvan Jugoslavije, u vrlo nezgodan položaj. S druge strane da bi se spriječilo ucijenjivanje Crkve u domovini za mjere uperene protiv svećenika iseljenika i emigranata. Sve to samo do ponovne uspostave Hrvatske Države!!!

Da je ovo posljednje moguće vidi se najbolje po tome, što je nedavno prof. dr. Adolf Kindermann u Hildesheimu posvećen za biskupa, i to za iz Čehoslovačke istjerane njemačke katolike — Sudetske Nijemce. To imenovanje izazvalo je negodovanje u Pragu i češka ga je vlada intervencijom kod Sv. Stolicе pokušala spriječiti, ali nije uspjela. U ime hrvatskoga naroda ne može naime nikakve ugovore sa Sv. Stolicom potpisivati Milutin Morača, niti ga može kod nje zastupati Vjekoslav Cvrlje. Još manje to oni mogu činiti u ime iseljenika i emigranata. Zakonito obojica ne predstavljaju nijednu od tih skupina, za nas nikoga.

*

Problem o kojem smo mi pisali nije teološke nego političke prirode. Mi ne kritiziramo vjeru, nego vatican-sku politiku i njezinu „diplomaciju“. Ograđujemo se pri tom unaprijed od bilo kakovoga prigovora vjerskoga antiklerikalizma. To nije svrha ovih redaka. Mi smo samo smatrali da je ovo potrebno reći, da bi se spriječile

daljnje i buduće veće štete i nesporazumi. Osim toga da nama nitko ne bi mogao predbaciti da smo iz kukavičluka šutili. Za razliku od naših prijašnjih generacija nismo mi hrvatski poslijeratni emigranti spremni šutiti nigdje i u ničemu gdje su vitalni interesi hrvatskoga naroda, pa i oni vjerski, u opasnosti. Mi s nikakvom Jugoslavijom ne želimo imati nikakvih veza, a kamoli kakovu koegzistenciju. S državom koja je sazidana na kostima naše braće, očeva, sestara, prijatelja i preko 400 katoličkih svećenika, mi hrvatski katolici u izbjeglištvu ne namjeravamo sklapati nikakvih sporazuma. To treba znati i svatko tko želi prema nama voditi ispravnu politiku mora to uzeti u obzir. Jer teologija i politika nisu isto, svaka od njih ima svoje posebne zakone.

Nas na ovo držanje obavezuje 600.000 u ratu i miru, protiv komunizma i Jugoslavije ubijenih i poginulih Hrvata. Mi ih nismo, ne ćemo, i ne smijemo nikada zaboraviti!

Njihova žrtva je za nas vječna obaveza. Oni nisu pali za nikakav režim ni stranu ideologiju, nego za slobodu Hrvatskoga Naroda, te naravna i Božanska prava sviju nas!

„Ne dajte svetinje psima, niti bacajte biserja svoga pred svinje, da ga ne pogaze svojim nogama i okrenuvši se ne rastrgaju vas!“